

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЧУМАК ЄВГЕНІЙ СЕРГІЙОВИЧ

УДК 027.5/027.6:004](477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ**

029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

02 – Культура і мистецтво

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Є. С. Чумак

Науковий керівник: Касьян Владислав Володимирович, кандидат філософських наук, доцент

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Чумак Є. С. Інформаційні ресурси публічних бібліотек України в умовах цифровізації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». – Міністерство освіти і науки України, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, 2025.

Дисертацію присвячено дослідженню інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах цифровізації.

Досягнення поставленої мети визначило вирішення таких завдань: розкрити стан наукового розроблення проблеми та джерельну базу дослідження; визначити сутність і зміст поняття «бібліотечно-інформаційний ресурс в умовах цифровізації»; виявити сучасні тенденції формування національного інформаційного простору; з'ясувати місце інформаційно-комунікаційних технологій в організації ресурсів публічними бібліотеками України; проаналізувати публічну бібліотеку України як мультифункціональний центр громади; визначити пріоритетні напрями удосконалення інформаційних ресурсів публічних бібліотек в умовах цифровізації. Об'єктом дослідження є інформаційні ресурси публічних бібліотек України, предметом – особливості формування інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах цифровізації.

У першому розділі проаналізовано стан наукового розроблення теми щодо діяльності бібліотек України в умовах інформатизації та цифровізації, представлено систематизовану джерельну базу еволюції уявлень про сформовані інформаційні ресурси публічними бібліотеками України, теоретико-методологічні засади та уточнено поняттєво-категорійний апарат дисертації.

Аналіз наукових праць засвідчив, що теоретиками і практиками бібліотечно-інформаційної сфери вивчаються питання інноваційного розвитку

українських бібліотек на етапі інформатизації суспільства, зокрема трансформації в їхній організаційній структурі присвячено доробок Т. Вилегжаніної, О. Ісаєнка, В. Копанєвої, К. Лобузїної, О. Онищенко, Г. Шемаєвої. З'ясовано, що питання корпоративної взаємодії у формуванні інформаційних ресурсів та обслуговуванні користувачів на нових засадах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у різних аспектах представлено дисертаційними дослідженнями Л. Бакуменко, О. Бережної, С. Бондаренко, Н. Гавриш, С. Гончарова, С. Горової, С. Денисенко, Т. Колесникової, Н. Коржик, Є. Кулик, Н. Левченко, О. Малиновського, М. Маранчака, В. Медведєвої, І. Перенесієнка, С. Ростовцева, Т. Симоненко, Д. Солов'яненко, А. Струнгара, В. Струнгар, Л. Філіпової. Бібліотечна взаємодія, співпраця, співробітництво, партнерство, кооперація, інтеграція опрацьовуються В. Білоус, О. Клименко, М. Кузнецовою, І. Лобановською, О. Мар'їною, С. Наугольних, Є. Одинець, О. Сокур, А. Соляник. У дослідженнях І. Баньковської, С. Гарагулі, В. Жукової, Л. Коновал, Н. Кропачевої, І. Лобузїна, В. Попика, Т. Ярошенко проаналізовано обіг електронних ресурсів, зокрема і електронних бібліотек, для сучасної реалізації культурно-освітньо-наукових цілей, а також формування конкурентного національного інформаційного простору. Питання інтеграції та кооперації бібліотечних, архівних і музейних фондів в єдині інформаційні центри опрацьовано Л. Дубровіною, А. Киридон, В. Копанєвою, Н. Кунанець, Г. Липак, І. Матяш, Т. Павленко, В. Пасічник, С. Шемаєвим.

З'ясовано, що у наукових працях науковців акцентовано увагу на ролі бібліотек у цифровому суспільстві, змінах функцій бібліотек в умовах тотальної цифровізації, тенденціях на цифрову трансформацію діяльності. Українські дослідники характеризують різні аспекти функціонування інформаційних ресурсів, спільних культурно-документальних комплексів, широко висвітлюють зарубіжний досвід, описують практичні напрацювання і досягнення бібліотечних проєктів.

Встановлено, що питання розбудови українського інформаційного середовища, електронних ресурсів та їхнього місця у системі комунікацій постійно перебуває у полі зору фахівців Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Також важливим джерелом дослідження стали вебсайти національних, державних, обласних універсальних наукових бібліотек України, центральних бібліотек централізованих бібліотечних систем тощо.

Обраний джерельний комплекс, який за змістом репрезентує інтеграцію та диференціацію інформаційних ресурсів публічних бібліотек України за типовим складом, включає: дисертації, автореферати, монографії, статті, збірники праць, матеріали конференцій. Джерельну базу дослідження становлять: нормативно-правові акти України, офіційні сайти бібліотек, бібліотечні блоги, сторінки і канали у соціальних мережах, сайт бібліотечної асоціації, електронні бібліотеки, наукові журнали та продовжувані видання, матеріали наукових і науково-практичних конференцій, офіційні сайти державних органів та установ, новинні сайти.

Під поняттям «бібліотечно-інформаційний ресурс в умовах цифровізації» ми розуміємо організований комплекс джерел інформації та інформаційних послуг, які публічні бібліотеки надають своїм користувачам в електронній формі. Складниками бібліотечно-інформаційного ресурсу є власний оцифрований фонд бібліотеки, що виступає головною частиною, а також віддалені джерела інформації та дистанційні послуги, які надає книгозбірня своїм користувачам. Провідною метою інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів є забезпечення рівного доступу до інформації для всіх користувачів, незалежно від їхнього статусу, місця перебування, у будь-який час 24/7. Ця ідея реалізується українськими публічними бібліотеками на таких рівнях: організаційно-технологічному, фізичному, логічному, просторовому.

Для розв'язання поставлених завдань на різних етапах дослідження було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема аналізу і синтезу, індукції і дедукції, термінологічний, порівняння, опису, компаративний, соціологічний. Серед принципів методології пізнання, на яких

базується дисертаційне дослідження, встановлено принципи єдності теорії і практики, визначеності, конкретності, підпорядкованості, розвитку та об'єктивності.

У другому розділі доведено, що запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність публічних бібліотек призвело до вирішення внутрішніх технологічних завдань, створення клієнтоорієнтованих та сервісних технологій обслуговування, генерації власних інформаційних продуктів і послуг, забезпечення доступу до ліцензійних ресурсів. Все це стало можливим із широким впровадженням технічних засобів і програмних технологій. Встановлено, що до перспективних сучасних технологій, які визначають перспективи розвитку засобів інформаційно-комунікаційного забезпечення, фахівці відносять мобільні технології, цифрові ресурси, штучний інтелект, сенсорні інтерфейси, візуалізацію даних.

Інформаційно-комунікаційні технології, які поступово були впроваджені у бібліотечну сферу для роботи з інформаційними продуктами та розширення сервісних послуг, надали змогу: вести діалог з користувачем за допомогою електронної пошти; сканувати і копіювати документи, перекладати тексти; записувати інформацію на змінний накопичувач; виконувати замовлення на пошук інформації в інтернеті тощо. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій при наданні користувачам бібліотечних послуг сприяє ефективному використанню наявних бібліотечних ресурсів та розширює користувацькі можливості в отриманні необхідної інформації, тим самим підвищуючи суспільну роль бібліотеки.

Організація знань у бібліотечному форматі характеризується стрімким нарощуванням масиву структурованих електронних інформаційних ресурсів, особливо актуальних в умовах зокрема повномасштабної воєнної агресії та інформаційної війни. Встановлено, що аналіз, синтез, структурування актуальної, а головне достовірної інформації виходять на передній план гарантування безпеки та загалом збереження української державності.

Цифровізація значно посилила традиційні бібліотечні функції, а організація знань у бібліотечному форматі характеризується стрімким нарощуванням масиву структурованих електронних інформаційних ресурсів. Електронні бібліотечно-інформаційні ресурси – це нематеріальна сукупність відомостей, які зібрані, опрацьовані та зберігаються на бібліотечних серверах, передаються за допомогою електронних, мережевих або програмних засобів, завжди функціонують у режимі онлайн і використовуються задля підвищення ефективності бібліотечно-інформаційного обслуговування інформаційних потреб суспільства. Перехід на нові технології та докорінна модернізація всіх бібліотечних процесів уже призвели до використання принципово нових можливостей доступу до інформації незалежно від часу та місцезнаходження як документа, так і користувача. Публічні бібліотеки нині формують такі види електронних інформаційних ресурсів: електронні каталоги; повнотекстові бази даних; електронні колекції текстових аналогів друкованих видань; колекції оцифрованих видань; електронні документи, які не мають друкованих аналогів; електронні публікації аудіо- та відеоінформації; мультимедійні продукти.

Доведено, що сучасна публічна бібліотека – це потужний ресурс для розвитку громади та становлення українського громадянського суспільства. Вибір певної моделі діяльності залежить від рівня кадрового потенціалу, а потім – від рівня матеріально-технічної та технологічної бази. Тільки від активності і креативності бібліотекарів залежить чи стане їхня книгозбірня комунікативним центром із новими можливостями доступу до інформації.

У третьому розділі увагу зосереджено на електронних бібліотеках, які формуються на сайтах українських публічних книгозбірень і є комплексними інформаційними системами, що мають своїм завданням накопичення, зберігання та ефективного використання документів, представлених в електронному вигляді задля вирішення просвітницьких, наукових і довідкових завдань, спрямованих на задоволення користувацьких потреб в інформації та дозвіллі.

Доведено, що сьогодні потребує уваги вироблення єдиних підходів щодо формування електронних бібліотек, яке має базуватися на координації та

кооперації зусиль, адже загальноукраїнський електронний ресурс має формуватися як розподілений, зі створеними взаємопосиланнями на ресурси інших учасників, на базі єдиного технологічного забезпечення. Широке представлення українського контенту у світовому інформаційному просторі матиме величезне значення для утвердження власної, заснованої на патріотизмі національної інтелектуальної традиції, сприятиме збагаченню уявлення світової спільноти про Україну як важливого суб'єкта глобального цивілізаційного поступу, презентує культурний внесок українців у світову цивілізацію, інтелектуальний і духовний прогрес людства.

Визначено, що діяльність публічних бібліотек у межах корпоративних проєктів є найпродуктивнішою на цьому етапі для формування і використання спільних інформаційних ресурсів із метою якнайповнішого задоволення соціальних, культурних, наукових, пізнавальних тощо потреб користувачів, а також раціонального використання трудових і матеріальних ресурсів книгозбірень.

З'ясовано, що вирізняється три групи проєктів, в яких беруть участь публічні бібліотеки: мегапроєкти, мультипроєкти і монопроєкти. Мегапроєкти – це цільові програми розвитку культури на державному та регіональному рівнях. Мультипроєкти – це комплексні програми, що формуються в бібліотечній сфері на рівні міст і громад. Монопроєкти здійснюються на рівні окремої бібліотеки. Саме монопроєкти вирізняються великою різноманітністю.

Перспективним напрямом роботи публічних бібліотек України є удосконалення дистанційних сервісів загалом та електронної виставкової діяльності зокрема, адже остання – потужний інструмент бібліотечного маркетингу, що задовольняє як потреби користувачів, так і адекватно представляє ринок книгодрукування і допомагає у просуванні книжкової продукції.

Ключові слова: бібліотечно-інформаційна сфера, бібліотечно-інформаційні ресурси, воєнний стан, електронна бібліотека, електронна

виставка, інформаційно-комунікаційні технології, корпоративний проєкт, напрями діяльності бібліотек, публічна бібліотека, цифровізація.

SUMMARY

Chumak Y. S. Information resources of public libraries of Ukraine in conditions of digitization. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 029 “Information, library and archival work”. – Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, 2025.

The dissertation is devoted to the research of information resources of public libraries of Ukraine in the conditions of digitization.

Achieving the goal determined the solution of the following tasks: to reveal the state of scientific development of the problem and the source base of the study; to determine the essence and content of the concept of “library and information resource in the conditions of digitalization”; to reveal modern trends in the formation of the national information space; to clarify the place of information and communication technologies in the organization of resources by public libraries of Ukraine; to analyze the public library of Ukraine as a multifunctional community center; to determine priority areas for improving the information resources of public libraries in the conditions of digitalization. The object of the study is the information resources of public libraries of Ukraine; the subject is the features of the formation of information resources of public libraries of Ukraine in the conditions of digitalization.

The first section examines the historiography of the activities of Ukrainian libraries in the context of informatization and digitalization, presents a systematized source base for the evolution of ideas about the formed information resources of public libraries in Ukraine, theoretical and methodological principles, and clarifies the conceptual and categorical apparatus of the dissertation.

The analysis of scientific research has shown that theorists and practitioners of library science study the issues of innovative development of Ukrainian libraries at the stage of informatization of society, transformation in their organizational structure. The works of T. Vylegzhanina, O. Isayenko, V. Kopaneva, K. Lobuzina, O. Onyshchenko, and G. Shemaeva are devoted to this. It was found that the issue of corporate interaction in the formation of information resources and user service on the new principles of the implementation of information and communication technologies in various aspects is presented by the dissertation studies of L. Bakumenko, O. Berezhna, S. Bondarenko, N. Gavrish, S. Goncharov, S. Horova, S. Denisenko, T. Kolesnikova, N. Korzhyk, E. Kulyk, N. Levchenko, O. Malinovsky, M. Maranchak, V. Medvedev, I. Perenesienko, S. Rostovtsev, T. Symonenko, D. Solovianenko, A. Strungar, V. Strungar, L. Filipova. Library interaction, collaboration, partnership, cooperation, integration are studied by V. Bilous, O. Klymenko, M. Kuznetsova, I. Lobanovskaya, O. Maryina, S. Naugolnykh, E. Odynets, O. Sokur, A. Solyanyk. The studies of I. Bankovska, S. Garagula, V. Zhukova, L. Konoval, N. Kropocheva, I. Lobuzin, V. Popyk, T. Yaroshenko analyzed the circulation of electronic resources, including electronic libraries, for the modern implementation of cultural, educational and scientific goals, as well as the formation of a competitive national information space. The issue of integration and cooperation of library, archival and museum funds into unified information centers was studied by L. Dubrovina, A. Kyrydon, V. Kopaneva, N. Kunanets, G. Lipak, I. Matyash, T. Pavlenko, V. Pasichnyk, S. Shemayev.

It was found that the scientific works of Ukrainian scientists focus on the role of libraries in the digital society, changes in the functions of libraries in the conditions of total digitalization, and trends in the digital transformation of activities. Ukrainian researchers characterize various aspects of the functioning of information resources, joint cultural and documentary complexes, widely cover foreign experience, and describe practical developments and achievements of library projects.

It has been established that the issue of developing the Ukrainian information environment, electronic resources and their place in the communications system is in the field of view of specialists of the Vernadskyi National Library of Ukraine. Also an

important source of research are the websites of national, state, regional universal scientific libraries of Ukraine, central libraries of centralized library systems, etc.

The selected source complex, which in terms of content represents the integration and differentiation of information resources of public libraries of Ukraine by typological and species composition, includes dissertations, abstracts, monographs, articles, collections of works, and conference materials.

By the concept of “library and information resource in the context of digitalization” we mean an organized complex of information sources and information services that public libraries provide to their users in electronic form. The components of a library and information resource are the library's own digitized collection, which is the main part, as well as remote information sources and remote services that the book collection provides to its users. The main goal of integrating library and information resources is to ensure equal access to information for all users, regardless of their status, location, at any time 24/7. This idea is implemented by libraries at the following levels: organizational and technological, physical, logical, spatial.

To solve the tasks set at different stages of the research, a complex of general scientific and special methods was used, in particular analysis and synthesis, induction and deduction, terminological, comparison, description, comparative, sociological. Among the principles of the methodology of knowledge on which the dissertation research is based, the principles of unity of theory and practice, certainty, concreteness, subordination, development and objectivity were identified. The source base of the research consists of: regulatory legal acts of Ukraine, official websites of libraries, library blogs, pages and channels on social networks, library association, electronic libraries, scientific journals and continuing editions, materials of scientific and scientific-practical conferences, official websites of state bodies and institutions, news websites.

The second section proves that the introduction of information and communication technologies into the activities of public libraries has led to the solution of internal technological tasks, the creation of client-oriented and service technologies, the generation of own information products and services, and the provision of access to licensed resources. All this became possible with the widespread introduction of

hardware and software technologies. It has been established that experts include mobile technologies, digital resources, artificial intelligence, sensor interfaces, and data visualization as promising modern technologies that determine the prospects for the development of information and communication support.

Information and communication technologies, which were gradually introduced into the library sphere to work with information products and expand services, made it possible to: conduct a dialogue with the user via e-mail; scan and copy documents, translate texts; record information on a removable drive; fulfill orders to search for information on the Internet, etc. The use of information and communication technologies when providing library services to users contributes to the effective use of available library resources and expands user capabilities in obtaining the necessary information, thereby increasing the public role of the library.

The organization of knowledge in a library format is characterized by a rapid increase in the array of structured electronic information resources, especially relevant in conditions of full-scale military aggression and information warfare. It has been established that the analysis, synthesis, structuring of relevant, and most importantly, reliable information, comes to the forefront of ensuring security and generally preserving Ukrainian statehood.

Digitization has significantly strengthened traditional library functions, and the organization of knowledge in a library format is characterized by a rapid increase in the array of structured electronic information resources. Electronic library and information resources are an intangible set of information that is collected, processed and stored on library servers, transmitted using electronic, network or software tools, always operate online and are used to increase the efficiency of library and information services for the information needs of society. The transition to new technologies and the radical modernization of all library processes have already led to the use of fundamentally new opportunities for accessing information regardless of the time and location of both the document and the user. Public libraries currently form the following types of electronic information resources: electronic catalogs; full-text databases; electronic collections of text analogues of printed publications; collections

of digitized publications; electronic documents that have no printed analogues; electronic publications of audio and video information; multimedia products.

The third section focuses on electronic libraries, which are created on the websites of Ukrainian public book collections and are complex information systems whose task is to accumulate, store and effectively use documents presented in electronic form to solve educational, scientific and reference tasks aimed at satisfying user needs for information and leisure.

It has been proven that today attention needs to be paid to the development of unified approaches to the formation of electronic libraries, which should be based on coordination and cooperation of efforts, because the all-Ukrainian electronic resource should be formed as distributed, with created mutual links to the resources of other participants, on the basis of a single technological support. The wide presentation of Ukrainian content in the global information space will be of great importance for the establishment of its own, based on patriotism, national intellectual tradition, will contribute to the enrichment of the world community's perception of Ukraine as an important subject of global civilizational progress, presents the cultural contribution of Ukrainians to world civilization, intellectual and spiritual progress of humanity.

It has been determined that the activities of public libraries within corporate projects are the most productive at this stage for the formation and use of shared information resources in order to fully satisfy the social, cultural, scientific, cognitive, etc. needs of users, as well as the rational use of labor and material resources of book collections.

It was found that there are three groups of projects in which libraries participate: megaprojects, multiprojects and monoprojects. Megaprojects are targeted programs for the development of culture at the state or regional levels. Multiprojects are complex programs that are formed in the library sector at the level of cities and communities. Monoprojects are implemented at the level of an individual library. It is monoprojects that are distinguished by their great diversity.

A promising direction for the work of public libraries in Ukraine is the improvement of remote services in general and electronic exhibition activities in particular, as the latter is

a powerful library marketing tool that satisfies both the needs of users and adequately represents the book printing market and helps promote book products.

Keywords: library and information sphere, library and information resources, martial law, electronic library, electronic exhibition, information and communication technologies, corporate project, areas of library activity, public library, digitalization.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дослідження

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Чумак Є. Трансформація інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в сучасних умовах. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 36–48.
2. Чумак Є. Інтеграція ресурсів публічних бібліотек України через формування корпоративних електронних каталогів. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського* : зб. наук. пр. Київ, 2022. Вип. 66. С. 228–236.
3. Чумак Є. Електронні бібліотеки як вагомий складник національного інформаційного простору України. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 16–23.

Опубліковані праці апробаційного характеру

4. Чумак Є. С. Цифровізація бібліотек: нові перспективи розвитку. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів, здобувачів, магістрів. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 139–141.

5. Чумак Є. С. Бібліотека як мультифункціональний медіацентр громади. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів, здобувачів, магістрів. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2023. С. 255–258.

6. Чумак Є. С. Сучасні медіапрактики в роботі українських бібліотек з молоддю. *Філософія культурно-мистецької освіти* : матеріали II Всеукр. наук. конф. (Київ, 24 березня 2023 р.). Київ, 2023. С. 205–208.

7. Чумак Є. С. Бібліотека як сучасний центр цифрових технологій та бібліотечного сервісу. *Бібліотека. Люди. Війна. Втрати і звершення* : зб. тез і повідомлень Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 листоп. 2023 р.) / М-во культури та інформ. політики України, Нац. іст. б-ка України, Ін-т історії України НАН України, Центр дослідження історико-культурної спадщини України, Нац. спілка краєзнавців України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, кафедра інформ. технологій; ред. кол.: А. Скорохватава (голова), Н. Волошінська, Т. Спанчак, О. Михайлова, Р. Маньковська, Т. Новальська, О. Покропивна, М. Цінська. Київ, 2023. С. 370–373.

8. Чумак Є. С. Цифрові технології в культурно-мистецьких проєктах бібліотек. *Філософія культурно-мистецької освіти* : матеріали III Всеукр. наук. конф. (Київ, 28 березня 2024 р.). Київ, 2024. С. 132–135.

9. Чумак Є. С. Віртуальна виставка як інформаційний ресурс бібліотеки. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Сьомої міжнар. наук. конф. (Київ, 23–25 травня 2024 р.) / упоряд. Н. І. Кобижча, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2024. С. 145–146.

10. Чумак Є. С. Інформаційно-комунікаційні технології у діяльності сучасних публічних бібліотек України. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матер. міжнар. наук. конф., присвяч. 95-річчю ХДАК (21–22 листоп. 2024 р.) У 2 ч. Ч. 1 / Харків. держ. акад. культури ; [під ред. доц. Н. Рябухи та ін.]. Харків : ХДАК, 2024. С. 178–179.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	16
ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ.....	21
1.1. Стан наукового розроблення теми та джерельна база дослідження...	21
1.2. Концептуалізація інформаційних ресурсів в умовах цифровізації.....	42
Висновки до розділу.....	51
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ	
ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕК.....	54
2.1. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на модернізацію діяльності публічних бібліотек України.....	54
2.2. Організація та збереження інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах цифровізації.....	79
2.3. Публічна бібліотека України як мультифункціональний інформаційний центр громади.....	102
Висновки до розділу.....	122
РОЗДІЛ 3. СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО	
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	125
3.1. Електронні інформаційні ресурси публічних бібліотек України як вагомий складник національного інформаційного простору.....	125
3.2. Інтеграція інформаційних ресурсів публічних бібліотек України у межах корпоративних проєктів.....	148
3.3. Традиційні та інноваційні форми популяризації інформаційних ресурсів публічних бібліотек України.....	172
Висновки до розділу.....	184
ВИСНОВКИ.....	187
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	191
ДОДАТОК.....	221

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БД	бази даних
ВЕБ	відкрита електронна бібліотека
Вінницька ОУНБ ім. Валентина Отамановського	Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського
ВПО	внутрішньо переміщені особи
ДПА	довідково-пошуковий апарат
ЕБ	електронна бібліотека
ЕК	електронний каталог
ІКТ	інформаційно-комунікаційні технології
ІПТ	інформаційно-пошуковий тезаурус
ІР	інформаційний ресурс
Кіровоградська ОУНБ ім Д. І. Чижевського	Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека імені Д. І. Чижевського
КОБД	Київська обласна бібліотека для дітей
КРКК	Кіровоградський регіональний кооперативний каталог
Луганська ОУНБ	Луганська обласна універсальна наукова бібліотека
МЦБС	міська централізована бібліотечна система
НБУ ім. Ярослава Мудрого	Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
НІБУ	Національна історична бібліотека України
ОТГ	об'єднана територіальна громада
ПДГ	пункт доступу громадян до офіційної інформації
УБА	Українська бібліотечна асоціація
ЦБС	централізована бібліотечна система
ЦРБ	центральна районна бібліотека

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Євроінтеграційний шлях України спонукає до реформування усіх царин суспільного буття. Українська бібліотечна галузь як важливий чинник зовнішньополітичної ідентичності держави зазнає значних трансформацій під впливом насамперед таких зовнішніх факторів, як цифровізація усіх сфер життя, соціально-політичні та економічні перетворення, організація територіальних громад, втілення у бібліотечну практику сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, упровадження інновацій, запровадження апробованого кращого світового досвіду.

Упродовж усієї історії розвитку українські публічні бібліотеки спрямовували власну інформаційно-комунікаційну діяльність на формування інформаційного простору, а з поширенням інтернету їхні інформаційні ресурси стали вагомим складником світового науково-освітньо-культурного простору. Наявна сьогодні мережа публічних бібліотек України інтегрує в єдину систему традиційні та сучасні інформаційні ресурси, як накопичені, так і власної генерації.

Нині актуальним, але малодослідженим залишається питання розвитку інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах цифровізації. Парадигма формування інформаційного суспільства та становлення суспільства знань професійно значущим робить обґрунтування концептуального варіанта української системи інформаційних ресурсів публічних бібліотек як невід'ємного складника консолідованого інформаційного простору.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертація виконана у рамках цільової комплексної програми науково-дослідницької роботи Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ) «Актуальні проблеми інформаційно-комунікаційної науки й освіти» (державний реєстраційний номер 0118U100212) та «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа як предмет комплексного дослідження: теорія, історія, практика»

(державний реєстраційний номер 0124U001231) і пов'язані з планом наукової і навчально-методичної роботи кафедри інформаційної діяльності та зв'язків із громадськістю КНУКіМ.

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей формування інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах цифровізації.

Досягнення поставленої мети визначило вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати сучасні теоретико-методологічні підходи до вивчення інформаційних ресурсів бібліотек;
- обґрунтувати методологічний інструментарій дослідження;
- уточнити терміносистему предметної галузі, зокрема такі ключові поняття, як «інформаційний ресурс», «бібліотечно-інформаційний ресурс в умовах цифровізації» та «інформаційний ресурс публічних бібліотек»;
- розкрити особливості інформаційних ресурсів, які формують публічні бібліотеки;
- дослідити трансформацію інформаційних ресурсів українських публічних бібліотек під впливом цифровізації;
- визначити пріоритетні напрями удосконалення інформаційних ресурсів публічних бібліотек в умовах цифровізації.

Об'єктом дослідження є публічні бібліотеки України.

Предмет дослідження – особливості формування інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах цифровізації.

Методи дослідження. Методологія дисертаційної роботи полягала у застосуванні комплексу загальних та спеціальних методів наукового дослідження. Завдяки використанню структурно-функціонального методу розглянуто особливості інформаційних ресурсів публічних бібліотек України, а системний метод сприяв розгляду інформаційних ресурсів українських публічних бібліотек як системи відкритого типу. Також використовувалися статистичний метод (для викладу ілюстративної аналітики здійсненого дослідження), прогностичний метод (для визначення пріоритетних напрямів

удосконалення інформаційних ресурсів публічних бібліотек в умовах цифровізації).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

уперше:

- обґрунтовано значення і роль публічних бібліотек України у формуванні національного інформаційного простору;
- розглянуто цифровізацію як дійовий інструментарій розбудови інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах воєнного стану;
- досліджено систему формування інформаційних ресурсів публічних бібліотек України;
- аргументовано потребу створення єдиної платформи для доступу користувачів до інформаційних ресурсів усіх публічних бібліотек України;
- представлено основні етапи впровадження цифрових технологій у бібліотечну галузь України та розвиток на цій основі інформаційної взаємодії на всіх рівнях комунікації (від міжнародної до регіональної);
- обґрунтовано інноваційні стратегії українських публічних бібліотек зі створення консолідованого інформаційного ресурсу;

набуло подальшого розвитку уявлення про:

- модернізацію інформаційних ресурсів українських публічних бібліотек в умовах декомунізації;
- особливості електронної виставки як засобу популяризації бібліотечних інформаційних ресурсів;

уточнено:

- терміносистему предметної галузі, зокрема поняття «інформаційний ресурс», «бібліотечно-інформаційний ресурс в умовах цифровізації» та «інформаційний ресурс публічних бібліотек».

Практичне значення результатів полягає у тому, що наукові висновки та результати дослідження суттєво доповнюють і збагачують сучасні знання про сформовані інформаційні ресурси публічними бібліотеками України в умовах цифровізації. Результати дисертації можуть бути застосовані у бібліотечній

практиці як науково-методична база діяльності окремої книгозбірні зі запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в обслуговуванні користувачів та інтерактивної електронної комунікації з ними у соціальних мережах. Результати дослідження доцільно використовувати у навчальному процесі профільних закладів вищої освіти, зокрема в системі підготовки та перепідготовки фахівців зі спеціальності В 13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», для оновлення змісту навчальних компонент бібліотекознавчого циклу.

Особистий внесок здобувача. Усі результати дослідження є особистими напрацюваннями дисертанта. Наукові праці, які розкривають основні положення дисертації, є одноосібними. Усі наукові положення, висновки та пропозиції, що виносяться на захист, отримано здобувачем особисто.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях: «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі» (Київ, 2022, 2023), «Філософія культурно-мистецької освіти» (Київ, 2023, 2024), «Бібліотека. Люди. Війна. Втрати і звершення» (Київ, 2023), «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі» (Київ, 2024).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено в 10 одноосібних публікаціях, з яких: 3 статті – у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа»; 7 праць апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (274 найменування), додатку. Загальний обсяг дисертації становить 222 сторінки, основного тексту – 174 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукового розроблення теми та джерельна база дослідження

Цифровізація відкриває широкі можливості для бібліотечно-інформаційної сфери задля найповнішого задоволення сучасних інформаційних запитів користувачів через значне зменшення витрат часу та людських ресурсів як на пошук потрібної інформації, так і на надання доступу до неї. Нині провідними напрямками модернізації бібліотечної галузі є впровадження і розвиток нових інформаційно-комунікаційних технологій, розширення функцій і форм роботи з різними категоріями користувачів.

Наукові дослідження останнього десятиліття набули системного характеру, адже український бібліотечний інститут має потужний інтелектуальний потенціал, здатний генерувати нові ідеї та практично їх упроваджувати.

Сьогодні вже очевидно, що бібліотека цифрової епохи повинна відповідати вимогам сучасного розвитку технологічного суспільства, поєднувати в собі всі види цифрових інформаційних ресурсів на усіх видах носіїв інформації. Це забезпечить у перспективі її повноцінне функціонування у цифровому середовищі, задовольняючи потреби населення. Бібліотека та інформація поступово стають цифровим цілим, а бібліотечні фахівці мають забезпечувати ефективну роботу з відвідувачами. Але бібліотека, не зважаючи на зростання постіндустріальних тенденцій, залишається інституцією збирання та зберігання суспільно значущої інформації, що відображає інтелектуальні й духовні надбання усього суспільства зі забезпеченням до них безперешкодного доступу. Саме ця доступність створює умови, на переконання Г. Салати, для перетину

інформаційних просторів для різних спільнот та загалом функціонування глобального інформаційного простору як надбання усього людства¹.

Як наголошує О. Василенко, «інноваційне навантаження, що несе в собі цифровізація, спонукає вітчизняні бібліотеки до поглиблення трансформаційних процесів бібліотечно-інформаційної діяльності формування суспільного сприйняття бібліотеки як провідного соціального інституту в сфері науки, освіти та культури. Бібліотека як об'єкт еволюційного розвитку має постійно змінюватися, пристосовуючись до цифрових реалій соціально-економічного середовища. Її функціонування в умовах цифровізації суспільства потребує розбудови нових підходів до розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів і послуг, упровадження інновацій та сучасних технологічних алгоритмів в організації роботи персоналу, адаптації зарубіжного досвіду й поглиблення взаємодії на галузевому рівні, а також формування цифрової культури користувачів»².

На переконання О. Онищенко, бібліотечний сервіс і надалі має зосереджуватися навколо задоволення індивідуальних інформаційних потреб користувачів, а впровадження цифрових технологій зроблять доступними не лише бібліотечні фонди на традиційних носіях інформації, а й уможливлять доступ до усього універсуму знань, який було накопичено людством упродовж усієї історії³.

В. Копанєва обґрунтувала необхідність розбудови у бібліотеках нового інформаційного складника – фонду плинних мережевих ресурсів⁴. Наголошено на кооперативному підході щодо створення архіву науково-інформаційних і суспільно значущих інтернет-ресурсів провідними галузевими та регіональними бібліотеками, запропоновано методикау опрацювання цих

¹ Салата Г. В. Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 7–13. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257253>

² Василенко О. М. Вступне слово. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації* : матеріали Міжнар. наук. конф., м. Київ, 6–8 жовт., 2020 р. Київ, 2020. С. 4.

³ Онищенко О. С. Бібліотека в цифровому середовищі: курс на індивідуальний інтегрований сервіс. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 53. С. 9–18.

⁴ Копанєва В. О. Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів Інтернету : монографія / наук. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 198 с.

ресурсів. Г. Шемаєвою проаналізовано роль бібліотек у формуванні електронних інформаційних ресурсів та організації доступу до них через створення корпоративних електронних каталогів, формування електронних бібліотек, репозитаріїв, наукових порталів⁵.

Питання розбудови українського інформаційного середовища, електронних ресурсів та їхнього місця у системі комунікацій перебуває у полі зору як науковців, так і практиків бібліотечної справи. Серед них вирізняються напрацювання фахівців, в яких комплексно розглянуто шляхи піднесення суспільної значущості бібліотек, які покликані розвивати інтелектуальний і духовний потенціал нашого народу⁶; форми інтеграції інтелектуального потенціалу нашої держави і світове співтовариство⁷; національний інформаційний суверенітет у контексті його формування, збереження, використання⁸; основні тенденції еволюції українського інформаційного простору⁹; трансформація української соціокультурної сфери на основі інформатизації та модернізація інформаційного комплексу¹⁰; національний інформаційний ресурс в умовах розвитку інформатизації українського суспільства¹¹.

⁵ Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Харк. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2008. 289 с.

⁶ Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / Онищенко О. С., Дубровіна Л. А., Горовий В. М. та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 235 с.

⁷ Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій : монографія / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 232 с.

⁸ Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій : монографія / Онищенко О. С. та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 158 с.

⁹ Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища : монографія / Онищенко О. С., Горовий В. М., Дубровіна Л. А. та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 194 с.

¹⁰ Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія і розвиток : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 184 с.

¹¹ Національні інформаційні ресурси як інтегративний чинник вітчизняного соціокультурного середовища : монографія / Онищенко О. С., Горовий В. М., Попик В. І. та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2014. 296 с.

Дослідженню інноваційного розвитку публічних бібліотек України на етапі інформатизації суспільства, трансформації в їхній організаційній структурі присвячено доробок Т. Вилегжаніної¹².

Питання участі бібліотек у формуванні масивів наукових знань та організації доступу до них стали предметом досліджень українських науковців останніх років. Зокрема, формування, упорядкування та управління бібліотечними електронними інформаційними ресурсами у контексті сучасних соціокомунікаційних процесів розглянуто К. Лобузінною¹³. Дослідницею комплексно представлено міжнародний досвід технологій управління знаннями та створення проблемно-орієнтованих корпоративних баз знань, а також висвітлено практичні напрацювання Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського зі створення бібліотечних баз знань¹⁴.

На необхідності корпоративної взаємодії бібліотек у питаннях формування інформаційних ресурсів та обслуговування користувачів на нових засадах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у різних аспектах наголошено у дисертаційних дослідженнях Л. Бакуменко, К. Бережної, С. Бондаренко, Н. Гавриш, С. Гончарова, С. Горової, С. Денисенко, О. Ісаєнка, Т. Колесникової, Н. Коржик, Є. Кулик, Н. Левченко, О. Малиновського, М. Маранчака, В. Медведєвої, І. Перенесієнка, С. Ростовцева, Т. Симоненко, Д. Солов'яненко, А. Струнгара, В. Струнгар, Л. Філіпової та інших.

Дослідження К. Бережної¹⁵ присвячено вивченню векторів модернізації українських публічних бібліотек в умовах розбудови інформаційного суспільства. Дослідниця комплексно проаналізувала динаміку техніко-технологічних трансформацій цієї мережі книгозбірень та визначила напрями розгортання інформаційно-комунікаційного сервісу. Також у науковій розвідці

¹² Вилегжаніна Т. Інновації – визначальний фактор розвитку бібліотек України. *Бібліотечна планета*. 2009. № 3. С. 6–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2009_3_2

¹³ Лобузінна К. В. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 252 с.

¹⁴ Лобузінна К. Корпоративна бібліотечна база знань : наук.-метод. посібник / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 100 с.

¹⁵ Бережна К. С. Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в інформаційному суспільстві : автореф. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2018. 23 с.

обґрунтовано шляхи соціально-економічної модернізації управління діяльністю публічних бібліотек, визначено вектори реформування цієї мережі в умовах децентралізації та запропоновано ефективні інструменти для створення комфортного інформаційно-комунікаційного середовища.

Упровадження корпоративних технологій у діяльність українських бібліотек акцентовано у дисертаційному дослідженні Н. Гавриш¹⁶. У роботі представлено теоретичні і практичні аспекти формування бібліотечних корпоративних ресурсів, охарактеризовано ресурсне, організаційне та технологічне забезпечення, а також перспективи їхнього розвитку. І. Перенесієнко розглянув певні аспекти електронних бібліотечних ресурсів, зокрема особливості їх якісної інтеграції до стрімко розширюваного та поки хаотичного вебпростору наукових і структурно організованих документів¹⁷. Відкриті електронні ресурси закладів вищої освіти комплексно досліджено Н. Левченко¹⁸, зроблено висновок, що забезпечення вільного доступу до них є пріоритетом інформаційного забезпечення у розвитку освіти і науки.

Л. Бакуменко комплексно досліджено організаційні засади корпоративної співпраці через формування репозитаріїв¹⁹; С. Гончаров розробив методи, представив моделі та інформаційні технології формування галузевих електронних бібліотечних ресурсів, що базуються на електронній обробці даних²⁰; Н. Філіппова узагальнила теоретичні і прикладні аспекти формування та функціонування документно-інформаційних ресурсів медичної галузі України²¹;

¹⁶ Гавриш Н. Б. Формування корпоративних бібліотечно-інформаційних ресурсів як складової інформаційної інфраструктури фармацевтичної галузі України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харк. держ. акад. культури. Харків, 2012. 20 с.

¹⁷ Перенесієнко І. П. Організація тематичного доступу до електронних бібліотечних колекцій : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. 19 с.

¹⁸ Левченко Н. П. Відкриті електронні ресурси у діяльності бібліотек закладів вищої освіти: специфіка формування, управління, доступ : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2020. 20 с.

¹⁹ Бакуменко Л. Г. Репозитарії бібліотек вищих навчальних закладів України: принципи організації корпоративної взаємодії : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2013. 236 с.

²⁰ Гончаров С. В. Методи та інформаційні технології формування галузевих електронних бібліотечних ресурсів : дис. ... канд. техн. наук : 05.13.06 / Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків, 2009. 191 с.

²¹ Філіппова Н. П. Документно-інформаційні ресурси медичної галузі України: теоретичний та прикладний аспекти : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 17 с.

Т. Колесникова дослідила тенденції розвитку комунікаційних моделей діяльності бібліотек під впливом інформатизації²²; А. Струнгар обґрунтував доцільність виокремлення та розкриття бібліотечних ресурсів для інформаційного забезпечення, розробив теоретичні засади побудови бібліотечного порталу, що передбачає формування проблемно-орієнтованих вебресурсів та організацію їх взаємовикористання з іншими мережевими ресурсами²³; започаткування та розвиток в Україні електронних бібліотек комплексно досліджено І. Павлушою²⁴.

В. Бондаренко узагальнено досвід використання бібліотечного дистанційного інтернет-обслуговування та визначено його роль в удосконаленні інформаційного забезпечення користувачів у контексті комунікаційної теорії функціонування бібліотеки як універсального інформаційно-комунікаційного комплексу²⁵; Є. Кулик розглянуто вплив інформаційно-мережевої культури на розвиток нових мережових форм бібліотечно-інформаційного обслуговування²⁶; М. Маранчак виявив і дослідив актуальні стратегії репутаційного інтернет-маркетингу у діяльності бібліотек, які допомагають у піднесенні сервісу обслуговування усіх категорій користувачів²⁷; О. Малиновський обґрунтував і представив систему дистанційного інформаційного обслуговування осіб із особливими потребами на основі сучасних інформаційних технологій²⁸.

²² Колесникова Т. О. Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2012. 255 с.

²³ Струнгар А. В. Інформаційно-аналітичний портал бібліотеки як засіб наукової комунікації : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 210 с.

²⁴ Павлуша І. Створення та розвиток електронних бібліотек в Україні: бібліотекознавчий аспект (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2002. 18 с.

²⁵ Бондаренко В. І. Дистантне інтернет-обслуговування користувачів сучасної бібліотеки (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 236 с.

²⁶ Кулик Є. В. Інноваційні інтерактивні канали взаємодії бібліотек з юнацькою аудиторією як засіб модернізації бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва в Україні : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 256 с.

²⁷ Маранчак М. М. Стратегії репутаційного інтернет-маркетингу публічних бібліотек України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2021. 274 с.

²⁸ Малиновський О. Б. Мультимедійні бібліотечні інформаційні ресурси для осіб з особливими потребами : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 19 с.

Є. Корнілова умотивовує, що побудова корпоративної мережі повинна здійснюватися на основі розподіленого збереження ресурсів і доступу до них із використанням єдиних протоколів обміну та місця для централізованого збереження²⁹. В. Касаткін доводить, що інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотек невпинно переміщується у цифрове середовище, тим самим трансформується обличчя бібліотеки ХХІ ст., активно запроваджуються нові форми і методи інформаційного обслуговування користувачів локальними та мережевими електронними ресурсами³⁰. С. Терентьєв аргументував, що вебсайт публічної бібліотеки України є важливим складником системи її електронних ресурсів, та його наповнення повинно орієнтуватися на всі категорії користувачів³¹.

Важливим складником джерельної бази нашого дослідження стали вебсайти обласних універсальних наукових бібліотек України (нами виокремлено досвід обласних універсальних наукових бібліотек Вінниччини, Дніпропетровщини, Житомирщини, Запоріжжя, Івано-Франківщини, Кіровоградщини, Рівненщини, Одещини, Харківщини, Херсонщини, Хмельниччини, Черкащини, Чернівецьщини, Чернігівщини), а також Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної історичної бібліотеки України, Одеської національної наукової бібліотеки, Публічної бібліотеки імені Лесі Українки.

Останнім часом дедалі частіше в українському бібліотекознавстві почали з'являтися праці щодо бібліотечної взаємодії, співпраці, співробітництва, партнерства, кооперації, інтеграції, зокрема, це напрацювання В. Білоус,

²⁹ Корнілова Є. Корпоративні технології у наукових бібліотеках. *Бібліотечний вісник*. 2007. № 4. С. 7–12.

³⁰ Касаткін В. Специфіка використання інформаційних технологій у бібліотечних інформаційних ресурсах. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2681>; Касаткін В. Специфіка відображення інформаційних ресурсів на бібліотечних сайтах (інформація про фонди та користувачів). *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 35. С. 365–374.

³¹ Терентьєв С. О. Електронні ресурси в системі комунікацій публічних бібліотек України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 2. С. 21–26. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2022.263807>; Терентьєв С. О. Інформаційно-комунікаційне забезпечення розвитку мережі публічних бібліотек України: теоретичні підходи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 3. С. 81–86.

О. Клименко, М. Кузнецової, І. Лобановської, О. Мар'їної, С. Наугольних, Є. Одинець, О. Сокур, А. Соляник та інші.

Дослідженню форм і напрямів інформаційно-комунікаційної взаємодії у регіональних бібліотечних проєктах присвячено публікації О. Мар'їної³². Вченою визначено, що міжвідомча взаємодія бібліотек та бібліотечна інтеграція, яка відбувається на її основі в умовах інформатизації, є процесом подолання відомчої відособленості, посилення взаємозалежності книгозбірень різних типів і видів, виникнення й наростання елементів спільності у діяльності галузевих або відомчих бібліотечних мереж.

Процеси корпоративного формування й надання доступу до регіональних електронних ресурсів, продуктів і послуг, визначення їхніх складників детально проаналізовано у праці М. Кузнецової³³. Дослідницею розкрито тенденції успішного розвитку ресурсів, продуктів і послуг краєзнавчої тематики у соціально-комунікаційному середовищі українських обласних універсальних наукових бібліотек. І. Лобановською проаналізовано різні форми міжбібліотечної взаємодії та інтеграції бібліотечних ресурсів і сервісів³⁴.

А. Соляник охарактеризовано основні підходи до організації корпоративної взаємодії бібліотек зі створення розподіленого ресурсу Національної електронної бібліотеки України³⁵. Наголошено, що провідним організаційним принципом створення цієї бібліотеки є корпоративність, під якою у бібліотечному середовищі розуміють добровільне співробітництво

³² Мар'їна О. Сучасні форми інформаційно-комунікаційної взаємодії в регіональних бібліотечних системах. *Вісник Книжкової палати*. 2009. № 2. С. 20–23; Мар'їна О. Ю. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 7. С. 19–21.

³³ Кузнецова М. Регіональні електронні ресурси: від корпоративного створення до використання у соціально-комунікаційному середовищі ОУНБ. *Вісник Книжкової палати*. 2010. № 8. С. 25–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2010_8_10

³⁴ Лобановська І. Взаємодія освітянських бібліотек України у формуванні інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу: організаційний аспект. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 9. С. 16–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2014_9_6; Лобановська І. Г. Співробітництво освітянських бібліотек України у формуванні інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу. URL: http://conference.nbuv.gov.ua/up/report_1409564587.doc

³⁵ Соляник А. Корпоративна взаємодія як основа реалізації функцій національної бібліотеки. *Короленківські читання – 2012. Взаємодія та партнерство бібліотек у регіональному інформаційному просторі* : матеріали XV всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 11 жовт. 2012 р.). Харків : Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, 2013. С. 18–25.

книгозбірень, зацікавлених у якісному інформаційному обслуговуванні користувачів.

Дослідниками О. Клименко і О. Сокур проаналізовано сформовану нормативно-правову базу України щодо розбудови Національної електронної бібліотеки України³⁶. Зроблено висновок, що створені регіональні корпоративні проекти (інституційні репозитарії, зведені каталоги, тематичні бази даних тощо) мають стати базовим складником контенту майбутньої Національної електронної бібліотеки України. Також вчені репрезентували інтеграцію бібліотечних фондів в електронне середовище³⁷ і докладно представили бібліотечне партнерство як ефективну форму консолідації та інтеграції інформаційних ресурсів українських книгозбірень³⁸.

Об'єктом дослідження й аналізу українських науковців стали особливості розбудови окремих корпоративних проєктів на міжнародному, міжрегіональному або регіональному рівнях, в яких дослідники приділяють увагу різним аспектам формування та функціонування корпоративних бібліотечних об'єднань.

Останнє десятиліття відбувається закономірна активізація досліджень із питань залучення в активний обіг електронних ресурсів, зокрема і електронних бібліотек, для сучасної реалізації культурно-освітньо-наукових цілей, а також формування конкурентного національного інформаційного простору. Цій темі присвячені роботи І. Баньковської, С. Гарагулі, В. Жукової, Л. Коновал, Н. Кропачевої, Н. Кунанець, І. Лобузїна, К. Лобузїної, В. Попика, А. Ржеуського, Г. Шемаєвої, Т. Ярошенко та інших.

³⁶ Клименко О., Сокур О. Національна електронна бібліотека України: нормативно-правове забезпечення. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 10–15.

³⁷ Клименко О., Сокур О. Інтеграція фондів бібліотек наукових установ НАН України в електронне середовище. *Інформаційні технології в культурі мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. / Мін-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2021. С. 246–248.

³⁸ Klymenko O., Sokur O. Partnership as an effective form of consolidation and integration of information resources of libraries of Ukraine. *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference proceedings*. 2020. № 5. С. 8–12.

Зокрема В. Попик наголошує, що в умовах утвердження суспільства знань особливого значення для науково-технічного, економічного, суспільно-політичного та культурного піднесення України набуває консолідація цілісного, наповненого значущим змістом, конкурентного на міжнародній арені національного науково-інформаційного простору, а генерування сучасного електронного простору важливе не лише для потреб наукових досліджень та навчання, а є нагальним і у контексті зміцнення інтелектуальної незалежності України³⁹. Також В. Попик акцентує увагу на тому, що у перспективі національний гуманітарний інформаційний простір має поєднати комп'ютерні бази даних національної бібліографії із цифровою, книжковою та рукописною колекціями, зібраннями сучасних електронних документних ресурсів⁴⁰.

У монографії І. Лобузін розглянуто широке коло питань, пов'язаних із реалізацією бібліотечних цифрових проєктів оцифрування історико-культурного та наукового надбання, розкрито особливості організації цифрових бібліотек і налагодження доступу до національної спадщини у цифровому форматі⁴¹.

Г. Шемаєва проаналізувала використання бібліотечних електронних інформаційних ресурсів українськими вченими та визначила перспективи їх розвитку за такими напрямками: зміцнення кооперації та координації на системному і міжсистемному рівнях; поглиблення інтеграції інформаційних ресурсів різних соціально-комунікаційних структур; посилення аналітичної функції в українських бібліотеках, консолідація інформації та знань⁴².

На основі дослідження вебсайтів закладів вищої освіти на предмет доступу до бібліотечних електронних інформаційних ресурсів Н. Кунанець і А. Ржеуський роблять закономірний висновок, що з упровадженням

³⁹ Попик В. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 3. С. 9.

⁴⁰ Попик В. Створення фундаментальної електронної бібліотеки «Україніка» як складник формування національного гуманітарного інформаційного простору. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 3–7.

⁴¹ Лобузін І. В. Цифрові бібліотечні проєкти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекції : монографія / відп. ред. В. А. Широков ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 216 с.

⁴² Шемаєва Г. В. Перспективні напрями розвитку електронних інформаційних ресурсів бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2012. № 3. С. 3–7.

карантинних обмежень та воєнного стану в Україні бібліотеки були вимушені стрімко адаптуватися до інформаційного забезпечення потреб сучасних віртуальних користувачів⁴³. Вчені наголошують, що нині набуває поширення тенденція з обслуговування інформаційними ресурсами користувачів у дистанційному режимі, створення електронних колекцій та надання до них доступу, хоча упродовж багатьох років ці ресурси були доступні лише у стінах книгозбірень.

С. Гарагуля проаналізував сучасні тенденції опрацювання електронних джерел наукової інформації⁴⁴; Л. Коновал дослідила вже сформований досвід накопичення та систематизації цифрового контенту національних бібліотечних проєктів провідних країн світу⁴⁵; Н. Кропочева на основі контент-аналізу змістового наповнення бібліотечних репозитаріїв розглянула ключові показники діяльності книгозбірень у контексті дотримання принципів відкритої науки⁴⁶; перспективним завданням сучасних бібліотек В. Жукова визначає налагодження ефективної взаємодії та розподіл роботи із лінгвістичного забезпечення за галузевою ознакою, а бібліотечна інтеграція та кооперація у напрямі створення та об'єднання інформаційних ресурсів відкриває нові можливості для їх сталої діяльності⁴⁷.

Зростання інформаційно-комунікаційного потенціалу українського суспільства, його цифровізація сприяють розгортанню інтеграційних процесів у функціонуванні бібліотечно-інформаційної сфери, що виявляється у техніко-технологічних, організаційних, структурно-функціональних трансформаціях

⁴³ Ржеуський А. В., Кунанець Н. Е., Добровольська В. В. Електронні інформаційні ресурси бібліотек технічних університетів України: порівняльний аналіз. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 3. С. 5–14; Ржеуський А., Кунанець Н. Електронні інформаційні ресурси бібліотек галузевих закладів вищої освіти України під час карантинних обмежень та воєнного стану. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2023. № 11. С. 96–110. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282667>

⁴⁴ Гарагуля С. Моделі інтеграції електронних джерел наукової інформації у бібліотеках. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 6. С. 18–20.

⁴⁵ Коновал Л. В. Функціонування національних цифрових бібліотечних проєктів у контексті формування електронної бібліотеки «Україніка». *Бібліотечний вісник*. 2016. № 2. С. 11–16.

⁴⁶ Кропочева Н. М. Репозитарії закладів вищої педагогічної освіти: нові можливості для наукових бібліотек. *Бібліотечний меркурій*. 2021. Вип. 2. С. 118–133.

⁴⁷ Жукова В. П. Перспективи кооперації бібліотек у формуванні національного розподіленого інформаційного ресурсу. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.). Київ, 2013. С. 17–20.

установ суспільної пам'яті – бібліотек. Спільні проєкти бібліотек, архівів і музеїв по організації доступу до вже сформованих інформаційних ресурсів та інтеграція для створення нових баз даних дедалі отримують ширше розповсюдження. Питанню інтеграції та кооперації бібліотечних, архівних і музейних фондів в єдині інформаційні центри значну увагу приділяють провідні українські дослідники, зокрема Л. Дубровіна, А. Киридон, В. Копанєва, Н. Кунанець, Г. Липак, І. Матяш, Т. Павленко, В. Пасічник, С. Шемаєв та інші.

У спільному дослідженні Л. Дубровіної, А. Киридон та І. Матяш бібліотеки, архіви і музеї розглянуто як соціальні інститути, котрі збирають та зберігають джерела соціальної, історичної і національної пам'яті⁴⁸. Наголошено на поширенні об'єктивної інформації та науково обґрунтованих знань про документальну культурну спадщину українського народу. Н. Кунанець, Г. Липак та В. Пасічник довели доцільність використання комплексного підходу при дослідженні соціокомунікаційних систем, які утворюються на основі консолідації інформаційних ресурсів бібліотек, музеїв, архівів⁴⁹.

У дисертації Г. Липак комплексно проаналізовано світовий досвід об'єднання інформаційних ресурсів бібліотек, музеїв та архівів і умотивовано перспективи та доцільність розробки і втілення консолідованих інформаційних ресурсів на рівні територіальних громад як інформаційно-технологічного фундаменту побудови загальнонаціонального ресурсу⁵⁰.

Дослідженню взаємодії бібліотек із музеями та архівами як перспективи їхнього розвитку в комунікаційному просторі України присвячено дисертацію С. Шемаєва⁵¹. Зокрема, обґрунтовано нагальну необхідність налагодження системної взаємодії цих інституцій національної пам'яті, що передбачає спільне

⁴⁸ Дубровіна Л., Киридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 1. С. 3–10.

⁴⁹ Кунанець Н., Липак Г., Пасічник В. Формування консолідованого інформаційного ресурсу «розумного міста»: бібліотечний аспект. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 2. С. 3–8.

⁵⁰ Липак Г. І. Формування консолідованих інформаційних ресурсів бібліотек, архівів та музеїв територіальних громад : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 233 с.

⁵¹ Шемаєв С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2016. 20 с.

вирішення завдань збереження, трансляції та інтеграція культурної спадщини у світовий інформаційно-комунікаційний простір.

Питанням цифрової модернізації українських бібліотек присвячено публікації сучасних науковців: В. Бондаренко, Т. Гранчак, С. Денбновецького, В. Добровольської, В. Загуменної, О. Івашкевич, О. Каракоз, О. Кузьменко, М. Макарової, О. Онищенко, Ю. Половинчак, Г. Салати, Л. Чередник та інших.

У монографії Ю. Половинчак розглянуто і комплексно проаналізовано особливості еволюції інформаційних процесів у постіндустріальному суспільстві, тенденції змін в інформаційних обмінах, удосконалення якості інформаційного забезпечення у контексті управлінської діяльності⁵². Вчена акцентує увагу на соціальних інформаційних мережах, новітніх формах інформаційного обміну, що дедалі більше набувають значення у житті українського суспільства у зв'язку з успішним впровадженням цифровізації, а відтак зміцнення внутрішньо суспільних зв'язків на новітніх технологічних засадах.

Перспективи цифровізації бібліотек та проблеми, пов'язані із цим процесом, цифровізацію як стратегічний шлях розвитку національної бібліотечної справи комплексно у своїх працях досліджує академік НАН України О. Онищенко⁵³.

У монографії В. Добровольської комплексно проаналізовано інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору України⁵⁴. Авторкою обґрунтовано принципи формування українського цифрового культурного простору та окреслено перспективи

⁵² Половинчак Ю. Сучасне інформаційно-комунікаційне середовище як простір трансформації української національної ідентичності : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. В. Горвий. Київ, 2017. 372 с.

⁵³ Онищенко О. Адаптація бібліотек до «життя в цифрі». *Бібліотечний вісник*. 2020. № 1. С. 3–8; Онищенко О. Бібліотека і цифрове покоління: нова ситуація – нові форми роботи. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 5. С. 3–6; Онищенко О. Бібліотеки в цифровому середовищі: курс на індивідуальний інтегрований сервіс. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 53. С. 9–18; Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 3–9.

⁵⁴ Добровольська В. Інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору культури в Україні : монографія. Київ : НАКККІМ, 2020. 352 с.

розбудови документальних цифрових систем культурної спадщини у соціокомунікаційному просторі культури України.

О. Івашкевич розглянула цифрову трансформацію бібліотечної діяльності, особливості використання бібліотечних платформ, сервісів віртуального середовища та продукти, які сучасні книгозбірні пропонують користувачам⁵⁵. Дослідницею визначено тенденції подальших кроків розбудови бібліотечної галузі щодо нарощування темпів цифровізації, що у перспективі сприятиме удоступненню інформації, трансформації бібліотечної діяльності з урахуванням сучасних запитів, формуванню нової цифровізованої бібліотечної практики.

Н. Кунанець, Г. Липак і Д. Жолна розглянули можливості віртуальної реальності та проаналізували всі перешкоди, які стоять на заваді їхнього широкого впровадження у бібліотечну діяльність⁵⁶. Проведене дослідження продемонструвало перспективність цього напрямку роботи для українських бібліотек, адже технологія віртуальної реальності стрімко розвивається в усьому світі як надзвичайно корисний інструмент у різних сферах економіки та набуває дедалі ширшої популярності. Вчені прогнозують, що зважаючи на стрімкий розвиток технологій, зокрема й привабливість технології віртуальної реальності, у короткостроковій перспективі бібліотекам, щоб залишатися затребуваними, варто вже сьогодні ініціювати підготовку для цих нововведень.

Ю. Горбань і Н. Гайсинюк виокремлюють кілька складників, які допоможуть бібліотекам успішно адаптуватися до цифрової ери, зокрема: розвиток цифрових колекцій і надання електронних ресурсів для задоволення інформаційних потреб користувачів; інтеграція технологій та інновацій для підвищення якості послуг задля покращення користувацького досвіду; розширення співробітництва між бібліотеками, закладами освіти та науковими колективами для обміну досвідом, ресурсами і знаннями; посилення взаємодії з академічною спільнотою та залучення користувачів до формування та розбудови

⁵⁵ Івашкевич О. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50–56. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238782>

⁵⁶ Кунанець Н. Е., Липак Г. І., Жолна Д. Ю. Віртуальна реальність у бібліотеках: аналіз можливостей та викликів. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2024. Вип. 65. С. 83–95. DOI: 10.31516/2410-5333.065.06

бібліотечних послуг і ресурсів; навчання бібліотекарів нових навичок та компетенцій, необхідних для роботи у цифровому суспільстві⁵⁷.

О. Ісаєнко розроблено комплексну трикомпонентну модель інформаційного обслуговування у сучасній бібліотеці на основі упровадження інноваційних технологічних складників у бібліотечну практику⁵⁸.

О. Збанацька наголошує на важливості державної підтримки щодо впровадження сучасних підходів до організації інформаційно-пошукових систем, зокрема у бібліотеках⁵⁹. Учена також акцентує увагу на розширенні корпоративної взаємодії, спрямовуючи зусилля на спільний пошук ефективніших форм роботи.

О. Кузьменко і В. Загуменна зосереджують увагу бібліотечної спільноти на зміні основних функцій сучасної бібліотеки та її ролі в умовах цифровізації українського суспільства⁶⁰; трансформаційні перетворення, які простежуються у роботі бібліотек в умовах цифровізації, розглянуто Г. Салатою⁶¹; М. Макарова стверджує, що у сучасних умовах швидкого розвитку інформаційних технологій переосмислюються принципи організації бібліотечного простору, методи бібліотечно-інформаційної діяльності, змінюється ресурсне забезпечення бібліотечних фондів, адже бібліотеки прагнуть використовувати якнайширші можливості цифровізації у своїй діяльності⁶²; С. Денбновецький, досліджуючи

⁵⁷ Горбан Ю. І., Гайсинюк Н. А. Оптимізація вебсайту бібліотеки закладу вищої освіти для покращення доступу до інформаційних ресурсів. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 83–90. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284669>; Горбань Ю. І., Гайсинюк Н. А. Цифровий медіапростір сучасної бібліотеки закладу вищої освіти: трансформація ролі та функцій. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2023. Т. 6. № 1. С. 32–43. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283937>

⁵⁸ Ісаєнко О. О. Інноваційні бібліотечні технології інформаційного обслуговування : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. О. В. Воскобойнікова-Гузєва. Київ, 2011. 158 с.

⁵⁹ Збанацька О. М. Сучасні підходи до організації інформаційно-пошукових систем культурних інституцій. *У пошуку нових сенсів полікультурного світу. Повоєнний діалог культур* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 2–3 лютого 2023 р.). Київ, 2023. С. 71–74. URL: https://nakkim.edu.ua/images/Instytutu/novyny/02_23/230210_Konf_DIaChUK_ZMIST.pdf (дата звернення: 03.03.2025).

⁶⁰ Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Трансформація та розширення функцій бібліотек в сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38–44. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2021.244715>

⁶¹ Салата Г. В. Тенденції і розвиток бібліотек у цифровому середовищі. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2022. № 61. С. 30–39. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.061.03>

⁶² Макарова М. В. Цифрові проекти у бібліотечній сфері України. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2024. Т. 7. № 1. С. 123–138. DOI: 10.31866/2617-796X.7.1.2024.307014

особливості цифрової трансформації українських бібліотек у період глобалізаційних перетворень, звертає увагу на вже втілені книгозбірнями цікаві цифрові проекти⁶³.

Окремі публікації присвячені питанням застосування у бібліотеках віртуальних технологій, зокрема О. Каракоз акцентує увагу на використанні у книгозбірнях технології віртуальної реальності⁶⁴; Л. Чередник, досліджуючи діяльність бібліотек як сучасних інформаційних центрів, розглянула особливості функціонування віртуальної читальної зали як інформаційної системи збереження електронних колекцій документів⁶⁵.

В умовах російсько-української війни бібліотеки стали ключовими партнерами у зміцненні демократичних цінностей та забезпеченні інформаційної безпеки країни. Як зазначають Т. Новальська, Ю. Горбань, Н. Бачинська та Г. Пристай, українські бібліотеки надають доступ до об'єктивної інформації та сприяють розвитку критичного мислення у громадян⁶⁶. Також Т. Новальська і Н. Бойчук наголошують на важливості бібліотек як соціально-комунікаційної структури держави, адже саме вони реалізують державну політику соціальної, історичної та національної пам'яті, організують збереження цих джерел, беруть активну участь у поширенні правдивої інформації, формують науково обґрунтовані знання про минуле і сьогодення, спрямованих на формування і утвердження історичної пам'яті⁶⁷.

Отже, у наукових працях українських дослідників акцентовано увагу на ролі бібліотек у цифровому суспільстві, змінах у їхніх функціях в умовах

⁶³ Денбновецький С. О. Цифрова трансформація українських бібліотек в умовах глобалізаційних перетворень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 26–33. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257256>

⁶⁴ Каракоз О. Технології віртуальної реальності у сучасному бібліотечному середовищі: використання в умовах медіатизації суспільства. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2023. № 6. С. 121–129. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283974>

⁶⁵ Чередник Л. А. Віртуальна бібліотека як новітній інформаційний центр. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2022 р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2022. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1618>

⁶⁶ Новальська Т. В., Горбань Ю. І., Бачинська Н. А., Пристай Г. І. Публічні бібліотеки України як складова інформаційного спротиву російській агресії. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2024. Вип. 65. С. 69–82. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.065.051>

⁶⁷ Новальська Т., Бойчук Н. Публічні бібліотеки як інституції історичної пам'яті українського народу. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 13. С. 222–232. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307253>

тотальної цифровізації, тенденціях цифрової трансформації у діяльності. Вітчизняні науковці характеризують різні аспекти функціонування інформаційних ресурсів, спільних культурно-документальних комплексів, висвітлюють зарубіжний досвід, описують практичні напрацювання і досягнення бібліотечних проєктів. Досліджень, які виявили б основні тенденції та особливості розбудови інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах цифровізації, є вкрай недостатньо, враховуючи підвищену увагу до цієї проблеми в умовах російсько-української війни, подальшого післявоєнного відновлення країни та інтеграції в європейське співтовариство.

Джерельну базу дослідження становлять:

І)) *нормативно-правові акти України:*

– Закони України: «Про інформацію» (1992); «Про авторське право і суміжні права» (1993); «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995), «Про обов’язковий примірник документів» (1999); «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (2007); «Про Національну програму інформатизації» (2022);

– укази Президента України: «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» (2000); «Про Національну програму правової освіти населення» (2001);

– постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів» (2003); «Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека–XXI»» (2011); «Про схвалення Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні» (2013); «Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»» (2016);

– накази Міністерства культури України: «Про затвердження Порядку формування зведеного каталогу оцифрованих видань» (2016); «Про затвердження Положення про Українську цифрову бібліотеку» (2018);

II) *матеріали, розміщені на офіційних сайтах бібліотек:*

українські:

– Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського (<https://library.vn.ua/>);

– Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первочителів слов'янських Кирила і Мефодія (<https://www.lib.dp.ua/>);

– Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олега Ольжича (<https://www.lib.zt.ua/>);

– Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека (<https://zounb.zp.ua/>);

– Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка (<https://lib.if.ua/>);

– Київська обласна бібліотека для дітей (<https://child-library.kiev.ua/>);

– Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського (<https://library.kr.ua/>);

– Львівська обласна універсальна наукова бібліотека (<http://www.lounb.org.ua/>);

– Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека (<http://reglibrary.mk.ua/>);

– Міська спеціалізована молодіжна бібліотека (<https://msmb.org.ua/>);

– Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого (<https://nlu.org.ua/>);

– Національна історична бібліотека України (<https://nibu.kyiv.ua/>);

– Одеська національна наукова бібліотека (<https://odnb.odessa.ua/>);

– Перша мандрівна бібліотека (<https://nomlib.library.lg.ua/>);

– Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського (<https://library.pl.ua/>);

– Публічна бібліотека імені Лесі Українки (<https://lukl.kyiv.ua/>);

- Публічна бібліотека імені Є. Чикаленка Куяльницької сільської ради (<https://kotovsk-crb.ucoz.ua/>);
- Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (<https://libr.rv.ua/>);
- Сумська обласна універсальна наукова бібліотека (<http://ounb.sumy.ua/>);
- Харківська обласна універсальна наукова бібліотека (<https://library.kharkov.ua/>);
- Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олеся Гончара (<https://lib.kherson.ua/>);
- Центральна бібліотека Полонської міської ради об'єднаної територіальної громади (<https://polonne-crb.at.ua/>);
- Центральна публічна бібліотека імені Василя Скуратівського (<http://surl.li/rknl>);
- Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка (<http://new.library.ck.ua/>);
- Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека імені М. Івасюка (<https://www.library.cv.ua/>);
- Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових (<https://libkor.com.ua/>);

зарубіжні:

- Europeana (<https://www.europeana.eu/en>);
- Library of Congress (<https://www.loc.gov/>);
- National Diet Library, Japan (<https://www.ndl.go.jp/en/>);
- Project Gutenberg (<https://www.gutenberg.org/>);

III) бібліотечні блоги, сторінки і канали у соціальних мережах:

- БібліюМалин : блог Центральної публічної бібліотеки імені Василя Скуратівського (<https://bibliomalin.blogspot.com/>);
- Комунальний заклад «Бібліотека для дорослих» Хмельницької міської ради (<https://www.facebook.com/hm.librarian/>);
- Методична служба публічних бібліотек Києва : блог (<https://olga-methodlibkyiv.blogspot.com/>);

– Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. С. Грушевського (<https://www.facebook.com/odessa.ounb/>);

IV) *бібліотечна асоціація:*

– Українська бібліотечна асоціація (<https://ula.org.ua/>);

V) *електронні бібліотеки:*

– Архів війни (<https://ukrainewararchive.org/>);

– Історична спадщина України (<https://omeka.nibu.kyiv.ua/s/nibu/>);

– Українська бібліотечна енциклопедія (<https://ube.nlu.org.ua/>);

VI) *матеріали, розміщені у наукових журналах та продовжуваних виданнях:* Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія; Бібліотечна планета; Бібліотечний вісник; Бібліотечний меркурій; Бібліотечний форум: історія, теорія і практика; Вісник Книжкової палати; Вісник Харківської державної академії культури; Записки історичного факультету. Історія України; Інформаційні технології та засоби навчання; Маркетинг в Україні; Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Серія : Бібліотекознавство. Книгознавство; Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського; Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук; Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки; Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері; College and Undergraduate Libraries; International Information and Library Review; University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference proceedings;

VII) *матеріали наукових і науково-практичних конференцій:* Взаємодія та партнерство бібліотек у регіональному інформаційному просторі (2012); Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів (Київ, 2013); Імперативи розвитку електронних бібліотек: pro et contra = Imperatives of the Electronic Libraries Development: pro et contra (Харків, 2014); Бібліотека. Наука. Комунікація (Київ, 2015); Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій (Дніпро, 2016); Структурні зміни у суспільстві та економіці під впливом комунікацій та

інформатизації (Полтава, 2016); Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації (Київ, 2020); Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі (Київ, 2020); Сучасний рух науки (Дніпро, 2020); Інформаційні технології в культурі мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі (Київ, 2021); Нова модель інформаційного образу бібліотеки: зміна традиційного сприйняття її призначення та функцій (Ужгород, 2021); Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг (2022); Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі (Київ, 2022); Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі (Київ, 2022, 2023); Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського) (Одеса, 2023); Бібліотека. Люди. Війна. Втрати і звершення (Київ, 2023); Філософія культурно-мистецької освіти (Київ, 2023, 2024); Культура та інформаційне суспільство XXI століття (Харків, 2024); Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі (Київ, 2024);

VIII) *матеріали, розміщені на офіційних сайтах державних органів та установ:*

- Міністерство цифрової трансформації України (<https://tinyurl.com/>);
- Національний інститут стратегічних досліджень (<https://tinyurl.com/>);
- Український інститут національної пам'яті (<https://uinp.gov.ua/>);
- Український культурний фонд (<https://ucf.in.ua/>);
- UNDP (<https://www.undp.org/ukraine>);
- UNESCO (<https://unesco.org/>);

IX) *матеріали, розміщені на новинних сайтах:*

- БЖ: Журнал великого міста (<https://tinyurl.com/>)
- Гал-інфо (<https://galinfo.com.ua/>);
- Читомо (<https://chytomo.com/>);
- Gentaure Genprice Group (<https://delos.info/>);

– UPLAN (<https://uplan.org.ua/>);

1.2. Концептуалізація інформаційних ресурсів в умовах цифровізації

В Україні питання формування єдиного бібліотечного фонду ще на початку 80-х років ХХ ст. почала розробляти К. Селіверстова⁶⁸. Поняття «єдиний бібліотечний фонд» вчена трактувала як систему фондів бібліотек, координованих взаємозалежним комплектуванням, наявністю єдиного довідкового апарату, об'єднаних системою депозитарного зберігання, перерозподілу та взаємовикористання фондів. Однак, як зазначає Ю. Артемов, «неоднорідний, незалежний характер розподілених бібліотечно-інформаційних ресурсів, відсутність незалежної мотивації у власників цих ресурсів тривалий час стримували процеси інтеграції в бібліотечному середовищі»⁶⁹.

В українському бібліотекознавстві термін «електронні ресурси» вперше представили І. Антоненко та О. Баркова. У своєму дослідженні вчені констатували, що цей термін «вміщує такі аспекти поняття, як цифрова форма фіксації інформації, комп'ютерні засоби та програмне забезпечення для відтворення та керування, електронне середовище для розповсюдження (комп'ютерні мережі та засоби телекомунікаційного зв'язку)»⁷⁰.

Поняття «ресурс» (від фр. *Resource*) означає «джерело чого-небудь, деякі засоби, запаси, можливості, які за необхідності можуть бути використані»⁷¹. *Бібліотечний електронний ресурс* – це різноманітні бази даних (бібліографічні, реферативні, тематичні, повнотекстові тощо), електронні бібліотеки, електронні журнали (ті, що не мають друкованих аналогів і функціонують лише

⁶⁸ Селіверстова Е. Т. Становление и пути развития единого библиотечного фонда. *Советское библиотечное дело*. 1985. № 5. С. 3–14.

⁶⁹ Артемов Ю. Аналіз деяких шляхів інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 11. С. 17.

⁷⁰ Антоненко І., Баркова О. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення. *Бібліотечний вісник*. 2004. № 2. С. 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2004_2_5

⁷¹ Що таке «ресурс» і звідки його брати. Факультет соціології і права : вебсайт. URL: <https://fsp.kpi.ua/ua/shho-take-resurs-i-zvidki-jogo-brati/>

в електронному середовищі), електронні енциклопедії, словники і довідники, підручники тощо, різноманітні електронні інформаційні послуги – віртуальна бібліографічна довідка, електронна доставка документів, розподілене інформування тощо. Отже, можемо стверджувати, що *інформаційний ресурс у бібліотечній діяльності* – це організована сукупність джерел інформації та інформаційних послуг.

В. Копанєва детально охарактеризувала термін «інформаційний ресурс», акцентуючи увагу на понятті «електронний інформаційний ресурс», який включає цифрову форму фіксації інформації, комп'ютерні засоби та програмне забезпечення для відтворення керування ресурсами, електронне середовище для поширення даних (комп'ютерні мережі та засоби телекомунікаційного зв'язку)⁷².

Згідно із ДСТУ 5034:2008 «Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять», *інформаційні ресурси* – систематизоване зібрання документів, зафіксованих на паперових чи інших носіях інформації⁷³. Формування інформаційних ресурсів – виявлення, добирання, опрацювання, накопичування та зберігання документів у фондах, базах даних, інформаційно-пошукових масивах⁷⁴.

У цьому ж документі подано визначення основних термінів формування інформаційних ресурсів:

- *оброблення* (даних) – сукупність різних дій, виконуваних над змістом документів, які зумовлюють те чи інше змінення форми або характеру поданої в них інформації;
- (інформаційний) *фонд* – упорядкована сукупність документів, призначена для їх зберігання та використання;
- *комплектування фонду* – постійне добирання документів та їх упорядкування в інформаційному фонді;

⁷² Копанєва В. О. Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів Інтернету : монографія / наук. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 198 с.

⁷³ ДСТУ 5034:2008. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять / Національний стандарт України, УкрІНТЕІ, ТК 144 «Інформація і документація». Київ : Держспоживстандарт України, 2009. 38 с.

⁷⁴ Там само.

– *база даних* – сукупність даних, організованих згідно з концептуальним структурним описом характеристик цих даних і зв'язків між відповідними об'єктами даних для підтримування однієї чи кількох предметних сфер;

– *електронний каталог* – каталог, у якому подано бібліографічні описи документів певного фонду чи кількох фондів із зазначенням місця зберігання документів, поданий в електронній формі;

– *електронна бібліотека* – бібліотека, у якій документи зберігають і використовують у машиночитаній (електронній) формі, з якою можна працювати на відстані;

– *електронний документ* – сукупність даних у пам'яті ЕОМ, призначених для сприймання людиною за допомогою відповідних програмних і апаратних засобів;

– *(інформаційно-пошуковий) (інформаційний) масив* – упорядкована сукупність документів, фактів або відомостей про них, призначена для інформаційного пошуку.

Згідно із ДСТУ 7448:2013 «Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять», *інформаційні ресурси* – це «систематизоване зібрання документів в інформаційних системах, призначене для забезпечення інформаційних потреб користувачів інформації у визначеній сфері діяльності»⁷⁵. Отже, за видом інформації, призначеної для сприйняття, електронними ресурсами є: електронні дані, електронні програми або їх поєднання. Залежно від режиму доступу вони поділяються на електронні ресурси локального та віддаленого доступу⁷⁶.

Таким чином, *електронні бібліотечно-інформаційні ресурси* – це нематеріальна сукупність відомостей, які зібрані, опрацьовані та зберігаються на бібліотечних серверах, передаються за допомогою електронних, мережових або

⁷⁵ ДСТУ 7448:2013. Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять / Національний стандарт України, УкрІНТЕІ, ТК 144 «Інформація і документація». Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 41 с.

⁷⁶ ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Національний стандарт України, Держ. НУ «Книжкова палата України ім. Івана Федорова». Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2017. 16 с.

програмних засобів, завжди функціонують у режимі онлайн і використовуються задля підвищення ефективності бібліотечно-інформаційного обслуговування інформаційних потреб суспільства. На переконання І. Антоненко і О. Баркової, електронні ресурси є специфічними об'єктами бібліотечного опрацювання, які кардинально відрізняються від документів на паперових носіях, що традиційно опрацьовуються у книгозбірнях. Різні режими доступу, типи носіїв, системні вимоги, динаміка інформаційного вмісту та специфіка взаємодії з користувачем – це саме ті особливі характеристики, які зумовлюють специфіку опрацювання електронних ресурсів⁷⁷.

Грунтовний аналіз шляхів інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів представив Ю. Артемов⁷⁸. Зокрема, автором проаналізовано зміст понять «інформаційний ресурс» та «інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів», запропоновано модель бібліотечної ресурсної інтеграції за умов упровадження інформаційно-комунікаційних технологій.

Серед основних завдань Національної програми інформатизації є «створення та розвиток системи державних інформаційних ресурсів»⁷⁹. Отже, інтеграція ресурсів інформаційних систем – це створення єдиного уніфікованого інтерфейсу доступу до різних джерел інформації⁸⁰.

Законом України «Про Національну програму інформатизації» (1998) визначено поняття «інформаційний ресурс» як «сукупність документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо)»⁸¹. У новому Законі України (2022) вже подано визначення «електронні інформаційні ресурси» як «систематизовані відомості і дані, створені, оброблені

⁷⁷ Антоненко І., Баркова О. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення. *Бібліотечний вісник*. 2004. № 2. С. 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2004_2_5

⁷⁸ Артемов Ю. Аналіз деяких шляхів інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 11. С. 17–20.

⁷⁹ Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022 р. № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>

⁸⁰ Артемов Ю. Аналіз деяких шляхів інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 11. С. 17–20.

⁸¹ Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text>

та збережені в електронній формі за допомогою технічних засобів та/або програмних продуктів»⁸².

Ст. 1 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995) термін «бібліотечні ресурси» трактує як «упорядковані бібліотечні фонди документів на різних носіях інформації, бази даних, мережні інформаційні ресурси, довідково-пошуковий апарат, матеріально-технічні засоби опрацювання, зберігання та передачі інформації»⁸³. Складниками Державного бібліотечного фонду України є фонди бібліотек, що перебувають у державній і приватній власності, фонди бібліотек самоврядних організацій, взаємопов'язаних скооперованим комплектуванням, єдиним довідково-пошуковим апаратом, системою депозитарного зберігання, перерозподілу та взаємовикористання фондів і відображають науковий, культурний, інформаційний потенціал суспільства⁸⁴.

Отже, у бібліотечному дискурсі поняття «бібліотечно-інформаційний ресурс» набуло чіткого визначення.

Публічні бібліотеки у процесі своєї діяльності реалізують кумулятивну, меморіальну, комунікативну, дозвілєву, освітню тощо функції. При цьому потрібно враховувати, що українські книгозбірні перебувають «під інтелектуальним тиском світоглядних парадигм, науково-технічного прогресу, діють в умовах обмежень, які залежать від фінансово-економічної та культурної політики держави»⁸⁵. Реалізація цих функцій потребує від бібліотек залучення кадрових, інтелектуальних, комунікаційних, інформаційних, матеріальних, технічних, технологічних, фінансових тощо ресурсів.

Упроваджувана нині у бібліотечно-інформаційну сферу *політика доступу* та робота з інформаційними джерелами у віртуальному середовищі відкриває

⁸² Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022 р. № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>

⁸³ Про бібліотеки і бібліотечну справу : : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>

⁸⁴ Там само.

⁸⁵ Артемов Ю. І. Інформаційний прості і бібліотечне середовище: термінологічний дискурс. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2014. Вип. 4. Інтегрований галузевий інформаційний ресурс: стан, проблеми, перспективи створення та забезпечення доступу. С. 55.

перед публічними бібліотеками України широкі можливості. Адже тепер вони можуть не лише забезпечувати інформаційні потреби користувачів наявними традиційними ресурсами, а відкривати перед ними простір знань у віртуальному середовищі з доступом 24/7.

Сучасного користувача цікавить насамперед бібліотечно-інформаційний ресурс у сучасних умовах, тому важливо дати сучасне тлумачення цього поняття. *Бібліотечно-інформаційний ресурс в умовах цифровізації – це організований комплекс джерел інформації та інформаційних послуг, які публічні бібліотеки надають своїм користувачам в електронній формі.* Таким чином, складниками бібліотечно-інформаційного ресурсу є власний традиційний фонд бібліотеки, довідково-пошуковий апарат (ДПА) та електронна бібліотека (оцифровані документи), що виступає головною частиною, а також доступ до віддалених джерел інформації та дистанційні послуги, які надає книгозбірня своїм користувачам.

Основою діяльності будь-якої бібліотеки є її *довідково-пошуковий апарат* як сукупність традиційних та електронних бібліотечних каталогів і картотек. Складниками електронного ДПА є електронний каталог, електронні картотеки періодичних видань, актуальні тематичні картотеки тощо. Основним елементом є бібліографічний опис документа. Широке впровадження у діяльність ПБ України інформаційно-комунікаційних технологій дозволило прискорити задоволення інформаційних потреб користувачів та швидко надавати затребуваний ресурс.

Провідною метою інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів є забезпечення рівного доступу до інформації для всіх користувачів, незалежно від їхнього статусу, місця перебування, у будь-який час 24/7. Ця ідея реалізується бібліотеками на кількох рівнях:

– *організаційно-технологічний* – розроблення системи угод, координаційних планів, узгоджених технологій, протоколів зв'язку, інтерфейсів обміну;

– *фізичний* – створення спільної точки доступу до розподілених автономних електронних ресурсів, у тому числі вебсайтів, баз даних та електронних бібліотек;

– *логічний* – корпоративний електронний каталог або створення спільної точки доступу до автономних електронних каталогів;

– *просторовий* – ресурси, які інтегруються, розподілені у просторі.

Таким чином, *інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів в умовах цифровізації* є складним суспільно значущим явищем, яке здійснюється на фізичному, логічному, організаційно-технологічному та просторовому рівнях. Метою є створення спільної точки доступу до якнайширшого масиву інформації. Найефективніше створювати такий масив інформації на галузевому рівні. Як стверджує Ю. Артемов, найглибша інтеграція ресурсів здійснюється на фізичному рівні, при цьому забезпечується інтеграція даних і на просторовому рівні⁸⁶. Така інтеграція може здійснюватися за двома принципами: централізованим (створення монопольної структури) або розподіленим (забезпечується стійкість моделі).

Корпоративний електронний каталог – продукт інтеграції на логічному рівні, коли об'єднанню підлягає інформація як на традиційних носіях, так і електронних. Корпоративний принцип забезпечує інтеграцію бібліотечних фондів і на просторовому рівні, адже та частина бібліотечних фондів, яка досі не представлена в електронній формі та інформація про неї не відображена у корпоративному електронному каталозі, може бути інтегрована на організаційно-технологічному рівні, де формою інтеграції можуть виступати укладені корпоративні угоди, координаційні плани проведення робіт з оцифрування, книгообмін, міжбібліотечний абонемент, узгодження інтерфейсів, протоколів обміну метаданих тощо. Зауважимо, що організаційно-технологічний рівень є обов'язковим у започаткуванні інтеграції на всіх інших рівнях.

⁸⁶ Артемов Ю. Аналіз деяких шляхів інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 11. С. 17–20.

Сучасна бібліотека є носієм і популяризатором цифровізації. У бібліотечній сфері складається і розвивається модель цифрової бібліотеки, де всі традиційні і нові форми роботи стають цифровізованими. Цифровізація дала потужні можливості для подальшого розвитку традиційних функцій бібліотеки – інформаційної, просвітницької, культурно-розвиваючої, пізнавальної, рекреаційної, комунікативної тощо. Зі збільшенням масивів електронної інформації стає надзвичайно важливою організація знань саме бібліотеками як авторитетними інституціями – зберігачами національної пам'яті та культурної спадщини українського народу. Тим самим розширюється бібліотечний потенціал, а значить, і привабливість бібліотек у суспільстві.

Таким чином, модель цифровізованої бібліотеки представляє собою широкий комплекс інтегративних функцій, інтегрованих ресурсів та інформаційних сервісів. Вихід бібліотек в інформаційний простір забезпечує їй подальший розвиток, що вимагає підвищення професійної компетентності бібліотекаря цифрової епохи.

Функції сучасного бібліотекаря значно розширюються, адже він не лише збирає і зберігає, а й перетворює, надає експертну оцінку, розповсюджує, інтегрує і, власне, виробляє нову інформацію. Як зазначає О. Онищенко, сучасний бібліотекар є інформацієзнавцем, джерелознавцем і знаннєзнавцем⁸⁷. Він консультант і порадник у пошуках інформації, а ці компетенції слід постійно удосконалювати, бо інформаційні потоки повсякчас удосконалюються, урізноманітнюються і збагачуються. Бібліотекар є носієм інформаційної грамотності і сприяє навчанню і підвищенню цифрових компетенцій населення. Саме цифровізація розширює поняття грамотності особливо щодо формування та розвитку цифрової компетентності.

Цифровізація вносить зміни в усі сфери життєдіяльності людини, змінюючи її буття. Бібліотечна наука, освіта і практика продовжують системно працювати, щоб органічно вписатися у цифрове середовище та реалізувати

⁸⁷ Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 3–9.

концепції і нові прогресивні моделі бібліотеки. Українські бібліотеки повинні стати центрами цифрового розвитку, осередками комунікації з мешканцями громади, мати доступ до мережі Інтернет, розвивати активну роботу щодо цифрової та медіаграмотності.

Сучасні бібліотеки трансформуються і розвиваються разом із суспільством, беручи на себе роль громадських центрів – інформаційних, культурних, освітніх, соціальних тощо. У соціально-економічних умовах, що змінилися, суспільна значущість бібліотечної діяльності все більше зростає – бібліотека стає інституцією, яка консолідує громадськість у вирішенні важливих соціальних проблем та бере участь у формуванні громадянського суспільства в країні.

Для розв'язання поставлених завдань на різних етапах дослідження було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Так, дослідженню сучасних тенденцій формування національного інформаційного простору України сприяло застосування наукового методу аналізу. Визначення взаємозв'язку та взаємозалежності між окремими компонентами публічної бібліотеки України як мультифункціонального центру громади було здійснено за допомогою синтезу. При дослідженні місця інформаційно-комунікаційних технологій в організації ресурсів публічними бібліотеками використано метод індукції. Зі свого боку, метод дедукції забезпечив формування логічних висновків за результатами комплексного вивчення об'єкта дослідження. Застосування термінологічного методу уможливило уточнення поняттєвого апарату дослідження, у тому числі визначення сутності та складників понять «інформаційний ресурс» та «бібліотечно-інформаційний ресурс».

За допомогою методу порівняння було здійснено багатоаспектне дослідження інформаційних ресурсів публічних бібліотек України. Метод опису забезпечив фіксацію наповнення бібліотечних сайтів. Компаративний метод застосовувався для визначення кращого досвіду публічних бібліотек України у провадженні виставкової діяльності. Соціологічний метод застосовано під час

моніторингу вебсайтів публічних бібліотек та їх офіційних сторінок у соціальних мережах.

Серед принципів методології пізнання, на яких базується дисертаційне дослідження, визначено принципи єдності теорії і практики, визначеності, конкретності, підпорядкованості, розвитку та об'єктивності.

Висновки до розділу

Наукові дослідження останнього десятиліття набули системного характеру, адже український бібліотечний інститут має потужний інтелектуальний потенціал, здатний генерувати нові ідеї та практично їх упроваджувати.

Питання розбудови українського інформаційного середовища, електронних ресурсів та їхнього місця у системі комунікацій перебуває у полі зору як науковців, так і практиків бібліотечної справи. Серед них вирізняються напрацювання фахівців Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Дослідженню інноваційного розвитку бібліотек України на етапі інформатизації суспільства, трансформації в їхній організаційній структурі присвячено доробок Т. Вилегжаніної, О. Ісаєнка, В. Копанєвої, К. Лобузінної, О. Онищенко, Г. Шемаєвої.

На необхідності корпоративної взаємодії бібліотек у питаннях формування інформаційних ресурсів та обслуговування користувачів на нових засадах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у різних аспектах наголошено у дисертаційних дослідженнях Л. Бакуменко, С. Бондаренко, Н. Гавриш, С. Гончарова, С. Горової, С. Денисенко, Т. Колесникової, Н. Коржик, Є. Кулик, Н. Левченко, О. Малиновського, М. Маранчака, В. Медведєвої, І. Перенесієнка, С. Ростовцева, Т. Симоненко, Д. Солов'яненко, А. Струнгара, В. Струнгар, Л. Філіпової та інших.

Останнім часом дедалі частіше в українському бібліотекознавстві почали з'являтися праці щодо бібліотечної взаємодії, співпраці, співробітництва, партнерства, кооперації, інтеграції, зокрема, це напрацювання В. Білоус, О. Клименко, М. Кузнецової, І. Лобановської, О. Мар'їної, С. Наугольних, Є. Одинець, О. Сокур, А. Соляник та інші.

Темі залучення в активний обіг електронних ресурсів, зокрема і електронних бібліотек, для сучасної реалізації культурно-освітньо-наукових цілей, а також формування конкурентного національного інформаційного простору присвячені роботи І. Баньковської, С. Гарагулі, В. Жукової, Л. Коновал, Н. Кропачевої, І. Лобузїна, В. Попика, Т. Ярошенко та інших.

Питанню інтеграції та кооперації бібліотечних, архівних і музейних фондів в єдині інформаційні центри значну увагу приділяють провідні українські дослідники, зокрема Л. Дубровїна, А. Киридон, В. Копанєва, Н. Кунанець, Г. Липак, І. Матяш, Т. Павленко, В. Пасічник, С. Шемаєв та інші.

У наукових працях акцентовано увагу на ролі бібліотек у цифровому суспільстві, змінах у їхніх функціях в умовах тотальної цифровізації, тенденціях цифрової трансформації у діяльності. Українські дослідники характеризують різні аспекти функціонування інформаційних ресурсів, спільних культурно-документальних комплексів, висвітлюють зарубіжний досвід, описують практичні напрацювання і досягнення бібліотечних проєктів. Досліджень, які виявили б основні тенденції та особливості розбудови інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах цифровізації, є вкрай недостатньо, враховуючи підвищену увагу до цієї проблеми в умовах російсько-української війни, подальшого післявоєнного відновлення країни та інтеграції в європейське співтовариство.

Важливим складником джерельної бази дослідження стали матеріали, розміщені на вебсайтах обласних універсальних наукових бібліотек України (виокремлено досвід обласних універсальних наукових бібліотек Вінниччини, Дніпропетровщини, Житомирщини, Запоріжжя, Івано-Франківщини, Кіровоградщини, Рівненщини, Одещини, Харківщини, Херсонщини,

Хмельниччини, Черкащини, Чернівецьчини, Чернігівщини), а також Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної історичної бібліотеки України, Одеської національної наукової бібліотеки, Публічної бібліотеки імені Лесі Українки.

Бібліотечно-інформаційний ресурс в умовах цифровізації – це організований комплекс джерел інформації та інформаційних послуг, які публічні бібліотеки надають своїм користувачам в електронній формі. Таким чином, складниками бібліотечно-інформаційного ресурсу є власний оцифрований фонд бібліотеки, що виступає головною частиною, а також віддалені джерела інформації та дистанційні послуги, які надає книгозбірня своїм користувачам. Провідною метою інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів є забезпечення рівного доступу до інформації для всіх користувачів, незалежно від їхнього статусу, місця перебування, у будь-який час 24/7. Ця ідея реалізується бібліотеками на таких рівнях: організаційно-технологічному, фізичному, логічному, просторовому.

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕК

2.1. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на модернізацію діяльності публічних бібліотек України

Беззаперечним є той факт, що впровадження цифрових технологій в усі сфери діяльності українського суспільства відбувається стрімко і вже невідворотно. Цифровізація формує новий спосіб мислення, життя, упроваджує сучасні механізми управління, розширює доступ до освіти, науки, культури, активізує взаємодію, сприяє налагодженню плідної співпраці, спрощує доступ до різних послуг і сервісів. Цифровізація вже визначає напрям і зміст соціальних, економічних, науково-технічних перетворень у країні, адже цифрові технології стали визначальним чинником розвитку нашої цивілізації загалом. У цих умовах бібліотечно-інформаційна сфера намагається адаптуватися та активно трансформує свою діяльність відповідно вимогам часу, прискоривши темпи переходу на нові електронні технології, носії інформації та мережеві сховища.

Публічні бібліотеки України, надаючи доступ до інформації і знань, забезпечують можливості самоосвіти та культурного розвитку особистості. У нинішніх складних умовах соціальних потрясінь (карантинні обмеження, викликані пандемією коронавірусної інфекції COVID-19, російсько-українська війна, запровадження воєнного стану у зв'язку із повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України) саме публічні бібліотеки, як найдемократичніші інституції, виконують роль соціокультурних, громадських та інноваційних центрів, інформаційних посередників між органами місцевої влади і громадою. Українські публічні бібліотеки є суб'єктами державної інформаційної політики й активними учасниками формування національного інформаційного простору, які інтегровані в усі сфери життя конкретної

особистості та суспільства в цілому через надання безкоштовного доступу до авторитетної інформації, сприяють піднесенню загальної цифрової і технологічної грамотності та загальної культури населення.

Стрімкий технологічний розвиток останнього десятиліття, що відбувся на тлі широкого впровадження інтернету, мобільних технологій та розширення зростаючих гуманітарних потреб українського суспільства, суттєво вплинув на зміну підходів у бібліотечній сфері, що проявилось у застосуванні інноваційних підходів до обслуговування, створення цифрових баз даних та колекцій, розширенні можливостей надавати актуальні послуги користувачу.

Нові комунікативні форми отримання інформації сприяють пошуку нових форм дистанційної роботи, віртуальних сервісів із надання у користування інформаційних ресурсів. Саме цим формується стратегічна перспектива розбудови бібліотечної діяльності. Отже, поступово відбувається зміна цілей та місії публічних бібліотек, що спирається зокрема й на створення сучасного мультимедійного інформаційно-комунікаційного простору, який є складником цифрового суспільства з його багатоаспектними потребами та вимогами у царинах науки, освіти, культури, дозвілля тощо.

Активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій діяльність публічних бібліотек беззаперечно позитивно вплинуло на їхній розвиток. Застосування ІКТ забезпечило можливість формувати електронні каталоги, переводити у цифровий формат наявний друкований фонд, наповнювати тематичні БД власної генерації, створювати електронні бібліотеки (ЕБ), працювати над зведеними каталогами і ресурсами, супроводжувати корпоративні бібліотечні проєкти, забезпечувати інтернет-пошук по віддаленим бібліографічним та повнотекстовим ресурсам, супроводжувати віртуальні користувацькі сервіси задля забезпечення інтерактивного зв'язку з користувачами тощо.

Публічні бібліотеки України мають потужний потенціал консолідації суспільства, що неодноразово доведено ними у важких воєнних умовах, сприяють інтеграції нашої держави до світового інформаційного простору,

підвищення рівня життя населення через забезпечення рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання. У табл. 1 представлено мережу публічних бібліотек України за 2021–2023 рр.⁸⁸

Таблиця 1

Мережа публічних бібліотек України у 2021–2023 рр.

Назва	Усього			У т. ч. у сільській місцевості		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Усього	12 384	11 756	12 840	10 161	9644	10 770
Обласні публічні бібліотеки України	59	63	62	–	–	–
Разом	12 443	11 819	12 902	–	–	–
Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого	1	1	1	–	–	–
Національна історична бібліотека України	1	1	1	–	–	–
Національна бібліотека України для дітей	1	1	1	–	–	–
Одеська національна наукова бібліотека	1	1	1	–	–	–
Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка	1	1	1	–	–	–
Державна бібліотека України для юнацтва	1	1	1	–	–	–
Разом	12 449	11 825	12 908	10 161	9644	10 770

⁸⁸ Бібліотечна Україна в цифрах (2021–2022 рр.) : Статистичний збірник / Мін-во культури та інформаційної політики України, Нац. б-ка України ім. Я. Мудрого ; Упоряд. О. П. Лахно, О. В. Зозуля, відп. за вип. С. М. Кравченко. Київ, 2023. 73 с.; Статистична аналітика. 6-НК Зведена Україна за 2023 р. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого* : Бібліотечному фахівцю : вебсайт. URL: <https://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=11476>

Отже, потреби населення України в інформації, культурі та дозвіллі забезпечує доволі потужна мережа публічних бібліотек, до складу якої входять чотири книгозбірні національного рівня, дві – державні, 62 – обласного рівня. Статистична інформація зібрана Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого, яка є методичним центром цієї мережі.

У табл. 2 представлено кількість користувачів публічних бібліотек України у 2021–2023 рр.

Таблиця 2

Кількість користувачів публічних бібліотек України у 2021–2023 рр.

	2021	2022	2023
Усього	7732,5	6620,4	7699,9
у т. ч. у сільській місцевості	3930,4	3480,9	3952,24
Обласні бібліотеки	531,2	475,9	*
Разом	8263,7	7096,3	*
Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого	19,9	8,6	*
Національна історична бібліотека України	3,7	2,8	*
Національна бібліотека України для дітей	10,9	5,9	*
Одеська національна наукова бібліотека	11,2	4,3	*
Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка	14,4	3,1	*
Державна бібліотека України для юнацтва	4,6	4,3	*
Разом	8328,4	7125,3	9766,93

* – дані відсутні на вебсайті НБУ ім. Ярослава Мудрого

За 2022 р. у тяжких для країни воєнних умовах змогли скористатися послугами публічних бібліотек 7 125 300 користувачів, у 2023 р. цей показник значно зріс і становить 9 766 930 користувачів.

У табл. 3 представлено сукупний бібліотечний фонд мережі публічних бібліотек України у 2021–2023 рр.

Таблиця 3

**Бібліотечний фонд мережі публічних бібліотек України
у 2021–2023 рр.**

Назва	Усього			У т. ч. у сільській місцевості		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Усього	126 836,96	115 100,4	63 489,75	70 729	63 489,8	66 158,8
Обласні публічні бібліотеки України	24 371,72	24 392,41	*	–	–	–
Разом	151 208,68	139 492,8	63 489,75	–	–	–
Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого	4979,95	4958,32	*	–	–	–
Національна історична бібліотека України	715,6	714,81	*	–	–	–
Національна бібліотека України для дітей	510,22	505,52	*	–	–	–
Одеська національна наукова бібліотека	5480,34	5489,1	*	–	–	–
Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка	7206,94	7210,06	*	–	–	–

Державна бібліотека України для юнацтва	348,03	343,95	*	–	–	–
Разом	170 449,76	158 714,6	157 680,12	70 729	63 489,8	66 158,8

* – дані відсутні на вебсайті НБУ ім. Ярослава Мудрого

У 2023 р. у світлі російсько-української війни та оголошеного курсу декомунізації з бібліотечних фондів ПБ України вибуло 13 165 120 од. зб., з яких найбільше видань російською мовою – 8 795 860 од. зб.

У табл. 4 представлено вебсайти, блоги та сторінки у соціальних мережах, які вели публічні бібліотеки України у 2021–2023 рр.

Таблиця 4

**Вебсайти, блоги та сторінки у соціальних мережах
публічних бібліотек України у 2021–2023 рр.**

Назва	Вебсайти			Блоги, сторінки у соціальних мережах		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Обласні універсальні наукові бібліотеки	22	22	22	22	22	22
ПБ / з них у сільській місцевості	505/119	405/97	364/36	5442/ 3681	6167/ 4416	8636/ 5260
Усього	563	467	422	5501	6230	8658

Отже, у 2023 р. ПБ стали значно активніше вести блоги та офіційні сторінки книгозбірень у соціальних мережах, адже вони набули більшої популярності серед користувачів за їхню мобільність і динамічність. Натомість скорочено ведення офіційних вебсайтів.

У табл. 5 представлено кількісні показники наповнення публічними бібліотеками України баз даних у 2021–2023 рр.

Таблиця 5

Бази даних публічних бібліотек України у 2021–2023 рр.

Обласні універсальні наукові бібліотеки				Публічні бібліотеки України				З них у сільській місцевості			
Кількість БД		Обсяг БД		Кількість БД		Обсяг БД		Кількість БД		Обсяг БД	
2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022
241	242	17 422	17 897	996	809	11 524	11 726	125	54	57,2	67,6

У 2023 р. обсяг баз даних ПБ України становив 45 379 630 записів, у тому числі кількість записів в електронному каталозі – 30 471 310. Кількість оцифрованих документів – 124 457 примірників. Обсяг електронних бібліотек, які наповнюють ПБ України, становить 113 176 примірників, у тому числі документів у відкритому доступі – 98 470. Кількість переглядів/скачувань мережних електронних документів становить 8 662 260 од.

Упродовж 2022 р. у цих бібліотеках було видано 99 169,62 тис. друкованих документів, 33 649,46 періодичних видань, 351,2 тис. електронних видань та 117,96 тис. аудіовізуальних матеріалів. У 2023 р. усього було видано користувачам 157 728 580 од. зберігання.

Отже, провідною функцією публічних бібліотек України є інформаційно-комунікаційна, що передбачає акумулювання процесів інформаційної діяльності на основі соціальних комунікацій⁸⁹. Задля якісної реалізації цієї функції бібліотекам вкрай потрібне матеріально-технічне і технологічне забезпечення, щоб формувати та поширювати інформаційні продукти, надавати затребувані

⁸⁹ Терентьєв С. О. Інформаційно-комунікаційне забезпечення розвитку мережі публічних бібліотек України: теоретичні підходи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 3. С. 81–86.

користувачами інформаційні послуги на основі всіх можливостей інформаційно-комунікаційних технологій.

Незважаючи на постійне недофінансування сфери культури, держава намагається віднайти можливості забезпечення реалізації відповідної політики розвитку бібліотечної галузі, зважаючи на визначальну роль книгозбірень у суспільному поступі та подоланні інформаційної нерівності. Інформаційно-комунікаційне забезпечення розглядають як мережеву взаємодію між інформаційними об'єктами шляхом використання зручних каналів передачі інформації, засобів зв'язку та комунікації.

Дискусії щодо подальшого впровадження цифрових технологій у публічних бібліотеках вже виходять за межі бібліотечної галузі, звертаючись до інших сфер, зокрема соціології, інформатики, філософії, науки про комунікації. Як аргументує С. Терентьєв, засоби і методи почасти не обмежуються конкретною науковою дисципліною, а мають міждисциплінарний характер⁹⁰.

Подальший розвиток бібліотечної галузі буде базуватися на посиленні інформаційно-комунікаційної функції та перетворенні книгозбірень в інтелектуальний простір міжкультурної комунікації.

На переконання Т. Гранчак, в умовах цифровізації бібліотечні продукти і сервіси вже виходитимуть за межі суто бібліотечного простору та наявної інфраструктури, а отже, міститимуть нове середовище – середовище віртуального простору, який формується і підтримується бібліотеками, а також функціонує у зовнішніх локаціях реального середовища⁹¹. Саме таким шляхом публічні бібліотеки наближують до користувачів продукти власної генерації, послуги та сервіси.

⁹⁰ Терентьєв С. О. Інформаційно-комунікаційне забезпечення розвитку мережі публічних бібліотек України: теоретичні підходи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 3. С. 81–86.

⁹¹ Гранчак Т. Ю. «Гнучка» бібліотека інформаційного суспільства. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Третьої міжнар наук. конф. (Київ, 14–16 трав. 2020 р.) / упоряд. Л. Ф. Грінберг, М. М. Цілина. Київ : Ліра-К, 2020. С. 13–14.

У дослідженні щодо майбутнього бібліотек К. Вернум (K. Varnum) виділив кілька ключових тенденцій:

- доступ до інформації з будь-якої точки для всіх користувачів;
- присутність бібліотеки у загальній інфраструктурі у всіх громадах, зокрема найменших;
- єдиний інтерфейс доступу до інформації, який представляє весь інформаційний простір;
- реалізована модель централізованого (державного) фінансування⁹².

Інший дослідник Т. Вейб (T. Wiebe), аналізуючи майбутнє публічних бібліотек Австралії, стверджує, що сьогодні для книгозбірень важливо протистояти зовнішнім викликам та успішно адаптуватися до майбутніх користувацьких потреб у постійно змінюваному світі⁹³.

Отже, вчені сучасні публічні бібліотеки розглядають як постачальників інформаційних ресурсів та послуг, підкреслюють роль інформаційно-комунікаційних технологій і визначають можливості майбутнього розвитку бібліотекарів. Обговорення можливого майбутнього бібліотечного інституту дозволяє розглядати реальну та віртуальну діяльність. Але проблемою залишається розуміння того, які технології ще мають бути впроваджені загалом та прив'язані до місії кожної конкретної книгозбірні. Таким чином, виявлені тенденції впровадження ІКТ дозволяють встановити їхню ефективність у стратегії кожної бібліотеки.

У період цифрової трансформації українського суспільства публічні бібліотеки реалізують:

- право громадян на безперешкодний доступ до інформації та знань за допомогою ІКТ;
- надання доступу до інформації для всіх громадян;
- розширення інформаційно-комунікаційного забезпечення;

⁹² Varnum K. J. Predicting the future: library technologies to keep in mind. *International Information and Library Review*. 2017. № 3 (49). P. 201–206.

⁹³ Wiebe T. J. The library and undergraduate research in the liberal arts: present contributions and future opportunities. *College and Undergraduate Libraries*. 2016. № 3 (23). P. 223–251.

- можливість бути джерелом знань, творчості, безперервної освіти для всіх верств населення і вікових категорій;
- інструментарій активної реалізації громадянського суспільства в Україні;
- інформаційну підтримку економіки держави⁹⁴.

Отже, на переконання О. Макарової, розвиток публічних бібліотек тісно пов'язаний із впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, зміною пріоритетів інформаційних потреб користувачів, адже книгозбірня, яка може адаптувати свою роботу під будь-які запити своїх користувачів, буде завжди успішною та актуальною⁹⁵.

Сучасні дослідники пропонують вже нову модель бібліотечного обслуговування – Бібліотека 4.0⁹⁶. Основними концептами цієї моделі визначено:

- інтелектуальний підхід до організації обслуговування наступного покоління користувачів;
- упровадження ідеї робочого простору (*англ.* Maker space), коли за допомогою найсучаснішого технічного обладнання (3D-принтер, робототехніка, 3D-окуляри, приставки для створення відеоігор, планшети тощо) втілюються у життя найрізноманітніші ідеї; запрошуються у книгозбірні викладачі для навчання новим технологіям; задля адаптації роботи під мінливі умови – аналізується поведінка та зацікавлення користувачів;
- використання відкритого джерела (*англ.* Open Source) – відкритих вихідного коду та програмного забезпечення;
- залучення хмарних послуг (*англ.* Cloud Service);

⁹⁴ Макарова О. І. Технічні та програмні засоби в діяльності сучасної бібліотеки. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Третьої міжнар. наук. конф. (Київ, 14–16 трав. 2020 р.) / упоряд. Л. Ф. Грінберг, М. М. Цілина. Київ : Ліра-К, 2020. С. 35–37.

⁹⁵ Макарова О. І. Технічні та програмні засоби в діяльності сучасної бібліотеки. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Третьої міжнар. наук. конф. (Київ, 14–16 трав. 2020 р.) / упоряд. Л. Ф. Грінберг, М. М. Цілина. Київ : Ліра-К, 2020. С. 35–37.

⁹⁶ Зубко А. М., Жорова І. Я., Кузьменко В. В., Слюсаренко Н. В., Кохановська О. В. Інформаційно-комунікаційні технології як чинник професійного розвитку педагога в системі післядипломної освіти. *Інформаційні технології та засоби навчання*. 2020. № 3 (77). С. 262–281.

- запровадження у роботу штучного інтелекту.

Таким чином, застосування інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність публічних бібліотек призвело до вирішення внутрішніх технологічних завдань, створення клієнтоорієнтованих та сервісних технологій обслуговування, генерації власних інформаційних продуктів і послуг, забезпечення доступу до ліцензійних ресурсів. Все це стало можливим із широким впровадженням технічних засобів і програмних технологій:

- комп'ютерної техніки (персональні комп'ютери, планшети і ноутбуки, серверне обладнання, кластери, мейнфрейми (*англ.* Mainframe)⁹⁷;
- комп'ютерних пристроїв (термінали, зовнішні диски, принтери, сканери, багатофункціональні пристрої тощо);
- мережевого обладнання (маршрутизатори, комутатори, модеми тощо);
- мобільних технологій і додатків (QR-коди для посилання на віртуальні книжкові виставки, аудіогіди, запровадження електронної видачі тощо);
- соціальних мереж⁹⁸.

Нині до сучасних технологій, які визначають перспективи розвитку засобів інформаційно-комунікаційного забезпечення, фахівці відносять мобільні технології, цифрові ресурси, штучний інтелект, сенсорні інтерфейси, візуалізацію даних⁹⁹.

Також сферами застосування інформаційно-комунікаційного забезпечення науковці називають розвиток бренду публічної бібліотеки, управління взаємодії книгозбірні з користувачем, нарощування користувацької бази за рахунок своєї присутності у мережі Інтернет, формування соціального середовища¹⁰⁰.

⁹⁷ Високопродуктивні комп'ютери зі значним обсягом оперативної та зовнішньої пам'яті, з розвиненими засобами вводу/виводу, основне призначення – організація централізованих великих сховищ даних, виконання інтенсивних обчислювальних операцій як у пакетному, так і в інтерактивному режимах з одночасним обслуговуванням великої кількості користувачів або одночасним виконанням кількох завдань.

⁹⁸ Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / О. М. Василенко, Т. В. Добко, Н. Я. Зайченко, Н. Ю. Каліберда, О. Г. Кириленко, О. З. Клименко, Т. М. Коваль, Л. А. Литвинова, К. В. Лобузін, Н. Ф. Самохіна. Київ : НБУВ, 2017. 410 с.

⁹⁹ Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / О. М. Василенко, Т. В. Добко, Н. Я. Зайченко, Н. Ю. Каліберда, О. Г. Кириленко, О. З. Клименко, Т. М. Коваль, Л. А. Литвинова, К. В. Лобузін, Н. Ф. Самохіна. Київ : НБУВ, 2017. 410 с.

¹⁰⁰ Гончар В. В., Богачов О. С., Онофрійчук О. П. Інформаційно-комунікаційні системи забезпечення управлінських рішень. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2019. Вип. 3 (36). С. 255–264.

Загальновідомо, що технологічне забезпечення швидко змінюється, як і види та типи інформації, яку надають книгозбірні своїм користувачам. Тому публічним бібліотекам потрібно весь час підлаштовуватися під нагальні потреби і запити користувачів, надавати їм інформаційну підтримку саме у тій формі та через ті пристрої, які потрібні. Ключовим завданням для публічних бібліотек із запровадженням ІКТ залишається проблема керування створеними колекціями електронних ресурсів та забезпечення ефективного та безперешкодного доступу до цього контенту.

Цифрові технології поступово змінюють бібліотечний простір, з'являється потреба у створенні нових середовищ, де користувачі можуть отримати доступ до інформації у цифровому вигляді 24/7. До прикладу: електронна читальна зала, спеціально обладнані користувацькі місця у публічній бібліотеці для перегляду кінофільмів та прослуховування аудіокниг тощо. Забезпечуючи доступ до інформаційних ресурсів власної генерації та платного контенту, надаючи доступ до новітніх технологічних засобів, організовуючи культурні потенціали, публічні бібліотеки поступово стають центрами культури у своїх громадах.

ІКТ, які впроваджені у бібліотечну сферу для роботи з інформаційними продуктами та розширення сервісних послуг, надали змогу: вести діалог з користувачем за допомогою електронної пошти; сканувати і копіювати документи, перекладати тексти; записувати інформацію на змінний накопичувач; виконувати замовлення на пошук інформації в інтернеті тощо. Застосування ІКТ при наданні користувачам бібліотечних послуг сприяє ефективному використанню наявних бібліотечних ресурсів та розширює користувацькі можливості в отриманні необхідної інформації, тим самим підвищуючи суспільну роль бібліотеки.

Як слушно зауважує К. Бережна, ключовими напрямками формування необхідного інформаційно-комунікативного забезпечення публічних бібліотек є широке впровадження у їхню роботу автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем та інтеграція в обслуговування користувачів хмарних технологій, а також формування інноваційної сервісної політики у процесах

роботи з інформаційними продуктами і послугами, запровадження мережевих технологій: електронний каталог та тематичні бази даних, віртуальні консультації, електронні виставки тощо¹⁰¹.

На думку С. Терентьєва, сьогодні найперспективнішими для українських публічних бібліотек є інтерактивні методи комунікації:

- безпосередня спільна участь;
- взаємодія з партнерами задля досягнення спільних цілей;
- особистісна самореалізація;
- прийняття культурних цінностей інших¹⁰².

Специфічним інструментом віртуальної комунікації є технологія *доповненої реальності* (англ. *Augmented reality*), яка істотно модифікує традиційні форми взаємодії користувачів у реальному бібліотечному просторі, переносячи його у віртуальний. Ця технологія збагачує наявний інформаційний простір бібліотеки, при цьому моделюючи певні об'єкти задля того, щоб реальні користувачі сприймали їх через екран мобільного пристрою. Таким чином, зчитаний пристроєм QR-код надає користувачеві певну інформацію, фактично виконуючи функцію індивідуального довідника.

ІКТ беззаперечно суттєво вплинули на сучасне суспільство загалом і бібліотечний простір зокрема, адже відбулася кардинальна зміна самого підходу до уявлення про бібліотечну діяльність. Практичний досвід діяльності публічних бібліотек демонструє, що в умовах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій необхідні клієнтоорієнтований підхід у визначенні стратегічних цілей інформаційно-комунікаційного забезпечення, обов'язкове врахування користувацьких інтересів, спрямування на завчасне виявлення їхніх потреб у наданні послуг. Для цього публічним бібліотекам потрібно постійно технічно і технологічно розвиватися, вчитися необхідним інформаційним технологіям та комунікаційним засобам задля надання інноваційних послуг та

¹⁰¹ Бережна К. Інформаційний сервіс публічних бібліотек України: напрями розгортання в комунікаційному просторі. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 11. С. 9–12.

¹⁰² Терентьєв С. О. Інформаційно-комунікаційне забезпечення розвитку мережі публічних бібліотек України: теоретичні підходи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 3. С. 81–86.

розширення напрямів своєї діяльності. Саме це наблизатиме їх до користувачів, дозволить бути затребуваними у своїх громадах, зробить релевантнішими у сучасному інформаційному суспільстві.

З урахуванням подальшої інтелектуальної революції ІКТ та інформаційних систем українські публічні бібліотеки мають майбутнє та перспективу, зокрема, у питаннях розширення інформаційно-комунікаційного забезпечення у наданні сучасних послуг користувачам. В умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства публічні бібліотеки трансформуються, впроваджуючи не лише нові технології, а й нові функції у свою діяльність задля забезпечення суспільства якісною інформацією, можливостями віддаленого доступу, пропагують медіа- та інформаційну грамотність, інфогігієну, формуючи культурну ідентичність українців на основі кращих комунікативних практик.

Треба зазначити, що вирішальним фактором, який кардинально вплинув на діяльність мережі публічних бібліотек України у 2022 р., є повномасштабна збройна агресія Російської Федерації. Із самого початку активної фази воєнних дій на території нашої держави було пошкоджено або повністю зруйновано багато об'єктів культурної інфраструктури, зокрема й бібліотек. Нині, перебуваючи під постійними загрозами обстрілів, відключеннями електроенергії, нестачею кваліфікованих кадрів, бібліотечна спільнота України постала перед величезними викликами – неможливістю повноцінно продовжувати свою діяльність, надавати вільний доступ користувачам до інформації та усього спектра культурних послуг, які вони надавали у мирний час.

Саме цифровізація сучасного світу, коли здійснюється перехід до нового типу інформаційно-комунікаційних технологій, нової культури цифрової комунікації, дистанційної освіти, загалом усього способу життя людини, майже повністю охопила бібліотечну сферу, змінюючи її традиційні форми роботи і процеси та формуючи нову модель цифровізованої бібліотеки.

Сьогодні – це оновлений заклад, в якому за допомогою ІКТ розбудовуються традиційні сервіси та впроваджуються нові форми і методи роботи з користувачами, формуються фонди інформаційних ресурсів

віддаленого доступу, здійснюється підготовка фахівців високої цифрової компетентності.

На ефективний розвиток сучасних книгозбірень та їх суттєву підтримку суспільством сьогодні впливає не лише зростання ролі цих закладів як осередків культури у громадах, а й увага з боку державних, громадських, освітніх тощо інституцій. Бурхливе впровадження нових інформаційних технологій та розвиток індустрії електронних носіїв інформації, суттєві зміни у соціокультурних процесах, які стали маркером початку XXI ст., визначили нагальну потребу в застосуванні у бібліотечну практику сучасних засобів формування, збереження, обробки та використання інформаційного потоку, зокрема, формування електронних ресурсів, що включає створення БД інформаційних ресурсів, електронних каталогів, електронних бібліотек, інших інформаційних продуктів.

Із настанням ери інформаційних технологій та запровадження масової культури публічні бібліотеки як соціальний інститут отримали серйозний виклик, лише адекватна відповідь на який зможе гарантувати їхнє майбутнє. Вже очевидним є той факт, що саме інноваційний шлях оновлення бібліотечної галузі забезпечить у перспективі виконання покладеної на них важливої соціальної місії.

Сьогодні у бібліотечній сфері України спостерігається поєднання усталеної практики з можливостями інформаційно-комунікаційних технологій, а традиційне бібліотечне обслуговування збагатилося наданням користувачам електронних продуктів і послуг за допомогою новітніх комунікаційних засобів. Вищезазначене зумовлює зростання інформаційної, освітньої та соціокультурної ролі, яку відіграють публічні бібліотеки України у сучасному воєнному суспільстві та післявоєнній відбудові країни.

У 2001 р. було затверджено Указ Президента України «Про Національну програму правової освіти населення», метою якого стало підвищення рівня правової освіти населення країни, створення належних умов для набуття у суспільстві правових знань, забезпечення їхнього конституційного права знати

свої права та обов'язки¹⁰³. Українські бібліотеки активно включилися у роботу з популяризації правової інформації у своїх громадах. На першому етапі реалізації цієї програми при публічних бібліотеках було створено Центри регіональної інформації. Відтоді бібліотеки почали активно співпрацювати із представниками владних структур для задоволення зростаючих потреб населення у правовій інформації. Нині бібліотеки, які надають українському суспільству зокрема правову інформацію, автоматично перетворилися у центри громадських ініціатив, де можна отримати потрібну інтегровану інформацію завдяки спеціально облаштованим місцям із вільним доступом до інтернету, отримати консультацію та покомунікувати на зібранні правового клубу. З розвитком ІКТ здійснення бібліотеками правової освіти громадян та забезпечення правовою інформацією видозмінюється – від вибіркового розповсюдження інформації до електронної доставки документів, а також організації відеоконференцій з представниками влади та громадськими активістами тощо¹⁰⁴.

До прикладу, задля забезпечення прозорості діяльності місцевої влади при міських/районних публічних бібліотеках Хмельниччини вже давно діють Центри регіональної інформації, а при книгозбірнях у сільській місцевості – Куточки регіональної інформації. Їхня діяльність полягає у зборі, формуванні та зберіганні регіональних матеріалів, обслуговуванні користувачів документами правового характеру та наданні їм вільного доступу до інформаційних ресурсів органів місцевої влади і місцевого самоврядування, а також забезпечення представників органів влади інформацією загальнодержавних та регіональних питань¹⁰⁵.

На базі читальної зали Центральної бібліотеки Полонської об'єднаної територіальної громади (Хмельницька область) із 2002 р. діє Центр регіональної

¹⁰³ Про Національну програму правової освіти населення : Указ Президента України від 18.10.2001 р. № 992/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text>

¹⁰⁴ Бібліотека – інформаційний центр розвитку громади : метод.-практ. поради / Управління культури, національностей та релігій Хмельницької обл. держ. адміністрації ; Хмельницька ОУНБ ім. М. Островського. Хмельницький, 2014. 28 с.

¹⁰⁵ Бібліотека – інформаційний центр розвитку громади : метод.-практ. поради / Управління культури, національностей та релігій Хмельницької обл. держ. адміністрації ; Хмельницька ОУНБ ім. М. Островського. Хмельницький, 2014. 28 с.

інформації, провідними завданнями якого визначено: організацію інформаційного обслуговування органів місцевої влади і місцевого самоврядування із загальнодержавних та регіональних питань; формування спеціалізованого фонду законодавчих та нормативних документів, матеріалів статистичного, аналітичного, економічного, соціологічного тощо характеру; систематичне вивчення інформаційних потреб громади та актуалізацію бібліотечних послуг у відповідність запитів¹⁰⁶. Ця бібліотека працює як центр інформаційного забезпечення потреб користувачів офіційною інформацією, допомагаючи населенню громади отримати доступ до оперативної офіційної інформації для вирішення життєво важливих питань. Особливо це актуально у період російсько-української війни, коли ворог розповсюджує відверту дезінформацію. Тематика розширюється відповідно до нагальних потреб сьогодення. На офіційному вебсайті Центральної бібліотеки Полонської ОТГ створено окремий розділ – Центр регіональної інформації, де розміщено діючі програми Полонської ОТГ, актуальний графік прийомів громадян керівництвом виконавчого комітету Полонської міської ради, списки депутатів та графіки їхніх прийомів, номери телефонів «гарячої лінії» та довіри; посилання на рішення сесії міської ради, перелік навчальних закладів Полонської територіальної громади, розпорядження міського голови, інформацію про офіційні органи влади України, Центр надання адміністративних послуг, Стратегію розвитку Полонської ОТГ, історію міста Полонне, картку громади тощо¹⁰⁷.

Але головне у діяльності Центру регіональної інформації – створення конструктивного діалогу між владою і громадянами. А для того, щоб співпраця була вдалою та взаємовигідною, обслуговування ефективним, першочергове завдання бібліотекарів – на основі інформаційних запитів вивчати інформаційні потреби представників органів місцевої влади.

¹⁰⁶ Центр регіональної інформації. Центральна бібліотека Полонської міської ради об'єднаної територіальної громади : вебсайт. URL: https://polonne-crb.at.ua/index/centr_regionalnoji_informaciji/0-27

¹⁰⁷ Центр регіональної інформації. Центральна бібліотека Полонської міської ради об'єднаної територіальної громади : вебсайт. URL: https://polonne-crb.at.ua/index/centr_regionalnoji_informaciji/0-27

В умовах цифровізації українського суспільства і бібліотечної справи загалом формування та представлення актуальної інформації стало набагато простішим. Майже відійшли у минуле папки-накопичувачі, адже із впровадженням ІКТ у бібліотечну діяльність вся інформація зберігається в електронному вигляді, створюючи віртуальні повнотекстові інформаційні ресурси, об'єднані у тематичні бази даних. Це є надзвичайно зручним як для бібліотекарів, так і для користувачів, які мають доступ до інформації 24/7 із будь-якого зручного для себе місця та гаджета. Групується інформація, орієнтуючись на користувацькі запити, які найчастіше надходять, з урахуванням їх актуальності та корисності. Ця інформація потребує постійної актуалізації та поповнення новими матеріалами, а також відслідковування даних, що втратили свою актуальність. Особливо це стосується нормативно-правових документів.

У червні 2009 р. у рамках гранту Програми сприяння Парламенту України за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (*англ.* United States Agency for International Development, USAID) Українською бібліотечною асоціацією у межах проєкту «Створення Мережі Пунктів доступу громадян до інформації органів державної влади у бібліотеках України» було започатковано мережу Пунктів доступу громадян до офіційної інформації¹⁰⁸.

ПДГ – це інформаційні центри у публічних бібліотеках України, де кожен громадянин має можливість отримати інформацію про діяльність органів державної влади та дізнатися, яким чином можна долучитися до процесу законотворення і впливати на процес ухвалення рішень на державному рівні. Задля кращої поінформованості громадян у законотворчих питаннях бібліотеки-учасники проєкту отримали облаштовані комп'ютеризовані місця з безкоштовним доступом до інтернету та матеріали за розсилкою Програми сприяння Парламенту. У Facebook було створено сторінку учасників Мережі ПДГ, де бібліотекарі ділилися своїм досвідом і проблемами. Таким чином, активна громадянська позиція українських публічних бібліотек дозволила

¹⁰⁸ Мережа Пунктів доступу громадян (ПДГ) до інформації органів державної влади у бібліотеках України. URL: <https://tinyurl.com/24v5v8z2>

налагодити інформування не лише серед своїх постійних користувачів, але й потенційних, створюючи вагомі регіональні ресурси, які у перспективі мають бути об'єднані у загальнонаціональний.

Розмаїття інновацій, які стрімко ввійшли у бібліотечну реальність, справді вражає: продуктні, сервісні, технологічні, організаційні, соціально-економічні тощо. Саме за їх допомогою бібліотеки поступово стають конкурентоспроможними через запровадження нових послуг і сервісів, створюють позитивний імідж книгозбірням, що, зрештою, формує нову модель функціонування.

Інноваційній діяльності публічних бібліотек України притаманні:

- новизна;
- спрямованість на прогресивну розбудову книгозбірні;
- зумовленість на потреби користувача;
- практична послідовність;
- комерційна привабливість¹⁰⁹.

Провідною метою бібліотечних інновацій є підвищення рівня бібліотечно-інформаційного обслуговування для максимально повного задоволення інформаційних, освітніх, культурних, дозвіллевих потреб користувачів. У межах інноваційної діяльності публічні бібліотеки створюють сайти своїх книгозбірень, наповнюють електронні каталоги, формують електронні бібліотеки і тематичні бази даних, надають послуги віртуальної довідкової служби, а також доступ до зовнішніх ресурсів, пропонують послугу із замовлення інформації через сторінки у соціальних мережах та багато іншого.

Основою функціонування інформаційно-бібліотечних систем, одним з об'єктів ІКТ у бібліотеці став електронний каталог, який створив умови для реалізації провідного принципу відкритого демократичного суспільства – доступність інформації. ЕК швидко увійшов у бібліотечну практику, адже його переваги очевидні. Сучасний користувач у переважній більшості вже не хоче

¹⁰⁹ Кращі бібліотечні проекти і програми для підлітків та молоді : Інформаційний методичний огляд з досвіду роботи бібліотек області / підготувала К. І. Благодар. Одеса, 2019. 24 с.

послугуватися традиційним картковим каталогом, адже електронний доступний на сайті бібліотеки 24/7.

Публічні бібліотеки намагаються охопити якнайповніше напрями взаємодії із соціальними мережами, адже і тут переваги очевидні: оперативне реагування на користувацькі потреби та миттєве врахування висловлених ідей, зауважень і побажань, підготовка цікавих дописів для активнішого залучення користувацької аудиторії та відповідей на різні запити. А створення у соціальних мережах спільнот – це гарний засіб для залучення користувацької аудиторії на сайт книгозбірні.

Сайт – це візитівка бібліотеки, її імідж в інформаційному просторі, який служить для просування бібліотечної діяльності, передусім виконання інформаційної функції. Створення і наповнення сайту цікавим контентом підвищує престиж книгозбірні у користувацькій спільноті, розширюючи коло як реальних, так і потенційних користувачів, які б, мабуть, без допомоги інтернету ніколи і не скористувалися б її послугами. Саме на сайті бібліотеки здійснюється звернення користувача до основних бібліотечних ресурсів: ЕК, ЕБ, віртуальних виставок, тематичних БД, бібліографічної інформації тощо. Сайт сьогодні необхідний компонент публічної бібліотеки, який є точкою доступу до інформаційних ресурсів книгозбірні – тих, що створені у бібліотеці, і тих, що знаходяться за її межами.

Однією з найпоширеніших і сьогодні вже традиційних форм популяризації книжки та читання є віртуальні виставки: тематичні, нових надходжень, моновиставки, персональні тощо. Перевагою віртуальної виставки є необмеженість існування у часі та просторі, можливість розміщувати як текстову інформацію, так і графічну, аудіо- та відеозображення документів, включених в експозицію.

Публічні бібліотеки продовжують активно впроваджувати інформаційно-комунікаційні технології у свою роботу та виконують почесну місію ініціаторів та організаторів тематичних ресурсів, яка реалізує процес акумуляції, інтеграції,

зберігання, управління та популяризації зібраної інформації через забезпечення відкритого доступу до неї.

Бібліотечна діяльність в Україні розвивається за інноваційними напрямками з використанням різноманітних креативних форм роботи. У соціокультурній роботі бібліотек останнім часом з'явилися нові форми роботи: бібліофреш, айс-стопер, літературний пінг-понг, бібліоквест, флешмоб, буккросинг, буктрейлер тощо. Головна мета всіх бібліотечних інновацій полягає у підвищенні рівня бібліотечно-інформаційного обслуговування для максимально повного задоволення інформаційних, освітніх, культурних, дозвілєвих запитів користувачів.

Таким чином, завдяки впровадженню ІКТ у бібліотечну діяльність для публічних бібліотек України відкрилися широкі можливості. Дослідники серед найбільших переваг виділяють такі:

- оцифрування бібліотечних фондів та формування баз даних сприяє як збереженню цінних документів, так і суттєво спрощує доступ користувачів до цієї інформації;
- автоматизація бібліотечних процесів, зокрема комплектування, аналітико-синтетичне опрацювання документів, обслуговування суттєво підвищило продуктивність бібліотечної праці та позитивно вплинуло на якість надання бібліотечних послуг;
- організація віддаленого доступу до ресурсів дозволяє ефективно обслуговувати користувачів 24/7 із будь-якого куточка планети, що сприяє збільшенню кількості потенційних відвідувачів бібліотек, залученню до користування бібліотечними ресурсами представників всіх соціальних верств населення;
- популяризація читання як на рівні окремих громад, так і всього українського суспільства¹¹⁰.

¹¹⁰ Бінківська К., Заріфі Г., Яковенко О. Цифрова трансформація у бібліотечній галузі: виклики й можливості в умовах несприятливих зовнішніх чинників. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених (Харків, 18–19 квіт. 2024 р.) / Харківська держ. акад. культури. У 2 ч. / за ред. Н. Рябухи та ін. Харків : ХДАК, 2024. Ч. 2. С. 112–114.

Проте перехід до сучасної цифрової моделі діяльності у формуванні інформаційних ресурсів та надання до них доступу користувачам ставить перед бібліотечною галуззю серйозні виклики:

- необхідність налагодження фахової підготовки фахівців та підвищення їхньої кваліфікації згідно з новими вимогами, адже традиційні професійні навички вже не відповідають сучасним викликам та потребують переосмислення;

- нагальна потреба у масштабному техніко-технічному переоснащенні публічних бібліотек: комп'ютеризація робочих і користувацьких місць, створення локальних мереж, підключення високошвидкісного інтернету. Все це вимагає вкладення значних коштів та підтримки як із боку держави, так і залучення спонсорської допомоги;

- уникнення загроз цифрової нерівності – ставить перед публічними бібліотеками нагальну вимогу підвищення цифрових компетентностей серед вразливих верств населення;

- швидкі зміни, які сьогодні відбуваються на ринку ІКТ, можуть у перспективі призвести до втрати певної кількості ресурсів на електронних носіях інформації, що також вимагає адекватного рішення у цьому питанні.

Провідним завданням інформаційно-комунікаційної діяльності публічних бібліотек України вже стало не лише накопичення, зберігання та обслуговування користувачів документами на традиційних носіях інформації, а й перенесення їх в електронний формат та надання до них доступу за допомогою ІКТ соціокомунікаційними каналами. Упровадження інформатизації в усі сфери суспільного буття призвело до того, що бібліотеки нині переживають новий етап розвитку, адже мають посісти своє місце на величезному ринку інформаційних послуг.

Публічні бібліотеки активно опановують нові техніко-технологічні та програмні засоби, створюють власні інформаційні продукти, у межах проєктної діяльності беруть участь у наповненні великих баз даних, зокрема оцифрованою

інформацією, розробляють і пропонують своїм користувачам нові послуги і онлайн сервіси, забезпечуючи тим самим стабільний попит на свою діяльність.

Як зазначає Л. Туровська, нині вже запропоновано багато стратегій інноваційного бібліотечного розвитку, які відрізняються можливостями, змістом, механізмами реалізації та гарантіями втілення¹¹¹. Однак, всі ці стратегії об'єднані навколо розуміння того, що провідною місією книгозбірні є інформаційне забезпечення українського суспільства та збереження документальної спадщини для прийдешніх поколінь.

Бібліотечна інформаційно-комунікаційна діяльність розглядається як складник єдиного інформаційно-комунікаційного простору, в якому електронний інформаційний ресурс набуває першочерговості, адже це:

- доступ до ЕК 24/7;
- формування та надання доступу до тематичних БД;
- створення ЕБ;
- доступ до віртуальних сервісів: електронна доставка документів та віртуальна довідкова служба;
- перегляд тематичних віртуальних виставок та виставок нових надходжень тощо.

Отже, із широким впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність українських публічних бібліотек їхньою інноваційною стратегією стала єдність кількох взаємозалежних компонентів:

- інформаційні ресурси;
- кваліфікований персонал книгозбірні;
- матеріально-технічне забезпечення;
- технологічне забезпечення;
- віртуальне середовище (інтернет-платформи, соціальні мережі, відеохостинг тощо).

¹¹¹ Туровська Л. Деякі аспекти стратегії інноваційного бібліотечного розвитку. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених (Харків, 18–19 квіт. 2024 р.) / Харківська держ. акад. культури. У 2 ч. / за ред. Н. Рябухи та ін. Харків : ХДАК, 2024. Ч. 2. С. 114–116.

Із упровадженням ІКТ у діяльність публічних бібліотек стала можливою автоматизація бібліотечного обслуговування, котра значно прискорила та осучаснила цей процес: нині пошук в електронному каталозі здійснюється користувачем за мінімальної участі бібліотекаря як у самій книгозбірні, так і віддалено. Також доступ до мережі Інтернет перетворив публічну бібліотеку на центр відкритого доступу до електронних інформаційних ресурсів, а широке представництво у соціальних мережах, формування навколо себе зацікавленого кола користувачів – у інформаційний інтелектуальний центр громади, який поєднує як традиційні бібліотечні форми роботи, так і надає електронні продукти і послуги.

Нині у сучасному цифровому середовищі вебсайт бібліотеки – це ключовий інструмент її успішної інтеграції у світовий інформаційний простір. Але успішна інтеграція вимагає вирішення низки питань: якість розробленого інтерфейсу вебсайту, його здатності ефективно взаємодіяти з користувачами, безпека даних та конфіденційність тощо. Швидкі зміни, які відбуваються у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, суттєво впливають на довгострокову ефективність вебсайту книгозбірні як потужного інструменту інтеграції¹¹². Саме тому для успішної діяльності сучасної публічної бібліотеки важливо найефективніше вирішувати проблеми на основі розробки короткострокової та довгострокової стратегій, спрямованих на забезпечення найвищого рівня функціональності, зручної взаємодії та безпеки.

Сьогодні переважна частина публічних бібліотек України має офіційний вебсайт, який нині є необхідним інструментом у просуванні книгозбірні як авторитетної установи, підвищенні її іміджу як сучасної інформаційної платформи, звіт суспільству про діяльність, інтеграція ресурсів власної генерації та точка доступу до більшого універсуму знань. Бібліотечний вебсайт також є віртуальним вікном, через яке користувач отримує доступ до інформації, ресурсів, послуг, сервісів.

¹¹² Бондар А., Петрович В. Вебсайт як засіб інтеграції установи в сучасний інформаційний простір. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених (Харків, 18–19 квіт. 2024 р.) / Харківська держ. акад. культури. У 2 ч. / за ред. Н. Рябухи та ін. Харків : ХДАК, 2024. Ч. 2. С. 133–134.

Аналізуючи роль вебсайту як потужного засобу інтеграції та взаємодії, дослідники А. Бондар і В. Петрович відзначають його значення та вплив на сприйняття громадськістю¹¹³. Зокрема, науковці наголошують, що популярності мережі Інтернет у частині розповсюдження технології формування вебсайту як засобу ведення документованої інформації, послуговуються такі чинники:

- доступність мережі Інтернет як платформи для документування та обміну інформацією;
- наявність досить різноманітних засобів документування, зокрема й безкоштовних опцій, їх постійний розвиток і удосконалення;
- можливість доступу до задокументованої інформації 24/7 з будь-якого місця, де є підключення до всесвітньої мережі, зокрема і з мобільних пристроїв;
- зміни на глобальному ринку праці через впровадження віддаленої праці, коли працівник має можливість працювати дистанційно з будь-якого зручного для себе місця¹¹⁴.

Отже, всі ці тенденції дозволяють передбачити зростаючу популярність мережевих технологій у діяльності публічних книгозбірень. Поява інтернету, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток різноманітних сервісів призвели до переходу друкованих документів в електронний формат. Важливо, що переваги ведення власного вебсайту для бібліотеки дозволили цим культурним інституціям зайняти свою нішу у сучасному інформаційному суспільстві.

Сьогодні відбувається поступове зменшення частки документів на паперових носіях при обслуговуванні користувачів. Це відбувається завдяки постійному розвитку як самої мережі Інтернет, так і удосконаленню його інструментів: знижується вартість доступу до мережі кінцевих користувачів,

¹¹³ Бондар А., Петрович В. Вебсайт як засіб інтеграції установи в сучасний інформаційний простір. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених (Харків, 18–19 квіт. 2024 р.) / Харківська держ. акад. культури. У 2 ч. / за ред. Н. Рябухи та ін. Харків : ХДАК, 2024. Ч. 2. С. 133–134.

¹¹⁴ Бондар А., Петрович В. Вебсайт як засіб інтеграції установи в сучасний інформаційний простір. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених (Харків, 18–19 квіт. 2024 р.) / Харківська держ. акад. культури. У 2 ч. / за ред. Н. Рябухи та ін. Харків : ХДАК, 2024. Ч. 2. С. 133–134.

підвищується швидкість передачі даних та поліпшується якість послуг провайдерів, а також спрощується інструментарій створення вебсайту, поліпшуються технології його адміністрування, покращується взаємодія з користувачем.

Таким чином, для публічних бібліотек вебсайт став важливою платформою презентації своєї діяльності суспільству та інструментом інтеграції в інформаційний простір. Якісне розроблення та належне функціонування вебсайту дозволяє будь-якій бібліотеці не лише гідно представити свою діяльність та надавати адекватні віддалені послуги своїм користувачам, а й активно взаємодіяти зі світом, забезпечуючи доступ до національної культури.

2.2. Організація та збереження інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах цифровізації

Розширення виробництва електронних інформаційних ресурсів є однією із найпомітніших і суттєвих ознак сучасного суспільства. Невпинно зростаючі обсяги інформації, постійне удосконалення інформаційно-комунікаційного інструментарію з керування цими інформаційними потоками, дедалі глибше проникнення електронних ресурсів у соціальну структуру та загалом у всю інфосферу людства зі значним розширенням доступу до них, залучення все більшої кількості людей до використання нових можливостей веде за собою зростання інтелектуального та духовного потенціалу. У сукупності всі ці чинники і забезпечили стрімкий перехід до інформаційного суспільства, яке нині трансформувалось у суспільство знань.

Електронні технології охопили і бібліотечну сферу – традиційну галузь формування, збереження та використання інформації. Згодом саме застосування новітніх технологій у бібліотечні процеси дало відчутний поштовх для розвитку усіх напрямів бібліотечної справи, що призвело до кардинального

удосконалення обслуговування читачів як безпосередньо у бібліотеках, так і через упровадження дистанційних форм, значно розширивши коло користувачів за межами книгозбірень. Затребуваність на організовану інформацію посилюється в умовах інформаційної війни на тлі повномасштабної воєнної агресії, яку розв'язала Російська Федерація проти незалежної України. Сьогодні у рамках формування повноцінного громадянського суспільства в Україні помітно змінюються акценти й у діяльності українських публічних бібліотек, адже вони дедалі чіткіше набувають ознак загальносуспільних інформаційних центрів широкого призначення. Наявний досвід трансформації цих книгозбірень відповідно до сучасних суспільних запитів на інформаційне забезпечення свідчить, що бібліотеки стають ефективним та незамінним суспільним інструментом задоволення інформаційних потреб для всіх категорій українських користувачів.

Цифровізація істотно посилила традиційні функції бібліотеки – просвітницьку, інформаційну, комунікаційну, культурно-виховну, меморіальну та дозвілєву. Українські публічні бібліотеки дотримуються стратегії переходу від традиційної книгозбірні до динамічного інформаційного центру, що стало можливим завдяки організаційним змінам, які відбулися на тлі широкомасштабного впровадження ІКТ у всі виробничі процеси. Саме публічні бібліотеки сьогодні активно створюють власні інформаційні продукти, формують інформаційний контент та ресурси, заповнюючи український сегмент інтернету, утворюючи у своїй структурі ланцюги управління цими процесами.

Електронний каталог – це найсуттєвіший результат діяльності публічної бібліотеки зі створення електронних інформаційних ресурсів із метою оперативного розкриття фондів для інформаційного забезпечення користувачів. Сьогодні електронні каталоги публічних бібліотек розвиваються у двох напрямках:

1. Інтеграція бібліотечних ресурсів через формування корпоративних електронних каталогів.

2. Удосконалення довідково-пошукового апарату електронних каталогів через розширення бібліографічного запису рубриками і підрубриками рубрикаторів, тезаурусом термінів, авторитетними файлами тощо.

Позитивним прикладом першого напрямку є створення на базі Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка Зведеного електронного каталогу періодичних видань бібліотек Харківщини. Зазначимо, що робота над цим проєктом розпочалася ще у далекому 1978 р. з підготовки та випуску друкованих каталогів «Сводный каталог газет, журналов и изданий органов информации, имеющихся в библиотеках города Харькова», з 1993 р. – «Зведений каталог періодичних видань, які надійшли до провідних бібліотек Харкова». З розвитком інформаційних технологій перед бібліотеками постало питання удосконалення інформаційного обслуговування користувачів, зокрема й віддалених. Розуміючи важливість об'єднання бібліотечних ресурсів задля всебічного задоволення інформаційних потреб користувачів, ХДНБ ім. В. Г. Короленка спільно з Науково-інформаційним центром Асоціації сучасних інформаційно-бібліотечних технологій та Центром науково-інформаційних технологій Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» у 2001 р. розпочали створення автоматизованої системи корпоративного каталогу періодичних видань. Сьогодні у формуванні цього ресурсу беруть участь 32 книгозбірні Харкова, зокрема й районні централізовані бібліотечні системи (ЦБС)¹¹⁵.

Також Зведений каталог періодичних видань, передплачених бібліотеками м. Вінниця, щорічно готує Вінницька ОУНБ ім. Валентина Отамановського. Зазначимо, що цей інформаційний ресурс формується на базі об'єднаних даних 31 провідної книгозбірні цього міста, які є учасниками координації комплектування бібліотечних фондів регіону. Цей ресурс започатковано було ще у 1988 р. за ініціативи Міжвідомчої бібліотечної ради, яка діяла при обласному управлінні культури на базі Вінницької обласної наукової бібліотеки. Нині цей

¹¹⁵ Зведений каталог періодичних видань – досвід багаторічної співпраці з провідними бібліотеками Харкова. URL: <https://www.calameo.com/read/0033067343bf85e07e1c6>

зведений ресурс акумулюється на офіційному сайті Вінницької ОУНБ ім. Валентина Отамановського¹¹⁶.

Приклад другого напрямку – Інформаційно-пошуковий тезаурус, який наповнюється фахівцями НБУ ім. Ярослава Мудрого. ППТ формується з 1997 р. та призначений для уніфікації предметних заголовків та підзаголовків (підрубрик). Представлені тут терміносполучення інверсуються. ППТ містить словникові статті на *лексико-семантичне зібрання термінів* (матеріальні речі, суспільно-політичні явища, галузі наук і практичної діяльності, процеси тощо); *географічні позначення* (назви континентів, країн, регіонів, адміністративно-територіальних одиниць, океанів, морів, річок, гір, етнічних земель тощо); *персоналії* (власні імена видатних осіб та діячів, богів, міфічних та літературних персонажів тощо); *установи та організації* (власні назви). Нині в ППТ зібрано 40 254 терміни¹¹⁷.

Ще одне питання, яке постало перед бібліотеками країни, полягало у розширенні бібліографічного запису посиланням на повний текст документів – таким чином відбувається формування електронної бібліотеки на основі електронного каталогу. Отже, в Україні було розпочато створення електронних бібліотек на національному і галузевому рівнях, і розвиваються вони нині як складні інформаційно-бібліотечні системи, повнотекстові бази даних, мультимедійні та віртуальні бібліотеки, повнотекстові розширення електронних каталогів.

ЕК Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Д. І. Чижевського (Кіровоградська ОУНБ ім. Д. І. Чижевського) об'єднує 16 БД, зокрема:

- Цифрова бібліотека сайту Кіровоградської ОУНБ;
- Книги ОУНБ ім. Д. І. Чижевського;
- Періодичні видання ОУНБ ім. Д. І. Чижевського;

¹¹⁶ Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського : вебсайт. URL: <http://www.libraru.vn.ua>

¹¹⁷ Бібліотечному фахівцю. Інформаційно-пошуковий тезаурус. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого* : вебсайт. URL: <https://ipt.nlu.org.ua/>

- Краєзнавство;
- Колекція Д. І. Чижевського;
- Аналітичні описи газетних статей Кіровоградської області (Кіровоградський регіональний кооперативний каталог);
- Книги відділу іноземних мов;
- Іноземна періодика;
- Відеоресурси іноземними мовами;
- Аналітичні статті з питань кіномистецтва;
- Документи на нетрадиційних носіях;
- Нотні партитури;
- Гендерні питання;
- Бібліотекознавство науково-методичного відділу;
- Інформаційно-ресурсний центр «Вікно в Америку»;
- Допоміжна БД про наявність окремих номерів журналів та газет у Кіровоградської ОУНБ.

Це потужний ресурс, який розкриває склад і зміст фонду бібліотеки, забезпечує вільний доступ до інформації і працює у режимі реального часу 24/7. Як зазначає С. Бакан, провідним завданням та функціями ЕК є:

- інтеграція та зберігання великого масиву інформації з можливістю її багатоаспектного оперативного пошуку наявності певного документа у бібліотечному фонді;
- створення інформаційного комфорту для користувачів;
- доступ до інформації про склад фонду бібліотеки через мережу інтернет для світової спільноти¹¹⁸.

На офіційному вебсайті Одеської національної наукової бібліотеки у розділі «Ресурси інтернету» створено сторінки «Електронні каталоги бібліотек

¹¹⁸ Бакан С. Ф. Електронний каталог. *Українська бібліотечна енциклопедія : вебсайт Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого*. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article>

України» та «Електронні каталоги найбільших зарубіжних бібліотек», де акумульовано прямі посилання на ці ресурси¹¹⁹.

Обласні універсальні наукові бібліотеки створюють регіональні портали, а їхнє інформаційне наповнення становлять законодавча база та нормативно-методичне забезпечення обласних державних адміністрацій, блоки інформації щодо економічного стану регіону, документи краєзнавчого характеру, довідково-аналітичні бази даних тощо. Ці портали забезпечують доступ до регіональних і світових ресурсів. До прикладу, на вебсайті Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського створено сторінку «Перелік послуг електронного урядування, доступ до яких надається у бібліотеці». У бібліотеці користувачі можуть знайти необхідні законодавчі документи, зокрема Закони України, укази і розпорядження Президента України; нормативно-правову базу на Урядовому порталі; скористатися порталом державних послуг та Дія. Державні послуги онлайн; Національною системою опрацювань звернень до органів виконавчої влади «Урядовий контактний центр»; Єдиним державним порталом адміністративних послуг; Центром надання адміністративних послуг міста Кропивницького та допомогти користувачам підготувати звернення до органів влади на сайті Кіровоградської обласної державної адміністрації тощо¹²⁰.

Нині організація знань у бібліотечному форматі характеризується стрімким нарощуванням масиву структурованих електронних інформаційних ресурсів, особливо актуальних в умовах зокрема повномасштабної воєнної агресії та інформаційної війни. Аналіз, синтез, структурування актуальної, а головне достовірної інформації виходять на передній план гарантування безпеки та загалом збереження української державності.

У публічних бібліотеках зібрано краєзнавчі документи за весь період писемності на теренах України, накопичено значний досвід їхнього опрацювання та введення у суспільний доступ, сформовано потужний кадровий потенціал,

¹¹⁹Електронні каталоги. *Одеська національна наукова бібліотека* : офіційний вебсайт. URL: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=323

¹²⁰ Перелік послуг електронного урядування, доступ до яких надається у бібліотеці. *Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека імені Д. І. Чижевського* : вебсайт. URL: <https://library.kr.ua/elpos/>

який втілює та розвиває бібліотечні процеси на основі інформаційних технологій.

Пріоритетним напрямом діяльності публічних бібліотек України після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 р. стало оперативне реагування на злочини окупантів та наслідки цієї жахливої війни. У перший місяць вторгнення публічні бібліотеки оперативно відреагували на заклик Української бібліотечної асоціації щодо фіксації, реєстрації, документування, систематизації та висвітлення подій і злочинів російсько-української війни. У перший тиждень повномасштабної російської навали УБА висунула ініціативу щодо спільного архівування документів про війну в Україні з метою створення колекцій у майбутню Національну цифрову бібліотеку¹²¹. Зазначимо, що Національна історична бібліотека України здійснює координацію цієї роботи та у контексті своєї аналітичної діяльності в аспекті бібліотечного краєзнавства аналізує роботу обласних універсальних наукових бібліотек України у справі фіксації подій цієї війни.

Одним із ключових елементів у цій війні є інформаційний фронт, оскільки інформація у вигляді фейків – потужна зброя в руках агресора. Інформаційний складник є надзвичайно важливим в оперативній реакції на російсько-українську війну, адже саме вчасний коментар від офіційних і вивірених джерел запобігають спробам маніпулювання громадською думкою, поширенню брехливих наративів та головне – російській пропаганді. Також неабияку роль це відіграє і у координуванні дій міжнародних та національних структур із протидії дезінформації.

Український інститут національної пам'яті у тісній співпраці із провідними установами профілю політики пам'яті, меморіалізації та музейної справи розробили Методичні рекомендації для місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій щодо заходів, пов'язаних зі збереженням та вшануванням пам'яті учасників, жертв

¹²¹ Спільне архівування документів про Війну в Україні 2022 року. *Українська бібліотечна асоціація* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/yx24j9pj>

і подій російсько-української війни. У цьому документі підкреслюється, що «пам'ять про цю війну обов'язково мусить бути збережена. Відстоювання незалежності у російсько-українській війні є ключовою подією в історії сучасної України. Події нинішньої війни відбуваються дуже стрімко, й щоб запобігти забуванню багатьох з них – ми вже сьогодні маємо робити перші кроки у напрямі меморіалізації. Уже зараз необхідно міркувати, як найкраще зберегти пам'ять про учасників, жертв та події війни та сформувати нову культуру пам'яті»¹²².

Саме тому надзвичайно важливим завданням та нагальною потребою є створення реєстру, каталогу або бази даних понівечених об'єктів і розграбованих культурних цінностей із подальшим використанням їх міжнародними та національними правовими установами як фактів злочинів із боку російських агресорів у контексті міжнародного гуманітарного права на основі конвенцій і спеціальних законодавчих актів з метою повернення і реституції їх в Україну¹²³.

«Історична спадщина людства заслуговує на детальний опис подій російської агресії проти України. Свідчення очевидців відіграють ключову роль для відтворення хронології та деталей подій в історії цієї війни. Якщо цього не робити, з часом буде важко зібрати докази злочинів, які скоїла Росія»¹²⁴. Саме тому бібліотекарі, перебуваючи усередині всіх цих подій і процесів, у межах розроблених наукових стандартів та максимально виважено, етично, продумано і методологічно обґрунтовано здійснюють цю важливу роботу.

Показовим прикладом обробки та архівування інформації є некомерційна платформа Архів війни (*англ.* Ukraine War Archive), яка акумулює всі форми цифрових матеріалів від самого початку повномасштабного вторгнення. Нині

¹²² Методичні рекомендації для місцевих громад щодо збереження і вшанування пам'яті учасників, жертв та подій російсько-української війни. *Український інститут національної пам'яті* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/2p9vpedx>

¹²³ Маньковська Р. Пам'яткоохоронна діяльність Петра Тронька: актуалізація проблеми в умовах російсько-української війни 2022–2023 рр. *Бібліотека. Люди. Війна. Втрати і звершення* : зб. тез і повідом. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 листоп. 2023 р.) / Нац. іст. б-ка України. Київ, 2023. С. 169–178.

¹²⁴ Фіксація подій російсько-української війни: аналітичний огляд діяльності обласних універсальних наукових бібліотек за 2022–2023 рр. Вип. 1. *Бібліографічний аспект* / Міністерство культури та інформаційної політики України, Нац. іст. б-ка України : підгот. М. Цінська ; ред. Н. Волошінська, В. Кисельова, О. Михайлова ; відп. за вип. А. Скорохватова. Київ, 2024. С. 6.

ресурс містить понад 20 млн завантажених медіафайлів, 34 тис. власних та надісланих від партнерів матеріалів, понад 2100 інтерв'ю зі свідками війни та воєнних злочинів тощо. Команда цієї платформи каталогізує всі надіслані матеріали для збереження пам'яті та історії задля справедливого представлення подій у правовому і публічному дискурсах. Після перевірки на достовірність інформації та авторизації можна отримати доступ до цього ресурсу і надіслати власні матеріали¹²⁵.

Бібліотеки відіграють ключову роль у збереженні та поширенні інформації, саме вони є особливо цінними свідками і джерелами інформації зі збору доказів випадків скоєння воєнних злочинів, надаючи достовірну інформацію шляхом формування інформаційних ресурсів суспільного, політичного, громадянського, патріотичного призначення. Фіксування і систематизування фактів культурного та інформаційного спротиву допомагає у справі збереження культурної спадщини України, поширенні правди про наслідки війни та підсиленні зусиль зі збереження культурної ідентичності українців. Крім того, діяльність по вшануванню пам'яті жертв війни, як військових, так і цивільних, надзвичайно важлива для того, щоб прийдешні покоління пам'ятали про страшну ціну, яку заплатила і продовжує платити Україна за свою незалежність.

Незважаючи на всі виклики, з якими стикнулися бібліотекарі від початку 2020 р. з карантинних обмежень, викликаних розповсюдженням коронавірусного захворювання, враховуючи фізичне і психологічне навантаження бібліотекарів у цей надскладний період воєнних випробувань, вони продовжують сумлінно виконувати свої обов'язки з відданістю своїй справі та розумінням її важливості, виступаючи запорукою збереження історичної правди і пам'яті про трагічні події.

Саме бібліотекарі мережі публічних бібліотек як хранителі місцевої історії сьогодні мають унікальну можливість збирати, зберігати та ділитися пам'яттю

¹²⁵ Архів війни : вебсайт. URL: <https://ukrainewararchive.org/>

про цей надзвичайно складний період для держави та нашого народу. Здійснена ними робота – це цінний інформаційний ресурс для майбутніх поколінь, які шукатимуть правдивого розуміння подій цієї страшної війни, а аналітичні праці бібліотек – корисне джерело для науковців у подальших дослідженнях та осмисленні цієї трагедії.

Працівники Національної історичної бібліотеки України з березня 2022 р. розпочали збір, систематизацію та публікацію на офіційному сайті книгозбірні описи свідчень війни у вигляді вебліографічних матеріалів «Події війни у висвітленні ЗМІ»¹²⁶. У цьому інформаційному ресурсі акумульовано публікації засобів масової інформації за хронологією дат подій, де містяться свідчення очевидців про пережите в умовах відкритої повномасштабної російсько-української війни, починаючи із 24 лютого 2022 р. Ресурс містить розповіді, спогади, щоденники, інтерв'ю, нариси, есе, малюнки, фотографії, відео тощо – все те, що зафіксовано у цифровому форматі. Підготовлено 21 випуск, зокрема: «Українське жіноцтво в період російсько-української війни», «Донеччина», «Маріуполь», «Регіони України», «Київщина», «ЗСУ. Територіальна оборона. Волонтерський рух. Добровольчі батальйони», «Переселенці України за кордоном», «Луганщина, Сумщина, Харківщина, Чернігівщина, Вінниччина, Запоріжжя, Миколаївщина, Херсонщина, АР Крим» та інші¹²⁷.

Актуальність цього ресурсу беззаперечна, адже зумовлена суспільною потребою у накопиченні та систематизації опрацьованих фактів про воєнні події. Зазначимо, що пошук вебліографічної інформації надає користувачеві можливість поповнювати фактографічну базу наукових досліджень з історії, біографістики, політології, краєзнавства, психології та інших соціогуманітарних наук.

Також фахівцями НІБУ у межах проєкту «Історія України» укладаються бібліографічні списки на актуальні теми російсько-української війни: «Збройна агресія російської федерації проти України у 2022 році», «Жіноче обличчя

¹²⁶ Національна історична бібліотека України : вебсайт. URL: <https://nibu.kyiv.ua/>

¹²⁷ Національна історична бібліотека України : вебсайт. URL: <https://nibu.kyiv.ua/>

Збройних Сил України», «Історичний контекст російсько-української війни», «Ми – не мученики. Ми – борці» та інші. Зазначимо, що всі матеріали супроводжуються фотографіями, переважна частина містить гіперпосилання на повний текст або прикріплений файл у форматі pdf. Це інтерактивний ресурс, який розміщено на модульній платформі Notion, що дозволяє у режимі реального часу оперативно доповнювати його новими джерелами¹²⁸.

Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія від 24 лютого 2022 р. розпочала формувати електронну базу документів «Хроніки війни. Факти. Онлайн ЗМІ», або «ФАКТУ», яка є щоденником подій російсько-української війни на Дніпропетровщині: ракетні атаки, обстріли і бомбардування, життя громад, проблеми і потреби тимчасово переселених осіб, волонтерський рух, благодійність, історії військових і цивільних, а також висвітлювала роботу бібліотек, зокрема й постраждалих від російського агресора. Треба зазначити, що цей ресурс активно поповнюється та на кінець березня 2024 р. нараховував понад 6500 записів¹²⁹.

Також на офіційному сайті бібліотеки представлено інформаційний ресурс «Корисно знати – Російська агресія», що містить статті з періодичних видань стосовно життя країни у цілому в умовах воєнного стану¹³⁰. Цей консолідований ресурс дає доступ користувачам до акумульованої інформації про наслідки російської агресії для України і українців. Ресурс «Корисно знати – Переселенцям. Військовослужбовцям» включає інформацію щодо програм підтримки тимчасово переміщених осіб, соціальні програми і послуги, юридичні консультації, медичну інформацію та інші корисні матеріали, спрямовані на

¹²⁸ Національна історична бібліотека України : вебсайт. URL: <https://nibu.kyiv.ua/>

¹²⁹ Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія : вебсайт. URL: <https://www.libr.dp.ua/>

¹³⁰ Корисно знати – Російська агресія. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія : вебсайт. URL: <https://www.libr.dp.ua/?do=korysno&id=36>

полегшення адаптації цієї вразливої категорії населення та надання підтримки військовослужбовцям¹³¹.

У цей надзвичайно важкий період в історії незалежної України важливою є підтримка національних громад. Так, Запорізька ОУНБ від самого початку повномасштабного вторгнення на своєму офіційному сайті висвітлює діяльність та активну громадянську позицію вірменської, грецької, ромської, єврейської, польської та інших громад, які проживають на території області. Зокрема, бібліотекарями готується бібліографічний ресурс «Національні громади Запорізької області під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну»¹³². Цей ресурс містить матеріали щодо різного спектра діяльності національно-культурних організацій міста Запоріжжя від самого початку активної фази російської навали (статті з періодичних видань, електронні ресурси тощо). Матеріали розміщено у хронологічному порядку, що у майбутньому при дослідженні різних аспектів цієї війни, зокрема й діяльності національних меншин, буде неоціненним джерелом для вивчення. Уже зараз цей ресурс допомагає інформувати користувачів про діяльність українців різних національностей цього регіону. Національні громади Запорізької області стали символом солідарності, взаємодопомоги та єдності у складні часи воєнних випробувань, адже вся їхня діяльність спрямована як на допомогу тим, хто її потребує, а також підкреслює важливість об'єднання задля досягнення спільної омріяної мети – Перемоги України.

Львівська обласна універсальна наукова бібліотека (Львівська ОУНБ) готує інформаційний ресурс «Єднаймося, браття, в цю лиху годину! Нехай ворог знає: ми за Україну!», де висвітлює героїчні й трагічні моменти російсько-української війни¹³³. Невипадково заголовком обрано слова з пісні «Браття Українці!» – офіційного гімну антитерористичної операції, що відбувалася

¹³¹ Корисно знати – Переселенцям. Військовослужбовцям. *Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія* : вебсайт. URL: <https://www.lib.dp.ua/?do=korysno&id=27>

¹³² Національні громади Запорізької області під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека* : вебсайт. URL: <https://zounb.zp.ua/resource>

¹³³ Львівська обласна універсальна наукова бібліотека : вебсайт. URL: <http://www.lounb.org.ua/>

з 2014 р. до повномасштабного вторгнення, які яскраво демонструють настрої нашого народу до єдності у боротьбі з ворогом.

Вступну статтю «Остання війна» підготував директор бібліотеки І. Сварник, де окреслив основні етапи українського визвольного руху задля допомоги користувачеві у кращому розумінні контексту і значення представленого матеріалу. Зазначимо, що цей інформаційний ресурс містить матеріали про багатогранну історію подій війни, яка розпочалася у 2014 р. та продовжується нині повномасштабним вторгненням у 2022 р. Цінність ресурсу в тому, що у ньому міститься інформація про галичан – безпосередніх учасників російсько-української війни та їхні героїчні вчинки: військовослужбовців, добровольців, медиків, волонтерів, а також матеріали заходів із вшанування пам'яті полеглих героїв на Львівщині, благодійні заходи на підтримку Збройних Сил України та художні твори, присвячені сучасній війні.

Працівники Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського (Полтавська ОУНБ ім. І. П. Котляревського) наполегливо працюють над темою російсько-української війни, акумулюючи публікації стосовно цієї теми на своєму офіційному сайті. У 2023 р. підготовлено і оприлюднено на сайті книгозбірні інформаційний ресурс «Україна в умовах російської збройної агресії: галузеві аспекти», який складається з чотирьох тематичних розділів: «Стан культури та креативних індустрій під час воєнного конфлікту», «Забезпечення національної безпеки і оборони та цивільного захисту населення у період російсько-української війни», «Війна в Україні та її економічні, соціальні, екологічні наслідки», «Українська освіта в умовах викликів воєнного часу»¹³⁴.

Сумською обласною універсальною науковою бібліотекою упорядковано інформаційний ресурс «Сумщина – форпост України: хроніка основних військових подій на Сумщині під час російсько-української війни : за інформацією телерадіокомпанії Суспільного мовлення України. Сумська

¹³⁴ Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського : вебсайт. URL: <https://library.pl.ua>

область»¹³⁵. Тут висвітлено хроніку основних воєнних подій у Сумській області, починаючи із 24 лютого 2022 р. і по 13 квітня 2022 р. – час повного звільнення регіону від російських окупантів. Провідна тема – взаємодія місцевого населення зі Збройними Силами України, що є надзвичайно цінним ресурсом і важливим свідченням внеску Сумської області у загальний опір російській навалі.

Харківські бібліотекарі попри постійну небезпеку також створили ініціативу з фіксації подій війни. Така діяльність є вкрай важливою, адже саме місто майже щодня перебуває під обстрілами, зазнає постійних руйнувань та пошкоджень від російської армії, а значна частина Харківської області тривалий час була під окупацією, зокрема у Вовчанській територіальній громаді та у самому місті Вовчанськ досі тривають запеклі бої. Харківська обласна універсальна наукова бібліотека веде літопис героїчної боротьби за своє місто і область. На сайті книгозбірні започатковано бібліографічний путівник «Хроніка незламного Харкова», заснований на щоденних матеріалах офіційного сайту Харківської міської ради та місцевих засобів масової інформації¹³⁶. На березень 2024 р. підготовлено вже 12 випусків. Таким чином, харківські бібліотекарі сприяють збереженню пам'яті про важливі події у житті їхнього міста, регіону та країни загалом, демонструючи високий професіоналізм, відданість професії та патріотизм.

Непересічний досвід має Центральна публічна бібліотека імені Василя Скуратівського, яка робить значний внесок у краєзнавчу роботу Житомирщини, започаткувавши серію випусків «Щоденник війни очима бібліотекарів»¹³⁷. Це – упорядкована хроніка подій, важких спогадів, почуттів, емоцій про початок повномасштабної війни, якими поділилися бібліотекарі області на блозі бібліотеки БібліоМалин до річниці звільнення північних регіонів України від російських окупантів¹³⁸. Електронна версія доступна на сайті Житомирської

¹³⁵ Сумська обласна універсальна наукова бібліотека : вебсайт. URL: <http://ounb.sumy.ua>

¹³⁶ Харківська обласна універсальна наукова бібліотека : вебсайт. URL: <https://library.kharkov.ua/>

¹³⁷ Щоденник війни очима бібліотекарів. Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олега Ольжича : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/mwkmf7kd>

¹³⁸ БібліоМалин : блог. *Центральна публічна бібліотека імені Василя Скуратівського*. URL: <https://bibliomalyn.blogspot.com/>

обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олега Ольжича: викладені особисті історії бібліотекарів про початок війни, розповіді про життя сіл Малинської територіальної громади та фото страшних наслідків обстрілів Житомирщини.

Масштабну роботу зі збереження та вшанування пам'яті про полеглих захисників України здійснює Київська обласна бібліотека для дітей (КОБД). Цією книгозбірнею започатковано серію видань «Захисники України. XXI століття». Бібліотекарями КОБД підготовлено інформаційний бібліографічний ресурс «Пам'яті загиблих Героїв України. Київщина. Вічна Слава!», який присвячений вшануванню пам'яті загиблих оборонців України з Київщини¹³⁹.

Тут представлені документи, які розповідають про життя, подвиг та внесок кожного у відстоюванні української незалежності, є свідченням їхнього героїзму та самопожертви. Також КОБД у 2021 р. започатковано щорічне видання «Календар пам'ятних дат загиблих воїнів АТО/ООС та Героїв Небесної Сотні Київщини», яке містить перелік ювілейних дат на поточний рік загиблих воїнів – уродженців Києва та Київської області, тих, хто поклав своє життя за свободу своєї країни¹⁴⁰. Цей ресурс є надзвичайно важливим для виховання патріотично налаштованого прийдешнього покоління молодих українців.

Сумська обласна універсальна наукова бібліотека також активно працюють над збереженням пам'яті про полеглих земляків у цій жорстокій війні. Робота, яку вони здійснюють, є системною і змістовною, спрямованою на відтворення і вшанування героїчного подвигу кожного із захисників. В інформаційному ресурсі «Вшанування сильних духом: державні нагороди і народне визнання Героїв Сумщини» зібрано і представлено інформацію щодо відзначення краян державними нагородами Також упорядковано біографічну пам'ятку «Микола Ніколаєнко – гідний син своєї землі», яка присвячена

¹³⁹ Київська обласна бібліотека для дітей : вебсайт. URL: <https://child-library.kiev.ua/>

¹⁴⁰ Календар пам'ятних дат загиблих воїнів АТО/ООС та Героїв Небесної Сотні Київщини. Київська обласна бібліотека для дітей : вебсайт. URL: https://child-library.kiev.ua/files/kalendar_geroi.pdf

полеглому бійцю-гранатометнику та почесному громадянину міста Суми¹⁴¹. Тут зібрано біографічні дані про героя та бібліографію про нього, а також представлено світлини різних періодів його життя з родинного архіву.

Сумська ОУНБ у тісній співпраці із Сумським обласним осередком Національної спілки майстрів народного мистецтва України підготували біобібліографічні нариси «Віддав життя за Україну: пам'яті Ігоря Білевича»¹⁴². Цей ресурс – увічнення пам'яті майстра художньої обробки дерева, педагога, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України, заслуженого майстра народної творчості України, який загинув, рятуючи побратима на Донеччині. Тут зібрано спогади про Ігоря Білевича, бібліографію його публікацій, матеріали про життя та творчий шлях художника. Ця робота – вагомий внесок у спільні зусилля публічних бібліотек по вшануванню пам'яті про загиблих захисників, психологічна підтримка їхніх родин та українського суспільства.

У цьому напрямі плідно працює Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка, яка підготувала інформаційний ресурс «Безмежно мужні та сильні духом: черкащани на захисті України», де зібрано матеріали, присвячені подвигу краян – героїв війни, які стали на захист держави та її незалежності у 2014 р. та віддали своє життя¹⁴³. Усі матеріали згруповано у чотирьох розділах: про Черкащину в російсько-українській війні (2014–2023); біографічні відомості та військові подвиги захисників-черкащан – Героїв України; інформація по вшануванню пам'яті про полеглих земляків на Черкащині; волонтерський рух черкащан.

Від самого початку повномасштабної війни свою діяльність публічні бібліотеки України активно висвітлювали на офіційних сайтах книгозбірень, у блогах та у соціальних мережах. Після ретельного їх аналізу, можна зробити правомірний висновок, що, окрім своєї основної роботи – інформаційного

¹⁴¹ Сумська обласна універсальна наукова бібліотека : вебсайт. URL: <http://ounb.sumy.ua>

¹⁴² Сумська обласна універсальна наукова бібліотека : вебсайт. URL: <http://ounb.sumy.ua>

¹⁴³ Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка : вебсайт. URL: <http://new.library.ck.ua/index.php/resursy>

забезпечення громади, стали ще й осередками волонтерської допомоги, психологічної підтримки та домедичної підготовки, тренінговими центрами з інформаційної безпеки та правової допомоги, центрами організації заходів для дітей і дорослих, місцем дійової допомоги внутрішньо переміщеним особам. Таким чином, українські публічні бібліотеки демонструють свою адаптивність та здатність адекватно реагувати на будь-які умови та непередбачувані ситуації, швидко впроваджуючи нові послуги, сервіси, напрями роботи відповідно до загальнонаціональних пріоритетів.

Від самого початку російсько-української війни та фази повномасштабного вторгнення публічні бібліотеки активно підключилися до документування і систематизації досвіду війни у різних напрямках: фіксація хроніки подій, вивчення інформаційних загроз, документування втрат і руйнувань, збереження пам'яті про жертви війни та мужніх полеглих захисників, надання психологічної підтримки, збір документів про війну тощо. Зазначимо, що бібліотеки, які документують воєнні події, відіграють значну роль у збереженні історичної пам'яті українського народу, презентації світу страшних наслідків війни, підтримці громадянського діалогу. Інформаційні ресурси, створені бібліотекарями публічних бібліотек, уможливають у подальших дослідженнях реконструювати події для прийдешніх поколінь, об'єктивно проаналізувати їх із погляду розуміння причин і наслідків війни, її впливу на українське суспільство і світ.

Сьогодні з метою розширення можливостей вільного доступу громадян до правової інформації шляхом повного розкриття фонду юридичної літератури та надання користувачам доступу 24/7 до електронних ресурсів правового змісту на сайтах публічних бібліотек створено і успішно функціонують Центри правової інформації, де надається доступ до ресурсів із питань національного та міжнародного права, українських електронних баз даних правової інформації, світових інформаційних ресурсів із правових питань.

Також успішно діють Центри Європейської інформації, основним завданням яких є підвищення обізнаності громадян із питань європейської

інтеграції, надання відомостей про країни Європейського Союзу, їхню культуру, мову, європейські освітні програми та умови об'єднання України з європейським освітнім простором тощо. Треба зауважити, що вся інформація щодо діяльності публічних бібліотек у рамках цього проекту зібрана і розміщена на сайтах книгозбірень.

Із 2014 р. від самого початку російської агресії проти України, з анексією української Автономної Республіки Крим, а потім окупацією значної частини Донецької та Луганської областей, включно з обласними містами, публічні бібліотеки активно включилися в інформаційні процеси зі створення регіональної джерельної бази про події, які відбуваються в сучасній історії нашої держави.

Так, із 2014 р. обласними універсальними науковими бібліотеками за підтримки Міністерства культури України, програми «Бібліоміст», Міжнародної федерації виборчих систем (IFES), Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та Уряду Канади реалізується загальноукраїнський проєкт «Бібліотеки як центри з підтримки громади в умовах воєнної загрози: робота з внутрішньо переміщеними особами». Зокрема, у рамках цього проєкту обласними книгозбірнями проведено семінари, тренінги, консультації тощо по роботі із внутрішньо переміщеними особами (ВПО); проаналізовано юридичні, психологічні та соціальні особливості надання бібліотечних послуг; визначено реальні потреби цієї вразливої цільової групи та можливості якнайповнішого задоволення їхніх інформаційних, освітніх, культурних, дозвіллевих потреб. У бібліотеках було організовано акції з отримання цими громадянами безкоштовних річних читацьких квитків, зокрема, у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці імені К. А. Тімірязєва (ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва) під час такої організованої акції «Книга нас єднає» було надано понад 90 таких квитків¹⁴⁴.

¹⁴⁴ Бібліотеки як центри підтримки громади в умовах воєнної загрози: робота з внутрішньо переміщеними особами. *Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека* : вебсайт. URL: <https://library.vn.ua/news-and-events/projects/2014-rik-projects/biblioteki-yak-czentr-pidtrimki-gromadi-2014>.

Також у 2014 р. було проведено тренінги для бібліотечних працівників тих бібліотек, у районах яких сконцентровано найбільше ВПО. Під час цих заходів обговорювалися питання визначення статусу і особливостей цієї групи користувачів, психологічних та етичних особливостей роботи з ними (нейтралітет, аполітичність, толерантність, відповідальність), визначення бібліотеки як перевіреного інформаційного центру. Публічні бібліотеки у рамках проекту «Бібліотеки як центри з підтримки громади в умовах воєнної загрози: робота з внутрішньо переміщеними особами» активно долучилися до донесення інформації ВПО щодо порядку зміни місця голосування на позачергових виборах до Верховної Ради України.

Обласні універсальні наукові бібліотеки входять до мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації (далі – Пункт). Тому саме на їхній базі функціонують пункти доступу до офіційної інформації органів влади у рамках Програми сприяння Парламенту, що реалізується у тісній співпраці з Українською бібліотечною асоціацією. Наголосимо, що саме у цих Пунктах користувачі публічних бібліотек мають можливість отримати офіційну інформацію від органів державної влади та дізнатися шляхи впливу на законодавчий процес в Україні.

Електронний каталог та електронні бази даних, які нині є потужним інформаційним ресурсом, створеним в основному на базі регіональних інформаційних джерел, прийшли на зміну традиційному картковому каталогу і тематичним картотекам. До прикладу, е-каталог Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені К. А. Тімірязєва включає шість тематичних баз даних (Е-каталог): *Книга, Аналітика, Література про Вінницьку область, Голодомор, Вінничани, Імідж-каталог*.

Е-ресурс *Вінничани* функціонує і на сайтах районних ЦБС області. До прикладу, бібліотека Хмільницького району формує інформаційний ресурс «Статті про учасників Майдану та АТО» з місцевих періодичних видань «Життєві обрії» та «Я і місто», в якому у хронологічному порядку розміщено інформацію про події на теренах району та м. Хмільник від початку подій на

Майдані з листопада 2013 р. до сьогодні¹⁴⁵. Зауважимо, що цей ресурс у майбутньому стане складником загальнодержавної джерельної бази для осмислення та вивчення історичних подій у цей непростий історичний період нашої країни, коли виборюється справжня Українська Незалежність.

Потужним інформаційним ресурсом обласних бібліотек є е-бібліотеки, які надають користувачам нові можливості роботи з інформаційними ресурсами. Так, в електронній бібліотеці ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва представлено краєзнавчі інформаційні ресурси, зокрема повнотекстові бази даних «Літературна Вінниччина» (тексти творів вінницьких письменників), «Історико-краєзнавчі дослідження» (нариси істориків та краєзнавців області). Також тут представлена цифрова колекція відділу рідкісних і цінних видань – це унікальні краєзнавчі документи кінця XIX – середини XX ст. Вагомим складником е-бібліотеки ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва є колекція бібліографічних покажчиків, збірників матеріалів, довідкових та статистичних документів тощо, підготовлених працівниками книгозбірні. Крім того, в е-бібліотеці представлено оцифровану краєзнавчу періодику кінця XIX – початку XX ст.¹⁴⁶

У 2015 р. Рівненською обласною універсальною науковою бібліотекою було започатковано проєкт «Відомі люди Рівненщини. Цифрові колекції», мета якого – збереження культурної та мистецької спадщини краю, популяризація її у світі через оприлюднення та надання необмеженого доступу користувачам до унікальних надбань видатних особистостей регіону¹⁴⁷.

Сьогодні на порталі бібліотеки опрацьовано та виставлено дев'ять *цифрових колекцій*: «Пісня долю вишила», «Слово» Йосипа Пацули, «Вселенська тимчасовість» Анатолія Криловця, «Дослідник з душею письменника

¹⁴⁵ Статті про учасників Майдану та АТО. *Комунальний заклад «Бібліотека для дорослих» Хмельницької міської ради* : вебсайт. URL: <http://hm-library.com.ua/index.php?type=menu&ato&part4>.

¹⁴⁶ Електронна бібліотека. *Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека* : вебсайт. URL: <https://library.vn.ua/e-library>

¹⁴⁷ Хамедюк А. І. Відомі люди Рівненщини. Цифрові колекції. Мапа бібліотечного досвіду : проєкт б-к Рівненщини за 2018 рік / Рівнен. обл. універс. наук. б-ка, Рівнен. обл. від-ня УБА ; ред.-упоряд. Н. П. Волян. Рівне, 2018. С. 9–10. URL: <http://libr.rv.ua/data/library/img/55.pdf>

і художника» Валерія Войтовича, «Триєдність Неба, Землі, Людини у текстильному світі Тетяни Лукашевич», «Відчуття коріння...», «Струни душі», «Талант із Божою іскрою», Цифровий архів Рівненської обласної газети «Червоний прапор».

Слід наголосити, що надання послуг сучасними публічними бібліотеками України базується не тільки на використанні фонду конкретної бібліотеки. Перехід на нові технології та докорінна модернізація всіх бібліотечних процесів призвела до використання принципово нових можливостей доступу до інформації незалежно від часу та місцезнаходження як документа, так і користувача. Головною метою бібліотечних інновацій є підвищення рівня бібліотечно-інформаційної діяльності для максимального задоволення інформаційних, освітніх, наукових, культурних, дозвіллевих тощо запитів користувачів.

З одного боку, бібліотеки пропонують доступ до інформаційних ресурсів, які належать іншим суб'єктам інформаційного простору, з іншого – самі створюють електронні інформаційні ресурси (е-каталоги, бази даних, колекції оцифрованих видань тощо), які функціонують в інтернет-просторі поза межами книгозбірень. Як зазначають науковці, сучасна бібліотека поступово перетворюється на хаб, який концентрує та розподіляє інформаційні потоки¹⁴⁸.

Традиційні функції діяльності публічних бібліотек – забезпечення інформаційних, освітніх, культурних, дозвіллевих та інших потреб користувачів (п. 1 ст. 1 Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу») – сьогодні зазнали та продовжують зазнавати докорінних трансформацій. Поступово ці бібліотеки виходять за рамки традиційних книгозбірень, адже користувача приваблюють багатофункціональні, сучасні та відкриті простори – інформаційно-ресурсні майданчики з упорядкованим фондом та широкою ресурсною базою. Отже, публічні бібліотеки із традиційних книгозбірень

¹⁴⁸ Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / Онищенко О. С., Дубровіна Л. А., Горвий В. М. та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 235 с.

поступово переформатовуються у відкриті для своїх громад простори, займаючи своє місце у системі «дім–бібліотека–робота».

На сайтах обласних бібліотек функціонують інформаційні портали, які надають користувачам об'єктивну актуальну інформацію щодо подій у регіоні, корисні посилання на офіційні органи влади тощо. До прикладу, Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека імені М. Івасюка на своєму сайті формує інформаційний ресурс для осіб з особливими потребами з активними посиланнями на сайти, зокрема, Верховної Ради України, Державної служби зайнятості, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Офіційного представництва Президента України, Урядовий портал: єдиний вебпортал органів виконавчої влади України, також сайти для людей з обмеженими фізичними можливостями, вадами опорно-рухового апарату, мовлення, слуху і зору¹⁴⁹.

Сьогодні є об'єктивна потреба у визначенні, удосконаленні та практичному втіленні такої стратегії розвитку публічних бібліотек, яка б найповніше задовольняла потреби інформаційного суспільства. Сучасна система інформаційно-комунікаційного забезпечення в Україні залишається найбільш людиноцентричною сферою, одним із визначальних чинників політичної, економічної, соціальної організації суспільства, оскільки саме бібліотеки віддзеркалюють інтелектуальний, духовний, культурний, освітній та зрештою і економічний потенціал країни.

Отже, цифровізація стимулює загальну тенденцію трансформації публічних бібліотек України в хаби з комплексного опрацювання всіх видів інформації на всіх носіях. На нашу думку, це – важливий тренд сучасності та досить оптимістична тенденція, адже вселяє гарантовану перспективу для розвитку бібліотек та зміцнення їхньої ролі у суспільстві знань.

Таким чином, нині функціонує модель цифровізованої бібліотеки як широкого комплексу інтегрованих соціокультурних функцій, інтегрованих

¹⁴⁹ Простягни руку допомоги. Приходь! Спілкуйся! Відчуй підтримку! *Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека імені М. Івасюка* : вебсайт. URL: <https://sites.google.com/site/prostagnirukudopomogi/>.

електронних ресурсів (бібліотечно-архівно-музейно-інтернетних тощо), інтегрованих інформаційних сервісів (офлайн, онлайн, індивідуальних і масових). Запит на такий інтегрований інформаційний комплекс у суспільстві надзвичайно стійкий.

Сьогодні цифровізація значно посилила традиційні бібліотечні функції, а організація знань у бібліотечному форматі характеризується стрімким нарощуванням масиву структурованих електронних інформаційних ресурсів. Електронні бібліотечно-інформаційні ресурси – це нематеріальна сукупність відомостей, які зібрані, опрацьовані та зберігаються на бібліотечних серверах, передаються за допомогою електронних, мережових або програмних засобів, завжди функціонують у режимі онлайн і використовуються задля підвищення ефективності бібліотечно-інформаційного обслуговування інформаційних потреб суспільства. Перехід на нові технології та докорінна модернізація всіх бібліотечних процесів уже призвела до використання принципово нових можливостей доступу до інформації незалежно від часу та місцезнаходження як документа, так і користувача.

Отже, у публічних бібліотеках України нині сформовано такі види електронних інформаційних ресурсів:

- а) електронні каталоги;
- б) повнотекстові бази даних;
- в) електронні колекції текстових аналогів друкованих видань;
- г) колекції оцифрованих видань;
- д) електронні документи, які не мають друкованих аналогів;
- е) електронні публікації аудіо- та відеоінформації;
- ж) мультимедійні продукти.

2.3. Публічна бібліотека України як мультифункціональний інформаційний центр громади

В умовах гуманізації суспільства роль сучасних публічних бібліотек неухильно зростає, що й підтверджується їхньою практичною діяльністю як мультифункціонального простору для самореалізації, навчання, розвитку, дозвілля, комунікації тощо. Українські бібліотеки адаптуються до нових суспільних викликів, розвиваються, поступово перетворюючись на відкриті суспільні центри. Також посилюється й розширюється їхня роль на рівні місцевих громад, що передбачає використання принципово нових можливостей доступу до інформації незалежно від часу й місцезнаходження як документа, так і користувача.

Задля здолання традиційних стереотипів про бібліотеку як місця, де зберігаються і надаються у користування лише друковані книжки, бібліотекарі запроваджують нові форми і канали комунікації з користувачами, створюють цікаві інформаційні ресурси, формують електронні бібліотеки, записують подкасти, намагаючись задовольнити інформаційні потреби різних верств і категорій населення.

Сьогодні публічну бібліотеку вже розглядають як багатофункціональний доступний простір. Ми погоджуємося з О. Онищенком, що «у сучасній бібліотеці зливаються у єдиному комплексі всі види інформації на всіх носіях, і в такому форматі вона незмінна»¹⁵⁰. Далі вчений наголошує, що зростання ролі бібліотек як консультаційних центрів є перспективним шляхом підвищення престижу книгозбірень, збереження і примноження їх прихильників¹⁵¹.

Українські бібліотеки мають значний інтелектуальний потенціал, який розширює можливості надання різноманітних консультацій із різних питань, що доведено усією їхньою діяльністю, особливо в умовах російсько-української

¹⁵⁰ Онищенко О. Бібліотеки в цифровому середовищі: курс на індивідуальний інтегрований сервіс. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 53. С. 17.

¹⁵¹ Онищенко О. Бібліотека і цифрове покоління: нова ситуація – нові форми роботи. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 5. С. 5.

війни. Вони стали не лише центрами з надання інформаційних ресурсів, а й успішно проводять роботу з різними верствами населення, вивчають їхні нагальні та визначають перспективні інтереси.

Сучасний користувач потребує не лише комфортних умов перебування, а й сучасної ресурсної бази, нових послуг, креативних форм роботи з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Ми маємо вже сформований новий тип користувача, який виріс на цифрових технологіях, новому рівні грамотності та загалом культурі, якому вже недостатньо традиційного бібліотечного обслуговування та бібліографічного консультування.

Користувач потребує узагальненої інформації з різних джерел, яка сформована як на власних бібліотечних фондах, так і з залученням інших електронних джерел. Бібліотечну послугу сучасний користувач нині має можливість отримати не лише у стінах самої книгозбірні, а у будь-якому місці і в будь-який час. Прикладом є Луганська обласна універсальна наукова бібліотека (Луганська ОУНБ), яка нині вимушено має звання мандрівної бібліотеки. Війна торкнулася цієї книгозбірні ще у далекому 2014 р. Після окупації Російською Федерацією частин Луганської та Донецької областей та встановлення там маріонеткових режимів у цих квазіреспубліках усіх працівників бібліотеки оголосили «ворогами народу»¹⁵². У тимчасово окупованому Луганську залишився мільйонний бібліотечний фонд, 6 тис. рідкісних видань, з яких близько 20 – зі статусом «пам'ятка культури».

У 2015 р. бібліотекарі переїхали до міста Старобільськ, де за вісім років до повномасштабного вторгнення розбудували свою книгозбірню у новому форматі – Good library. Саме він став переосмисленням бібліотеки як установи нового мислення, яка осучаснювала традиційну систему та втілювала і популяризувала громаді новий формат доступної бібліотеки. Луганська ОУНБ під брендом Good library запустила свої сторінки у соціальних мережах, було організовано доступ

¹⁵² Мандрикін І. Вдруге з самого початку: як працює Перша мандрівна бібліотека. *Читомо* : вебсайт. URL: <http://surl.li/uqtrpx>

до швидкісного інтернету в стінах бібліотеки, сформовано креативну команду однодумців.

Як зазначають Ю. Лисюк і А. Літашова, упродовж шести років роботи у Старобільську працівники цієї бібліотеки намагалися охопити майже всі доступні соціальні майданчики задля розширення своєї цільової аудиторії – молоді та простежити реакцію цих користувачів на регулярно оновлюваний бібліотечний контент¹⁵³. Треба зазначити, що бібліотекарям вдалося визначитися з власною стилістикою свого медіапродукту та його текстового супроводу, постійно удосконалюючи та адаптуючи нові рішення до потреб і зацікавлень своїх віддалених та фізично наявних користувачів.

За роки свого існування Good library втілили понад 20 проєктів, зокрема «Тиха вечірка в навушниках Good Silent Party», де учасникам було запропоновано доступ до онлайн-діджей-сетів, організовано дискусії, зокрема й актуальні для тимчасово переміщених осіб; захід «Голос жінки має силу» – побудова діалогу між внутрішньо переміщеними жінками та громадою.

Після 24 лютого 2022 р. Луганська ОУНБ евакуювалася із захопленого окупантами Старобільська на підконтрольну Україні територію – до міста Черкаси, де й продовжила свою роботу в гібридному форматі, зосередивши увагу на трьох напрямках:

1. Допомога бібліотекарям і користувачам на окупованій території та підтримка внутрішньо переміщених осіб.
2. Популяризація української книги і просування читання як стратегії розвитку особистості і суспільства в цілому.
3. Організація онлайн-курсів, проведення офлайн-заходів з обміну досвіду, який набула ця книгозбірня за останні роки, зокрема

¹⁵³ Лисюк Ю., Літашова А. Мандрівна бібліотека, або Як втриматися в інформаційному просторі у стані подвійної евакуації. *Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. бібліотечної конф. (Одеса, 17 листоп. 2022 р.) / упоряд. О. П. Спаськова, І. В. Панченко, О. А. Максим. Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. С. 42–45.

популяризувати базові принципи створення команди однодумців та початку формування фонду.

Саме на цьому зосередила увагу Перша мандрівна бібліотека, яка прийшла на зміну Good library, продовживши започатковані раніше проекти.

Нині бібліотека зосереджена переважно на онлайн-заходах, адже багато працівників фізично перебувають у різних куточках країни. Також Луганська ОУНБ вже має колекцію понад 500 прим. книжок, але бібліотекарі не ставлять собі за мету зібрати новий фонд на носіях інформації, завдання проекту – напрацювати нову модель організації бібліотеки, яку гнучко можна буде втілювати бібліотекарями-переселенцями у різних куточках України. Бібліотека має офіційний вебсайт, сторінки у Facebook, Instagram, Twitter, канал у YouTube, месенджери Anchor та Telegram¹⁵⁴. Бібліотекарі публікують пости про події та партнерські проекти, насичують матеріалами інформаційні рубрики, зокрема: мовна рубрика про український правопис «Далєбі»; добірка порад від психологів у рубриці «Психологічна допомога»; перелік корисних і авторитетних джерел інформації з пошуку тимчасового прихистку переміщеним особам; якісного українського контенту та безкоштовних освітніх онлайн-ресурсів у рубриці «Інформаційна паляниця»; книжкові огляди сучасної української та зарубіжної літератури «ЛітОглядки»; відеорубрика «Мандрівна майстерня» з елементами арттерапії; рубрика «Збір коштів на ЗСУ» – захист культурного та воєнного фронту України тощо¹⁵⁵.

Таким чином, діяльність бібліотек у нинішніх умовах спрямована на розширення роботи з електронними ресурсами, налагодження дистанційного обслуговування користувачів, створення освітніх та культурних проєктів, автоматизацію всіх бібліотечних процесів. Звичайно, повною мірою реалізація цього під силу лише бібліотекам із відносно великим штатом працівників:

¹⁵⁴ Перша мандрівна бібліотека : вебсайт. URL: <https://nomlib.library.lg.ua/>

¹⁵⁵ Лисюк Ю., Літашова А. Мандрівна бібліотека, або Як втриматися в інформаційному просторі у стані подвійної евакуації. Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського) : тези доп. Всеукр. наук.-практ. бібліотечної конф. (Одеса, 17 листоп. 2022 р.) / упоряд. О. П. Спасскова, І. В. Панченко, О. А. Максим. Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. С. 42–45.

фахівців бібліотечної справи, IT-спеціалістів, науковців, які беруть на себе розроблення стратегії розвитку як галузі у цілому, так і самої книгозбірні.

З 2020 р. Українська бібліотечна асоціація – партнер проєкту Міністерства цифрової трансформації України «Дія. Цифрова освіта», що є складником національного проєкту «Дія», у межах якого передбачалося створення онлайн-сервісів державних послуг задля побудови «держави у смартфоні». Меморандумом про співпрацю передбачено, що ці дві інституції сприятимуть розвитку цифрової грамотності. Зокрема, близько шести тисяч книгозбірень України долучилися до національної кампанії з навчання цифровій грамотності «Будь на часі!» та популяризують проєкт «Дія. Цифрова освіта», мета якого на початковому етапі – навчити цифровій грамотності шість мільйонів українців за три роки¹⁵⁶.

Отже, публічні бібліотеки стали першими хабами проєкту «Дія. Цифрова освіта» та надають усім охочим доступ до безкоштовного навчання на національній онлайн-платформі із цифрової грамотності.

Із січня 2024 р. стартувала друга фаза проєкту, метою якої є подолання цифрового розриву між поколіннями і різними соціальними групами задля того, щоб кожен в Україні міг скористатися цифровими рішеннями та електронними послугами. Цифрові рішення у майбутньому вирішуватимуть складні виклики, пов'язані з війною, забезпечуючи при цьому прозорість і підзвітність процесу відновлення країни, що є надзвичайно актуальним для інтеграції країни до Європейського Союзу¹⁵⁷.

Показовим прикладом є діяльність Запорізької обласної універсальної наукової бібліотеки, яка у тісній співпраці із громадським об'єднанням «Запорізька бібліотечна асоціація» на постійній основі проводить тренінги з цифрової грамотності для всіх охочих. Тут створено і плідно функціонує Регіональний консультативно-тренінговий центр, на базі якого користувачі

¹⁵⁶ Бібліотеки стануть першими хабами проєкту «Дія. Цифрова освіта». *Міністерство цифрової трансформації України* : вебпортал. URL: <https://tinyurl.com/27nbtt2>

¹⁵⁷ Цифрові, інклюзивні, доступні: підтримка цифровізації державних послуг в Україні (Проєкт підтримки Дія). *UNDP* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/4d5um8ku>

отримують консультації з опанування інструментів дистанційної взаємодії, цифрової безпеки, використання електронних сервісів тощо. Дистанційні навчання з інформаційної та медіаграмотності, а також кібербезпеки відбуваються на базі ще п'яти провідних публічних бібліотек: Вінницької ОУНБ ім. Валентина Отамановського, Запорізької ОУНБ, Централізованої бібліотечної системи для дорослих м. Львова (Публічні бібліотеки Львова), Тернопільської обласної бібліотеки для молоді, Централізованої бібліотечної системи Хмельницької міської ради.

Сучасна публічна бібліотека перетворюється на центр, що концентрує, інтегрує та поширює інформаційні потоки: це і доступ до інформаційних ресурсів, що належить іншим суб'єктам інформаційного простору, і створення власних електронних інформаційних ресурсів (оцифровані документи, тематичні БД, електронні виставки, ЕБ тощо).

Треба зазначити, що впровадження у діяльність публічних бібліотек ІКТ та наявність доступу до мережі Інтернет створили сприятливі умови для спрощення процесу пошуку інформації. Поступово бібліотекознавство відходить від терміна «читач» та все активніше послуговується терміном «користувач», адже бібліотека перетворилася на місце отримання потрібної інформації та її обміну, центр культурно-мистецьких подій, освітніх проєктів, місце інновацій, креативу, що, безумовно, сприяло культурній активності користувачів.

Активне впровадження у роботу ІКТ підвищило й імідж публічних бібліотек. Завдяки використанню у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні новітніх технологій, бібліотеки залучають ті категорії користувачів, які б у книгозбірню із традиційною організацією роботи навіть не зайшли б. Адже потреба у достовірній та авторитетній інформації для переважної більшості українського суспільства сьогодні може бути задоволена лише у бібліотеці, яка безкоштовно надає доступ до неї. Саме тому, поінформованість наших громадян про можливості сучасних бібліотек є важливим фактором для залучення нових користувачів. Сучасна публічна бібліотека має бути комфортним, привітним і техніко-технологічно обладнаним мультифункціональним інформаційним

центром, який надає доступ до ресурсів як для повсякденних справ, так і для дозвілля.

Мультифункціональність сучасних публічних бібліотек полягає також у відкритості доступу для широкої аудиторії, зокрема її самовираження та задоволення різноманітних інтересів і запитів. Ще у 2015 р. провідними фахівцями бібліотечної галузі розроблялися моделі розвитку сучасної української бібліотеки як мультифункціональної установи: «Бібліотека – науково-інформаційний центр», «Бібліотека – культурно-просвітницький центр», «Бібліотека – загальнодоступний освітній центр», «Бібліотека – інформаційно-аналітичний центр», «Бібліотека – дозвіллевий центр», «Бібліотека – суспільно-комунікаційний центр» тощо¹⁵⁸. Практика показала, що окремі моделі у процесі роботи ефективно поєднуються або виявилися пріоритетними на певному етапі діяльності книгозбірні. З'ясувалося, що вибір і впровадження оптимальної моделі для розвитку залежить від потенціалу кожної конкретної публічної бібліотеки:

- складу та якості її документно-інформаційних ресурсів;
- рівня залучення і використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- компетентностей та можливостей кадрового потенціалу;
- матеріально-технічної бази, яка відповідає поставленим завданням.

О. Григоревська зазначає, що будь-яка із впроваджуваних моделей передбачає активне залучення партнерства¹⁵⁹. Дослідниця виділяє кілька його видів, які є актуальними для введення у бібліотечну практику, зокрема:

- галузеве партнерство (бібліотека–бібліотека);

¹⁵⁸ Григоревська О. В. Сучасна бібліотека у швидкозмінюваному світі: моделі розвитку та партнерства. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : Міжнар. наук. конф. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2015. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/663>

¹⁵⁹ Григоревська О. В. Сучасна бібліотека у швидкозмінюваному світі: моделі розвитку та партнерства. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : Міжнар. наук. конф. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2015. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/663>

- міжсекторальне партнерство (бібліотека–заклад культури, бібліотека–наукова установа, бібліотека–освітній заклад, бібліотека–бізнес, бібліотека–громадське об’єднання, бібліотека–творча спілка тощо);
- міжнародне партнерство (галузеве та міжсекторальне);
- партнерство з державними органами влади (законодавчою та виконавчою гілками), міністерствами і відомствами, у підпорядкуванні яких функціонують бібліотеки¹⁶⁰.

Сьогодні функціонують різні моделі публічних бібліотек:

- бібліотека – інформаційний центр;
- бібліотека – культурно-просвітницький центр;
- бібліотека – освітній центр;
- бібліотека – дозвілєвий центр тощо.

Сучасна публічна бібліотека – це потужний ресурс для розвитку громади та становлення українського громадянського суспільства. Вибір певної моделі діяльності насамперед залежить, на наше переконання, від рівня кадрового потенціалу, а потім вже від рівня матеріально-технічної та технологічної бази. Тільки від активності і креативності бібліотекарів залежить, чи стане їхня книгозбірня комунікативним центром із новими можливостями доступу до інформації. Створення сучасних медіацентрів на базі обласних, районних, міських та сільських бібліотек із новітнім мультимедійним обладнанням, комп’ютерною технікою, вебкамерами, обладнаними комфортними умовами для осіб з особливими потребами – це все стало можливим як за ініціативи самих бібліотекарів, так і за умов спільного фінансування обласних і місцевих бюджетів.

Надання сучасних послуг публічними бібліотеками нині ґрунтується не лише на використанні власного фонду і ресурсів. Нове бачення діяльності цих

¹⁶⁰ Григоревська О. В. Сучасна бібліотека у швидкозмінюваному світі: моделі розвитку та партнерства. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : Міжнар. наук. конф. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2015. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/663>

культурних установ передбачає впровадження принципово нових можливостей доступу до інформації.

Діяльність Одеської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. С. Грушевського після реконструкції головної читальної зали суттєво розширилася. Сьогодні – це один з найпопулярніших відкритих просторів в Одесі, який одночасно працює як бібліохаб і коворкінг, і як медіацентр із власною сторінкою у Facebook та понад чотири тисячами підписників¹⁶¹.

За тим же принципом створювалися й інші медіацентри в Одеській області – їх було обладнано мультимедійною та комп'ютерною технікою, вебкамерами, зручними меблями, які зокрема пристосовані для потреб людей з інвалідністю. У 2018–2019 рр. було відкрито 14 таких медіацентрів. Сьогодні – це сучасні бібліотечні простори, адаптовані до нагальних потреб кожної окремої громади, де користувачам цікаво перебувати, комунікувати і навчатися, якісно проводити дозвілля, паралельно підвищуючи рівень своїх знань. Отже, традиційні «тихі» бібліотеки було перетворено на сучасні комп'ютеризовані центри, відкриття яких суттєво вплинуло і на питання переходу книгозбірень у власність територіальних громад при їх утворенні.

Із початком російсько-української війни у 2014 р. допомога внутрішньо переміщеним особам у бібліотеках Одещини розпочалася з реалізації проєкту «Бібліотеки як центри підтримки громади в умовах воєнної загрози: робота з внутрішньо переміщеними особами». Саме відтоді книгозбірні-учасниці стали інформаційними осередками для ВПО, спрямовували свою роботу на активізацію участі цієї вразливої категорії у житті громади. Для цієї діяльності активно залучаються приміщення медіацентрів, інтернет-центрів, електронних читальних зал для вільного доступу до ресурсів, які було створено книгозбірнями для ВПО. Зокрема, організовано доступ до електронної бібліотеки медичної літератури в інтернет-центрах та медіацентрах публічних бібліотек області,

¹⁶¹ Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. С. Грушевського. Facebook. URL: https://www.facebook.com/odessa.ounb/?locale=ru_RU

здійснюється популяризація творів сучасних українських авторів у межах проекту «Книготерапія»¹⁶².

Одеська ОУНБ ім. М. С. Грушевського упродовж 2016–2017 рр. реалізувала пілотний проєкт «Цифрова бібліотека», в якому представлено оцифровані документи з історії самої книгозбірні від 1875 р., історії Одещини та представлено добірку творів письменників-одеситів. У віртуальній читальній залі Одеської ОУНБ ім. М. С. Грушевського можна ознайомитися з

Медіацентри на базі сучасних публічних бібліотек – це доступна площадка для проведення різноманітних освітніх проєктів, читацьких конференцій, дискусійних клубів, круглих столів, культурно-просвітницьких та мистецьких заходів, а також знайомства з авторами і новими творами. Усе це здійснюється у тісній співпраці з місцевою владою, різноманітними благодійними організаціями і фондами, за підтримки депутатського корпусу місцевих рад, активістів та самих працівників бібліотек. Співробітництво з керівництвом об'єднаних територіальних громад створює умови для трансформації самих книгозбірень та перетворення їх на інноваційний ресурс проведення успішних реформ у країні.

В умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України і розв'язання кривавої війни важливим завданням публічних бібліотек є підтримка громади, збереження інформаційної пам'яті нашого народу, його інтелектуального розвитку, збереження українців як самобутньої нації.

Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого (НБУ ім. Ярослава Мудрого) – методичний центр мережі публічних бібліотек України, з початком активних бойових дій в Україні проводить дослідження умов функціонування обласних, міських, сільських, селищних книгозбірень під час російської збройної агресії. Як зауважує генеральний директор НБУ ім. Ярослава

¹⁶² Амельченко Ю. Бібліотеки Одещини: адаптація до потреб воєнного часу. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2023. № 1. С. 2–4.

Мудрого О. Сербін, інформація збирається тільки від бібліотек, які перебувають на підконтрольних Україні територіях¹⁶³.

Одночасно з руйнуванням і пошкодженням бібліотечних будівель і приміщень суттєві збитки зазнали та продовжують зазнавати документно-інформаційні ресурси публічних бібліотек. Загалом упродовж 2022–2023 рр. часткових втрат зазнали 415 книгозбірень, а жодного документа не збереглося у 134 бібліотеках, з них: 42 бібліотеки у Донецькій області, 33 – у Харківській, 25 – у Херсонській, по 13 – у Миколаївській та Запорізькій, 5 – у Чернігівській, 2 – у Київській, 1 – у Житомирській.

З об'єктивних причин нині складно встановити точну кількість втраченого. За попередніми оцінками фахівців НБУ ім. Ярослава Мудрого можна припустити, що внаслідок російської збройної агресії станом на кінець 2023 р. орієнтовно повністю втрачено не менше ніж 1 млн 505 тис. прим. бібліотечного фонду, це без урахування втрат Херсонської ОУНБ ім. Олесь Гончара, фонд якої до 24 лютого 2022 р. становив майже один млн одиниць зберігання¹⁶⁴. З огляду на те, що сама будівля останньої була повністю зруйнована, колектив бібліотеки зміг організувати роботу в дистанційному форматі.

Інформаційно-бібліотечні ресурси від самого початку повномасштабного вторгнення суттєво оновилися та вміщують інформацію, пов'язану як з подіями на фронті та прифронтовій території, так і на відносно мирній частині України. Зокрема, на офіційному сайті НБУ ім. Ярослава Мудрого у режимі реального часу на зачаткованій сторінці КультФронт публікуються матеріали «з мережі Інтернет про те, як галузь культури України тримає свій культурний фронт, і як світ засобами культури допомагає Україні»¹⁶⁵. Також бібліотека надає безкоштовний доступ до інформаційних ресурсів мережі Інтернет – наукового, освітнього, довідкового характеру, також нормативно-правової бази України,

¹⁶³ Сербін О. Публічні бібліотеки України в умовах російської збройної агресії: аналітичний огляд далекоглядного аналізу. *Бібліотечна планета*. 2024. № 1. С. 5.

¹⁶⁴ Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олесь Гончара : вебсайт. URL: <https://lib.kherson.ua/>

¹⁶⁵ КультФронт. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого* : вебсайт. URL: <https://nlu.org.ua/article.php?id=561>

проектів української та світової культурної спадщини; власного електронного каталогу та тематичних БД, повнотекстових документів, зокрема електронної бібліотеки «Культура України» та електронного архіву періодичних видань LIBRARIA¹⁶⁶.

Змістовним та інформаційно насиченим є сайт Міської спеціалізованої молодіжної бібліотеки Києва, де у доступній для молодіжної аудиторії формі пропонуються матеріали підготовлені бібліотекарями щодо розрізнення фейкової інформації, психологічного тиску, медіагігієни та медіаграмотності, критичного мислення в умовах війни та протидії технологіям маніпуляції свідомістю¹⁶⁷.

Як зазначає Ю. Данкевич, що попри постійну загрозу обстрілів, повітряні тривоги, тривалі відключення електроенергії, психологічний тиск із боку ворога інформаційні ресурси українських бібліотек поступово удосконалюються¹⁶⁸. Перспективи розбудови української бібліотечної галузі вбачаються нами у поєднанні давніх традицій толерантного відношення до своїх користувачів та поглибленні діяльності в електронному середовищі: розширенні доступу до електронних ресурсів, продовженні важливої роботи щодо патріотичного виховання молоді, протистоянні фейкам і умисній пропаганді, загалом створенні якісного українського інформаційного простору.

Постійно удосконалюють свої фахові знання і працівники самих книгозбірень: навчаються, опановують нові для себе навички консультування, координування різноманітних проєктів – від соціальних до мистецьких. Сьогодні оновлюється бібліотечний простір громад, з'являється новий сучасний дизайн приміщень, застосовується зонування для втілення різноманітних проєктів.

¹⁶⁶ Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого : вебсайт. URL: <https://nlu.org.ua>

¹⁶⁷ Міська спеціалізована молодіжна бібліотека : вебсайт. URL: <https://msmb.org.ua/>

¹⁶⁸ Данкевич Ю. Актуалізація інформаційно-аналітичних ресурсів бібліотек в умовах воєнного стану. *Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. бібліотечної конф. (Одеса, 17 листоп. 2022 р.) / упоряд. О. П. Спаськова, І. В. Панченко, О. А. Максим. Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. С. 79–82.

Проект із кардинальної трансформації українських публічних бібліотек «Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності» було запущено в Україні у 2020 р. Його реалізовувала УБА за фінансової підтримки Українського культурного фонду. Партнерами цього великого проєкту стали: Фондація Дарини Жолдак, Асоціація об'єднаних територіальних громад і Міністерство культури та інформаційної політики України¹⁶⁹.

Варто зазначити, що цю модель ще у 2010 р. запропонували експерти Центру досліджень культурної політики Королівської школи бібліотечних та інформаційних наук при Копенгагенському університеті Дорек Скот-Хансен, Каспер Хвенегард Расмуссен, Хенрік Йохумсен¹⁷⁰. Бібліотеки у цьому форматі сьогодні вже плідно працюють у самій Данії, а також у США, Німеччині, інших розвинених країнах світу. Вони вже ефективно зарекомендували себе на практиці.

Така чотириплослова модель дозволяє розкрити весь потенціал книгозбірні у своїй природній місії – задоволення потреб користувачів. Ця модель є інструментом для аналізу та розбудови діяльності, а, отже, і основних викликів, з якими вони стикаються, – представлення інформації в електронному вигляді, забезпечення безперебійного доступу до них 24/7, адже оцифрування документів – це вимога на жорстку конкуренцію з боку постійно зростаючих пропозицій інших культурно-інформаційних установ та постійно зростаючих користувацьких запитів. Із впровадженням цієї моделі відбувається зміна структури використання бібліотеки¹⁷¹.

Виникаючі потреби користувачів сьогодні можуть бути пов'язані з такими факторами, як обмін некомерційними місцями зустрічей, залучення до спільноти та співтворчості, вміння навчатися та розвиватися упродовж життя. У своєму

¹⁶⁹ Проєкти. Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності. *Українська бібліотечна асоціація* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/3r53x5jx>

¹⁷⁰ Українські бібліотеки модернізують за моделлю «Чотири простори». *Гал-інфо* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/25aewpuv>

¹⁷¹ Чотири простори. Модель сучасної публічної бібліотеки. *Методична служба публічних бібліотек Києва* : блог. URL: <https://tinyurl.com/y84am32c>

первинному задумі модель данських вчених втілює чотири загальні цілі для публічної бібліотеки:

1. Натхнення / Досвід;
2. Розширення прав і можливостей;
3. Залучення;
4. Інновації.

Перші дві з цих цілей – це традиційні бібліотечні цінності: навчання, культурна освіта, соціальна мобільність. Інші дві орієнтовані на новітні цінності та запити у суспільстві, які пов'язані з такими поняттями, як соціальна комунікація, міцні зв'язки (згуртованість) у місцевій громаді, можливість набуття нових навичок¹⁷².

Отже, простір натхнення покликаний спонукати до емоцій, певних переживань, адже джерело натхнення людина може знайти будь у чому: у засобах масової інформації (як друкованих, так і електронних), у спогляданні на оточуючий її світ, на полиці з книжками тощо. Сучасно організований простір натхнення покликаний надихати користувача на якийсь незвичайний вибір. На переконання розробників цієї моделі, бібліотека має завжди надихати, незалежно від того наукова вона (навчання, наука, освіта) або публічна (дозвілля, розвага, просвітництво)¹⁷³. На початку XXI ст. виникла потреба у переосмисленні бібліотеки як простору для натхнення задля вирішення завдання спільноти досвіду. Сьогодні у публічних бібліотеках відбувається безліч заходів, зустрічей, зібрань тощо у тісній співпраці з місцевою громадою. Усе це вимагає оновленого, сучасного, зручного, гнучкого дизайну самої книгозбірні, що забезпечує діяльність з організації подій та різного роду комунікативних заходів.

Бібліотека – місце для зустрічей. Це ще один відкритий публічний простір, де користувачі можуть зустрітися для отримання спільного розуміння та надійної згуртованості. Концепція «третього простору» виникла при погляді на

¹⁷² Чотири простори. Модель сучасної публічної бібліотеки. *Методична служба публічних бібліотек Києва* : блог. URL: <https://tinyurl.com/y84am32c>

¹⁷³ Чотири простори. Модель сучасної публічної бібліотеки. *Методична служба публічних бібліотек Києва* : блог. URL: <https://tinyurl.com/y84am32c>

бібліотеку як приміщення для зустрічей, адже вона є тим місцем, де люди можуть зустрітися поза своєю домівкою або роботою. Інша концепція – «місце зустрічі низької інтенсивності». Це означає, що бібліотека надає можливість зустрічатися з іншими людьми, тими, з якими, зазвичай, не пересікаєшся у повсякденному житті. Таким чином, бібліотека може використати свій потенціал простору зустрічей з максимальною користю для себе і громади, зосередившись на відкритих просторах для відпочинку та релаксу, що значно покращує міжособистісну комунікацію при обговоренні будь-яких тем. Це вимагає створення просторів зокрема і для випадкових зустрічей у невеличких за розміром облаштованих приміщеннях, лаунж-зонах із переглядом газет і журналів та кавою.

Навчальний простір – місце, де користувачі різного віку та соціального статусу можуть досліджувати світ, підвищувати свої навички та можливості завдяки безперешкодному відкритому доступу до інформації і знань. Таким чином бібліотека стає простором як неформального навчання, так і полегшує формальне навчання у навчальних закладах. Зауважимо, що останнім часом посилюється акцент на бібліотеці як навчальному просторі. Це пов'язано з активним впровадженням цифрових технологій у всі сфери людського буття, а також посиленням глобальної конкуренції, що ще раз підтверджує важливість навчання упродовж життя. На думку данських колег, сила бібліотеки як навчального простору полягає передусім у тому, що це стає процесом, орієнтованим як на діалог, так і застосування особистого досвіду користувача, його потреб у навчанні у неформальному просторі¹⁷⁴.

Окрім забезпечення доступу до друкованої і електронної інформації, надзвичайно важливе сприяння з боку бібліотечного інституту навчанню суспільства, адже маючи безкоштовні навчальні простори та місця для згуртованої роботи, наприклад, навчальних курсів, тим самим відбувається

¹⁷⁴ Чотири простори. Модель сучасної публічної бібліотеки. *Методична служба публічних бібліотек Києва* : блог. URL: <https://tinyurl.com/y84am32c>

об'єднання людей у спільноти однодумців та врешті формування громадянського суспільства відповідального за власну країну.

Бібліотеки вже пройшли шлях свого розвитку «від зібрання до поєднання», нині із впровадженням цифрових технологій ця модель трансформується на «від зібрання до створення». Бібліотека як перформативний (*середньолат. Performo* – дію; еквівалентне дії, вчинку) простір сповна демонструє цей перехід. Користувачі можуть застосовувати цей простір, щоб надихатися та отримувати наснагу для власної творчості або приймати інноваційні рішення. У такому просторі вони матимуть доступ до різних інструментів, засобів і матеріалів, які допоможуть втілити у життя їх творчі задуми, а також отримати консультацію і підтримку від професійних художників, дизайнерів тощо.

Задля впровадження в українських публічних бібліотеках цю модель до українських реалій було адаптовано експертами УБА, провідними працівниками НБУ ім. Ярослава Мудрого та дизайнерами студії Arcite. Фахівці розробили концепцію дизайну і наповнення цих чотирьох просторів: навчання, натхнення, зустрічі та події. Усі ідеї та цікаві приклади втілення у публічних бібліотеках було зібрано і представлено у відкритому доступі у практичному посібнику «Чотири простори бібліотеки: модель діяльності».

За останні 10–15 років світ кардинально змінився: змінилися зацікавлення людей, загальні підходи до пошуку інформації, формати її подачі та сприйняття. Українське суспільство має великий запит на інновації, а бібліотечне співтовариство не залишається осторонь сучасних трендів. Формат побудови діяльності бібліотеки за чотирма просторами – відповідь на вимогу часу. Цей проєкт насамперед став надзвичайно цікавим для молоді, а бібліотеки виявилися платформою для реалізації творчого потенціалу та отримання знань і навичок, які й мають їм стати у пригоді вже у дорослому житті. Особливо цей формат актуальний для об'єднаних територіальних громад, містечок, селищ та сіл з невеликою соціальною та культурною інфраструктурою, адже там можливості для розвитку потенціалу молоді досить обмежені.

Отже, зі зростанням запитів на інформацію зростає потреба в удосконаленні публічних бібліотек, налагодженні кваліфікованого обслуговування бібліотечними працівниками своїх користувачів, які виступають посередниками між інформаційним простором і соціальною інфраструктурою, що на ньому базується. На наше переконання, публічні бібліотеки відповідатимуть вимогам сьогодення лише тоді, коли задовольнятимуть сучасні запити українського суспільства та успішно керуватимуть, інтегруватимуть та акумулюватимуть інформаційний простір. Це вимагає:

- надійної техніко-технологічної бази для керування інформаційними потоками та збереження накопиченої інформації;
- висококваліфікованого персоналу;
- доступу до глобального інформаційного простору;
- налагодження взаємодії з іншими культурними установами;
- активізації дистанційного обслуговування користувачів;
- налагодження міжнародного співробітництва задля обміну досвідом і набуття кращих практик.

Від 2014 р. – часу початку війни Російської Федерації проти незалежної України – мережа публічних бібліотек зазнала серйозних втрат і негативних впливів. Знищення, руйнування, проблеми з фінансуванням і комплектуванням, загострення кадрових питань – все це негативно впливатиме і на післявоєнну відбудову та перебудову бібліотечної галузі. Зауважимо, що процес упровадження нових цифрових технологій взагалі тривалий період часу не торкався переважно більшої частини публічних бібліотек, особливо у сільській місцевості. Ставлення у суспільстві до таких книгозбірень поступово почало змінюватися, але перехід на діяльність у новому форматі сучасних інформаційних обмінів відбувається досить поступово з урахуванням вищезазначених причин. Як справедливо зазначають Т. Оніпко і Д. Саліч,

сучасна публічна бібліотека не повинна зациклюватися лише на друкованому документі, оскільки з часом перетвориться на музей¹⁷⁵.

У фондах публічних бібліотек України зберігаються різні документальні ресурси – рукописні, друковані, на електронних носіях, створені у цифровому форматі та збережені на бібліотечному сервері або у «хмарі» і доступні всім бажаючим. У найближчій перспективі публічні бібліотеки поступово перетворюються на багатофункціональні простори та будуть виконувати роль інформаційного посередника між світовим інформаційним потоком і користувачем.

Нині роль фахового бібліотекаря невпинно зростає, адже важливо не лише створювати електронні версії документів із бібліотечних фондів, а й бази даних нової електронної інформації, що вже притаманно сучасному інформаційному центру.

Бібліотеки поступово набувають досвід у застосуванні новітніх технологій, оволодівають усім спектром сучасного технологічного забезпечення, освоюють технології дистанційного надання інформаційних послуг користувачеві, створюють власний інформаційний продукт, який синтезується на основі використання бібліотечних інформаційних масивів за принципом «інформація на базі інформації».

Перехідний період у діяльності публічних бібліотек, зумовлених зростаючими суспільними запитами, характеризується змішаною системою підходів до обслуговування користувачів як традиційних, так і новітніх. Реалізація провідної інформаційної функції із застосуванням електронних технологій сприяє наданню книгозбірням статусу рівноправних партнерів у процесі перебудови усього суспільного буття на нові інформаційні засади, зберігаючи при цьому формат традиційного бібліотечного обслуговування та роботи із книжкою.

¹⁷⁵ Оніпко Т. В., Саліч Д. А. Інформатизація бібліотечної справи в Україні. *Структурні зміни у суспільстві та економіці під впливом комунікацій та інформатизації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 15–16 травня 2016 р.) / за ред. М. В. Макарової. Полтава : ПУЕТ, 2016. С. 249.

Науковці прогнозують, що у зв'язку з активним становленням українського демократичного суспільства, піднесенням громадянських соціальних структур значення бібліотек як загальнодоступних інформаційних центрів – хранителів інформації зростатиме¹⁷⁶. Отже, зростатимуть і вимоги до якості надання інформаційних послуг, забезпечення комплексного, багатоаспектного підходу до вирішення інформаційних завдань.

Цифрові технології дозволяють практично безмежно розширювати соціальні зв'язки. Публічні бібліотеки поступово реалізують інформаційний супровід цих зв'язків. Як зазначає В. Пальчук, «бібліотеки нині усвідомили себе навігаторами в необмеженому масиві інформації (навіть за відсутності інколи необхідної матеріально-технічної бази), і це вигідно вирізняє їх серед інших комунікативних структур. У бібліотечній свідомості ідея доступу до інформації починає переважати над ідеєю володіння нею. Відтак інформаційна функція сучасної бібліотеки набуває і ресурснооцінюючого, і ресурсноорієнтованого характеру»¹⁷⁷.

Впровадження цифрових технологій поступово набуває усталеності та певної різноманітності електронних продуктів, зокрема:

- оперативні інформаційні повідомлення;
- інформаційний огляд;
- аналітичний огляд тощо;

У міру розвитку цифрових технологій відбуватиметься урізноманітнення жанрів буде урізноманітнюватися, однак, їх впровадження на початковому етапі свідчить про тенденцію еволюції інформаційної функції бібліотеки в інформаційно-аналітичну, збільшення потреб в інформаційних ресурсах та формах їх задоволення.

Цифрові технології також суттєво впливають на розвиток усіх функцій публічних бібліотек. Саме тому стратегічним завданням найближчої

¹⁷⁶ Пальчук В. Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія. Київ : НБУВ, 2014. 280 с.

¹⁷⁷ Пальчук В. Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія. Київ : НБУВ, 2014. С. 225.

перспективи, на наше переконання, для провідних публічних бібліотек є розгортання процесу оцифрування бібліотечних фондів для уведення їх у широкий інформаційний простір задля формування і достойного його представлення світу. Це сприятиме утвердженню національної духовної культури. Як стверджують дослідниці Т. Оніпко і Т. Козоріз, електронні технології розкривають нові можливості для реалізації освітньої, кумулятивної та інших бібліотечних функцій¹⁷⁸.

Сьогодні вже очевидно, що впровадження цифрових технологій та розпочата тенденція до об'єднання інформаційних ресурсів бібліотек відкриває нові можливості з удосконалення технологій інформаційного виробництва як для розбудови соціальних структур, так і для налагодження продуктивного міжнародного співробітництва. Консолідує роль у цьому процесі має відігравати Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого як методичний центр мережі публічних бібліотек України. Саме під її методичним керівництвом бібліотечна система нашої країни має утвердитись як ефективний сегмент соціальних комунікацій сучасної України.

Сьогодні у публічних бібліотеках триває процес впровадження інформаційних технологій, впроваджуються і вдосконалюються різні форми дистанційного обслуговування, але необхідно проводити активну політику щодо розширення спектра надання інформаційних послуг та застосування бібліотечних сервісів, зокрема і у сфері дозвілля.

Для публічних бібліотек важливим принципом є налагодження співпраці з усіма зацікавленими сторонами. Ця робота спрямована на розвиток активного громадянського суспільства та відповідального патріотично налаштованого громадянина.

Сучасна публічна бібліотека все більше перетворюється на інтелектуальний центр громади, що єднає однодумців – людей, які прагнуть обмінюватися ідеями та знаннями. Це місце інноваційних і креативних ідей, що

¹⁷⁸ Оніпко Т. В., Козоріз Т. В. Сучасні бібліотечні технології. *Сучасний рух науки* : тези доп. XI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Дніпро, 8–9 жовт. 2020 р.). У 2-х т. Дніпро, 2020. Т. 2. С. 124.

сприяє освітній, інтелектуальній та культурній активності користувачів. Таким чином, освітній та інтелектуальний розвиток громади і людського потенціалу в ній – це важливе завдання публічних бібліотек. Привернення уваги українців до читання, до книги, формування якісного інформаційного контенту, робота над організацією міжособистісної комунікації членів громади, надання якісного інформаційного забезпечення – це ті нагальні завдання, які є на часі і надзвичайно затребувані українським суспільством.

Висновки до розділу

Запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність публічних бібліотек призвело до вирішення внутрішніх технологічних завдань, створення клієнтоорієнтованих та сервісних технологій обслуговування, генерації власних інформаційних продуктів і послуг, забезпечення доступу до ліцензійних ресурсів. Все це стало можливим із широким впровадженням технічних засобів і програмних технологій. Нині до сучасних технологій, які визначають перспективи розвитку засобів інформаційно-комунікаційного забезпечення, фахівці відносять мобільні технології, цифрові ресурси, штучний інтелект, сенсорні інтерфейси, візуалізацію даних.

Інформаційно-комунікаційні технології, які поступово були впроваджені у бібліотечну сферу для роботи з інформаційними продуктами та розширення сервісних послуг надали змогу: вести діалог з користувачем за допомогою електронної пошти; сканувати і копіювати документи, перекладати тексти; записувати інформацію на змінний накопичувач; виконувати замовлення на пошук інформації в інтернеті тощо. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій при наданні користувачам бібліотечних послуг сприяє ефективному використанню наявних бібліотечних ресурсів та розширює користувацькі можливості в отриманні необхідної інформації, тим самим підвищуючи суспільну роль бібліотеки.

Організація знань у бібліотечному форматі характеризується стрімким нарощуванням масиву структурованих електронних інформаційних ресурсів, особливо актуальних в умовах зокрема повномасштабної воєнної агресії та інформаційної війни. Аналіз, синтез, структурування актуальної, а головне достовірної інформації виходить на передній план гарантування безпеки та загалом збереження української державності.

Цифровізація значно посилила традиційні бібліотечні функції, а організація знань у бібліотечному форматі характеризується стрімким нарощуванням масиву структурованих електронних інформаційних ресурсів. Електронні бібліотечно-інформаційні ресурси – це нематеріальна сукупність відомостей, які зібрані, опрацьовані та зберігаються на бібліотечних серверах, передаються за допомогою електронних, мережевих або програмних засобів, завжди функціонують у режимі онлайн і використовуються задля підвищення ефективності бібліотечно-інформаційного обслуговування інформаційних потреб суспільства. Перехід на нові технології та докорінна модернізація всіх бібліотечних процесів уже призвела до використання принципово нових можливостей доступу до інформації незалежно від часу та місцезнаходження як документа, так і користувача. Публічні бібліотеки нині формують такі види електронних інформаційних ресурсів: електронні каталоги; повнотекстові бази даних; електронні колекції текстових аналогів друкованих видань; колекції оцифрованих видань; електронні документи, які не мають друкованих аналогів; електронні публікації аудіо- та відеоінформації; мультимедійні продукти.

Сучасна публічна бібліотека – це потужний ресурс для розвитку громади та становлення українського громадянського суспільства. Вибір певної моделі діяльності залежить від рівня кадрового потенціалу, а потім – від рівня матеріально-технічної та технологічної бази. Тільки від активності і креативності бібліотекарів залежить чи стане їхня книгозбірня комунікативним центром з новими можливостями доступу до інформації.

Медіацентри на базі сучасних публічних бібліотек – це доступна площадка для проведення різноманітних освітніх проєктів, читацьких конференцій,

дискусійних клубів, круглих столів, культурно-просвітницьких та мистецьких заходів, а також знайомства з авторами і новими творами. Усе це здійснюється у тісній співпраці з місцевою владою, різноманітними благодійними організаціями і фондами, за підтримки депутатського корпусу місцевих рад, активістів та самих працівників бібліотек. Тісна співпраця з керівництвом об'єднаних територіальних громад створює умови для трансформації самих книгозбірень та перетворення їх на інноваційний ресурс проведення успішних реформ у країні.

РОЗДІЛ 3

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

3.1. Електронні інформаційні ресурси публічних бібліотек України як вагомий складник національного інформаційного простору

Цифровізація посилила традиційні бібліотечні функції. Сучасна організація знань у бібліотечному форматі характеризується стрімким нарощуванням бази структурованих електронних інформаційних ресурсів. Електронні бібліотечно-інформаційні ресурси – це нематеріальна сукупність відомостей, які зібрані, опрацьовані та зберігаються на бібліотечних серверах, передаються за допомогою електронних, мережевих або програмних засобів, завжди функціонують у режимі онлайн і використовуються задля підвищення ефективності обслуговування інформаційних потреб суспільства.

У 2011 р. було прийнято документ «Маніфест ІФЛА про цифрові бібліотеки», яким визначено, що цифрові (електронні) бібліотеки є невід’ємним складником бібліотечних послуг¹⁷⁹. Створення бібліотеками цифрового контенту вносить фундаментальний вклад у ліквідацію існуючого інформаційного та цифрового розриву, забезпечує вільний доступ користувачів до інформаційних ресурсів. Отже, особлива роль у збереженні, накопиченні та ефективному використанні через інтернет різноманітних колекцій електронних документів із дотриманням авторських прав віднині мала належати національним бібліотекам. Цим Маніфестом передбачено сприяння бібліотекам у проведенні оцифровування документів, стимулюванні активнішого включення бібліотек до розроблення національних стратегій з оцифровування, підтримці національних та міжнародних ініціатив зі створення цифрових бібліотек у межах

¹⁷⁹ UNESDOC. Цифровая библиотека. Маніфест цифровой библиотеки Международной федерации библиотечных ассоциаций и учреждений (ИФЛА). *UNESCO* : website. URL: <https://unesdoc.unesco.org/>

широкомасштабних програм оцифрування, які забезпечують удоступнення культурної та наукової інформації.

Формування електронних бібліотек, які сповна розкривали б українську історико-культурну спадщину, представляли сучасний етап розвитку держави, а також український погляд у майбутнє, безумовно, належить нині до першочергових завдань розгортання національного гуманітарного інформаційного простору, реалізація яких має першочерговий характер.

Існує багато трактувань поняття «електронна бібліотека» (*англ.* electronic library) як комплексної інформаційної системи. Національний стандарт України трактує його як інформаційну систему, яка складається з впорядкованого фонду електронних ресурсів, каталогу на цей фонд та комплексу апаратно-програмних засобів, що підтримують стабільне функціонування пошукової системи і дають можливість оперативного поповнення, реєстрації, довготривалого зберігання фонду електронної бібліотеки та розподіленого доступу до нього через мережу Інтернет¹⁸⁰.

В аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень поняття «електронна бібліотека» трактується як розподілена інформаційна система, що дозволяє зберігати і використовувати різноманітні колекції електронних документів (текст, графіка, аудіо, відео тощо) завдяки глобальним мережам передачі даних у зручному для кінцевого користувача вигляді¹⁸¹.

Провідна європейська асоціація електронних бібліотек DELOS¹⁸², яка функціонує за підтримки Європейської комісії, визначає електронну (цифрову) бібліотеку так: «організація, що збирає і зберігає матеріали у різноманітній електронній формі упродовж тривалого часу та забезпечує користувачів спеціалізованими послугами, пов'язаними з цими матеріалами, що відзначаються певним рівнем якості і відповідають чітко визначеним вимогам»

¹⁸⁰ Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять : ДСТУ 7448:2013. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. III, 41 с. Національний стандарт України.

¹⁸¹ Використання потенціалу електронних бібліотек та відкритого доступу для українських освіти і науки. Аналітична записка. *НІСД. Національний інститут стратегічних досліджень* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/wj39mh58>

¹⁸² DELOS. Gentaur Genprice Group : website. URL: <https://delos.info/>

(перек. Є. Ч.)¹⁸³. Зазначимо, що це визначення акцентує на специфіці роботи з електронною інформацією, а не на формі її представлення.

Основні завдання, які виконує ЕБ, спрямовані на інтеграцію ресурсів і налагодження зручної та ефективної навігації для користувача. Інтеграція інформаційних ресурсів полягає в їхньому об'єднанні задля надання користувачеві різноманітної інформації зі збереженням її властивостей, особливостей представлення (оригіналів) і можливостями її подальшої обробки. Об'єднання ресурсів може відбуватися як віртуально, так і фізично, але таке об'єднання насамперед має забезпечувати користувачеві комфортний пошук і сприйняття необхідної інформації в єдиному інформаційному просторі. Отже, функціонал електронної бібліотеки повинен забезпечувати роботу в інтегрованих базах даних та високу ефективність інформаційних пошуків. Висока продуктивність ЕБ – це можливість користувачу швидко знаходити потрібну інформацію у доступному інформаційному просторі з найбільшою повнотою і точністю при найменших витратах. Ефективна навігація в ЕБ – це перспектива для користувача швидко знаходити потрібну інформацію з найбільшою повнотою та точністю при найменших зусиллях.

Електронні бібліотеки стали втіленням ідеї розширення бібліотечних послуг через відкриття каналів доступу до різних інформаційних ресурсів. Із формуванням ЕБ користувачі сьогодні мають швидкий доступ до документів незалежно від їх фізичного місця розташування, у будь-який зручний час і у будь-якому місці. З цього приводу Томас Мен, бібліотекар Бібліотеки Конгресу (США) (*англ.* Thomas Mann, Library of Congress), звернув увагу на ефект, який назвав правилом найменшого зусилля: більшість дослідників проявляють схильність до використання легкодоступного джерела, навіть якщо це джерело відносно низької якості і у подальшому, швидше за все, залишаться задоволеними тим, що їм було легко знайти інформацію порівняно з використанням джерел вищої якості, робота з якими вимагає від них більших

¹⁸³ DELOS. Gentaur Genprice Group : website. URL: <https://delos.info/>

зусиль. Тобто, притримуючись загального правила, люди віддають перевагу легкості доступу якості вмісту, коли вони вибирають собі джерело або канал інформації¹⁸⁴.

Інформатизації бібліотек була присвячена одна з тем Всесвітньої доповіді з комунікації та інформації на 1999–2000 рр. ЮНЕСКО¹⁸⁵. Зокрема, у цьому документі вперше було зроблено акцент на підвищенні загальної інформаційної грамотності населення та впровадженні інформаційних і комунікаційних технологій у навчальний процес, проведення наукових досліджень, забезпечення доступу до національних і світових інформаційних ресурсів.

Професор Королівського коледжу бібліотечної справи з міста Копенгаген (Данія) Оле Гарбо виділив істотні зміни, які з'явилися внаслідок упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотеках, зокрема:

- ✓ заздалегідь очевидні перспективи щодо зниження вартості поширення інформації через мережу Інтернет. Електронні видання розширюють можливості авторів, навіть малотиражні, а, отже, нерентабельні видання можуть знайти свого користувача і зробити свій позитивний практичний внесок в економіку країни;

- ✓ скорочення часу надходження необхідної інформації до користувача;

- ✓ збільшення розмірів сховищ. Адже дефіцит площ бібліотечних сховищ та відповідного оснащення для зберігання традиційних бібліотечних фондів – факт загальновідомий;

- ✓ надання доступу до рідких і цінних документів завдяки їх оцифруванню.

Таким чином, забезпечується їхнє збереження від псування або й зовсім до зникнення, адже папір, кіно-, аудіо-, відеоплівки, диски, дискети, платівки, мікрофіші є досить крихкими матеріалами, тим більше, деякі відтворюючі їх пристрої поступово зникають з ужитку;

¹⁸⁴ Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів : монографія / Спірін О. М., Іванова С. М., Новицький О. В. та ін. ; наук. ред. В. Ю. Бикова, О. М. Спірін. Київ : Педагогічна думка, 2012. С. 80.

¹⁸⁵ Всесвітня доповідь ЮНЕСКО про комунікацію та інформацію в 1999–2000. URL: <http://www.polpred.com/free/unesco/2.htm>

✓ інтенсифікація поширення інноваційної інформації. Люди отримали можливість безкоштовно працювати з каталогами провідних бібліотек світу, моніторити необхідну інформацію по вибраній темі тощо;

✓ розширення можливостей в отриманні швидкого доступу до всієї наявної у світі інформації – користувач має можливість працювати в електронних бібліотеках 24/7 з будь-якого пристрою і місця¹⁸⁶.

Активний розвиток ЕБ на базі різних бібліотек, наукових та освітніх установ розпочався ще до появи мережі Інтернет у його сучасній формі – наприкінці 80-х років ХХ ст. Електронні (цифрові) ресурси, які вже створені, фахівці поділяють на такі дві великі групи:

1. Загальнокультурні ресурси – зазвичай формуються на базі великих культурних інституцій (бібліотек, музеїв), містять оцифровані документи, зокрема стародруки, які становлять історико-культурну спадщину певного народу або спільноти;

2. Спеціалізовані наукові ресурси, зокрема відкриті, – збирають і надають доступ до документів наукового та інформаційного характеру, що активно використовуються у науковій роботі.

Як приклад першої групи – Національна електронна бібліотека Японії (Kokuritsu Kokkai Toshokan), яку було започатковано у 1989 р. на базі Парламентської бібліотеки Японії¹⁸⁷. Треба зауважити, що роботи зі створення електронного ресурсу в цій книгозбірні розпочалися ще до початку епохи інтернету. Бібліотека Конгресу (США) – одна з найбільших книгозбірень світу за багатством фондів як у традиційному, так і в електронному форматах. Ці книгозбірні формують електронні каталоги, впроваджують спеціалізовані пошукові сервіси, здійснюють роботи з оцифрування фондів (зазначимо, що велика частина вже оцифрована і робота ця постійно триває).

¹⁸⁶ Всесвітня доповідь ЮНЕСКО про комунікацію та інформацію в 1999–2000. URL: <http://www.polpred.com/free/unesco/2.htm>

¹⁸⁷ National Diet Library, Japan : website. URL: <https://www.ndl.go.jp/en/>

Лідером другої групи є всесвітній ресурс спеціалізованих наукових ресурсів Проект Гутенберг (*англ.* Project Gutenberg, PG) – некомерційна суспільна ініціатива, що спрямована на створення та розповсюдження цифрової колекції¹⁸⁸. Цей ресурс вважається найстаршою у світі електронною бібліотекою. Більша частина документів оцифрована волонтерами проекту з вільним доступом скачування. Проект Гутенберг заснований у 1971 р. студентом Іллінойського університету (США) Майклом Хартом. За 20 років він спромігся передрукувати близько 100 книжок і розмістити їх в ARPANET – попереднику нинішнього інтернету. Із впровадженням всесвітньої павутини на початку 1990-х років до оцифрування підключилися волонтери університету. У 1997 р. ресурс становив близько тисячі видань, у 2003-му – 10 тис., у 2011-му – 40 тис. У 2021 р. ця колекція нараховувала вже понад 60 тис. книг.

Також показовими прикладами ЕБ спеціалізованих наукових ресурсів є Internet Archive (<http://www.archive.org/>), ресурс Корнельського університету та університетів Мічигану і Айови (США), відкритий архів наукових публікацій Arxiv (<https://arxiv.org/>). Великі репозитарії створено у провідних університетах Великої Британії, функціонал яких було налагоджено за підтримки спеціально створеного Комітету з питань об'єднаних інформаційних систем (*англ.* Joint Information Systems Committee, JISC), що опікується впровадженням інформаційних технологій в університетську науку країни.

До окремої групи фахівці з інформаційних технологій відносять електронні колекції освітніх матеріалів, які за своєю природою та метою споріднені з електронними бібліотеками, але при цьому мають певні відмінності¹⁸⁹. Ці ресурси (тексти навчальних курсів із відповідними супровідними матеріалами, зображення, відео-, аудіофайли тощо) за своєю суттю є гібридом ЕБ і сучасних засобів представлення освітніх матеріалів, які легко модифікуються залежно від нагальних потреб.

¹⁸⁸ Project Gutenberg : website. URL: <https://www.gutenberg.org/>

¹⁸⁹ Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів : монографія / Спірін О. М., Іванова С. М., Новицький О. В. та ін. ; наук. ред. В. Ю. Бикова, О. М. Спірін. Київ : Педагогічна думка, 2012. 176 с.

Створенню та розбудові електронних бібліотек у провідних країнах світу приділяють значну увагу. У США перші почали формуватися ще у 1980-х роках, а у 1995 р. було започатковано інтернет-сервер Американської бібліотечної асоціації (*англ.* American Library Association, ALA) – <https://www.ala.org/>. Також у Великій Британії приблизно у цей же період було запущено інтернет-сервер Бібліотечної асоціації Великобританії (*англ.* The Library Association of UK) <http://www.la-hq.org.uk/index.html>, яка нині має назву CILIP: the Library and Information Association та розташовується на сервері <https://www.cilip.org.uk/>.

Сьогодні вже майже всі бібліотеки світу надають користувачу доступ до своїх ЕК та документів в ЕБ. Провідними країнами світу започатковано глобальні проєкти створення електронних бібліотек. Це передусім проєкт із формування Світової цифрової бібліотеки (*англ.* World Digital Library, WDL), яка створена Бібліотекою Конгресу за підтримки ЮНЕСКО. Зазначимо, що WDL започатковано задля сприяння міжнародному і міжкультурному взаєморозумінню. Ця бібліотека безкоштовно та у багатомовному форматі представляє багатство і різноманітність усіх світових культур загальнолюдської культурної спадщини: рукописи, карти, ноти, звукозаписи, рідкісні і цінні книги, кінофільми, фотографії, креслення тощо¹⁹⁰.

Другим за світовим значенням став проєкт Європейська цифрова бібліотека (*англ.* European Digital Library, Europeana), який фінансувався Європейською комісією та впроваджувався і координувався Німецькою національною бібліотекою (*нім.* Deutsche Nationalbibliothek, DNB)¹⁹¹. Цей проєкт інтегрує бібліографічні каталоги і цифрові колекції з єдиної точки доступу до європейської культурної спадщини.

Отже, Світова цифрова бібліотека та Європейська цифрова бібліотека – це величезні і незалежні один від одного проєкти. Перший присвячений усьому світу, презентує світову культуру і надбання всього людства. Другий

¹⁹⁰ About this Collection. *Library of Congress: Collection World Digital Library* : website. URL: <https://tinyurl.com/bdeare9m>

¹⁹¹ Europeana : website. URL: <https://www.europeana.eu/en>

концентрується на європейських досягненнях, охоплює культурний простір і цінності Європейського континенту, надає доступ до колекцій, які зберігаються у бібліотеках, музеях та архівах Європи. Культурні установи, які є частиною проекту Europeana беруть також активну участь у проєкті WDL і навпаки, Europeana надає безперешкодну можливість досліджувати цифрові ресурси музеїв, бібліотек, архівів Європи. Це сприяє розбудові світового інформаційного простору, розвитку відкритого доступу, розширенню можливостей користувача до активного пізнання.

У процесі роботи з електронними ресурсами бібліотеки України стикаються з проблемами як отримання доступу до інформаційних ресурсів інших установ і організацій, так і виробництва власної електронної інформації та її поширення. Сьогодні найактуальнішим питанням є інтеграція інформаційних ресурсів та розбудова національного інформаційного простору.

На переконання І. Давидової, правове регулювання діяльності ЕБ як розподіленого середовища має здійснюватися на таких рівнях:

- правове регулювання функціонування ЕБ як соціального інституту;
- правове регулювання процесів створення електронних продуктів та послуг;
- забезпечення прав громадян на інтелектуальну власність;
- забезпечення прав користувачів на отримання електронних продуктів та послуг¹⁹².

Останні два десятиліття впровадження сучасних практичних інформаційних систем різного призначення, зокрема й електронних бібліотек, неодноразово порушувалися на державному рівні. Початок роботи з розбудови ЕБ і формування інформаційних наукових і освітніх ресурсів було передбачено Законами України «Про інформацію» (1992)¹⁹³, «Про авторське право і суміжні

¹⁹² Давидова І. О. Електронні бібліотеки: правові засади функціонування в Україні. *Імперативи розвитку електронних бібліотек: pro et contra = Imperatives of the Electronic Libraries Development: pro et contra* : матеріали Міжнар. веб-конф. (Харків, 27 берез. 2014 р.) / Нац. юридич. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : Нац. юридич. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2014. С. 50–57.

¹⁹³ Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

права» (2022)¹⁹⁴, «Про обов'язковий примірник документів» (1999)¹⁹⁵, «Про Концепцію Національної програми інформатизації» (1998)¹⁹⁶, указом Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» (2000)¹⁹⁷, розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів» (2003)¹⁹⁸, Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (2007)¹⁹⁹, постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека–XXI»» (2011)²⁰⁰, розпорядженнями Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» (2013)²⁰¹ та «Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» (2016)²⁰², наказом Міністерства культури України «Про затвердження

¹⁹⁴ Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20/ed20241115#Text>

¹⁹⁵ Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 09.04.1999 р. № 595-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-14#Text>

¹⁹⁶ Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text>

¹⁹⁷ Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні : Указ Президента України від 31.07.2000 р. № 928/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text>

¹⁹⁸ Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.05.2003 р. № 259-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259-2003-%D1%80#Text>

¹⁹⁹ Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>

²⁰⁰ Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека–XXI» : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.2011 р. № 956. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/244532297>

²⁰¹ Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/246420577>

²⁰² Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 219-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text>

Положення про Українську цифрову бібліотеку» (2018)²⁰³, «Про Національну програму інформатизації» (2022)²⁰⁴ та ін.

Формування національного інформаційного простору обговорювалося на засіданні Міжвідомчої ради з координації фундаментальних досліджень у грудні 2014 р., де було представлено практичні кроки задля інтеграції зусиль з метою досягнення принципово нової якості забезпечення інформаційних потреб науки, формування консолідованого національного науково-інформаційного простору²⁰⁵.

Отже, в Україні створено систему інформаційного законодавства, котра закріплює правове поле функціонування електронної бібліотеки. Ця система включає:

- Конституцію України, де закріплено інформаційні права і свободи особистості, встановлено основні права та обов'язки суб'єктів створення і поширення інформації;
- законодавство України щодо інформаційного забезпечення;
- галузеве законодавство України;
- окремі правові норми, котрі стосуються інших галузей законодавства, зокрема Цивільний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Митний кодекс України, Кримінальний кодекс України, акти щодо відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері.

Базовим юридичним актом, який регулює функціонування електронної бібліотеки в Україні, є Закон України «Про авторське право і суміжні права»²⁰⁶. Цей Закон регулює правовідносини суб'єктів у галузі авторського права

²⁰³ Про затвердження Положення про Українську цифрову бібліотеку : Наказ Міністерства культури України від 08.08.2018 р. № 684. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0970-18#Text>

²⁰⁴ Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022 р. № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>

²⁰⁵ Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек та інформаційних центрів України : рішення засідання Міжвідомчої ради з координації фундаментальних досліджень від 03 грудня 2014 р. URL: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201412_artilces_field_dopmat_files/2.pdf

²⁰⁶ Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

і суміжних прав, чітко розмежовує майнові та немайнові права авторів, порядок охорони творів, терміни дії, регламентує порядок передачі авторського права.

Таким чином, правове забезпечення функціонування ЕБ включає:

- юридичний статус ЕБ;
- правові норми, котрі визначають порядок функціонування ЕБ, регламентують процеси її створення, надання та використання інформації;
- права, обов'язки та відповідальність персоналу, який бере участь у наповненні та підтримці функціоналу ЕБ;
- правові положення окремих видів управлінської діяльності.

Електронні бібліотеки, які створюються на сайтах українських публічних книгозбірень, є комплексними інформаційними системами, що мають своїм завданням накопичення, зберігання та ефективне використання документів, представлених в електронному вигляді задля вирішення просвітницьких, наукових та довідкових завдань, спрямованих на задоволення користувацьких потреб в інформації та дозвіллі²⁰⁷. Метою формування цих ЕБ є:

- створення електронних копій друкованих документів історико-культурного значення задля запобігання їхньому фізичному зносу та збереженню;
- збереження краєзнавчого ресурсу, зокрема і творів місцевих авторів та репертуару місцевої періодики;
- презентація та надання у вільний доступ інтегрованого краєзнавчого ресурсу у режимі 24/7;
- розширення інформаційного простору як самих бібліотек, так і регіонів із подальшою інтеграцією цих інформаційних ресурсів у національний, європейський та світовий простір;
- підвищення ефективності використання документів;
- популяризація як самої книгозбірні, так і розкриття її фондів;

²⁰⁷ Положення про електронну бібліотеку. *Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка* : вебсайт. URL: <http://libkor.com.ua/elektronna-biblioteka-polozhennia>

- надання можливості працювати з виданням багатьом користувачам одночасно;
- реалізація завдань обласної універсальної наукової бібліотеки як регіонального краєзнавчого депозитарію²⁰⁸.

Потужною електронною бібліотекою в Україні є проєкт Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого «Культура України», започаткований наказом Міністерства культури України у 2011 р.²⁰⁹

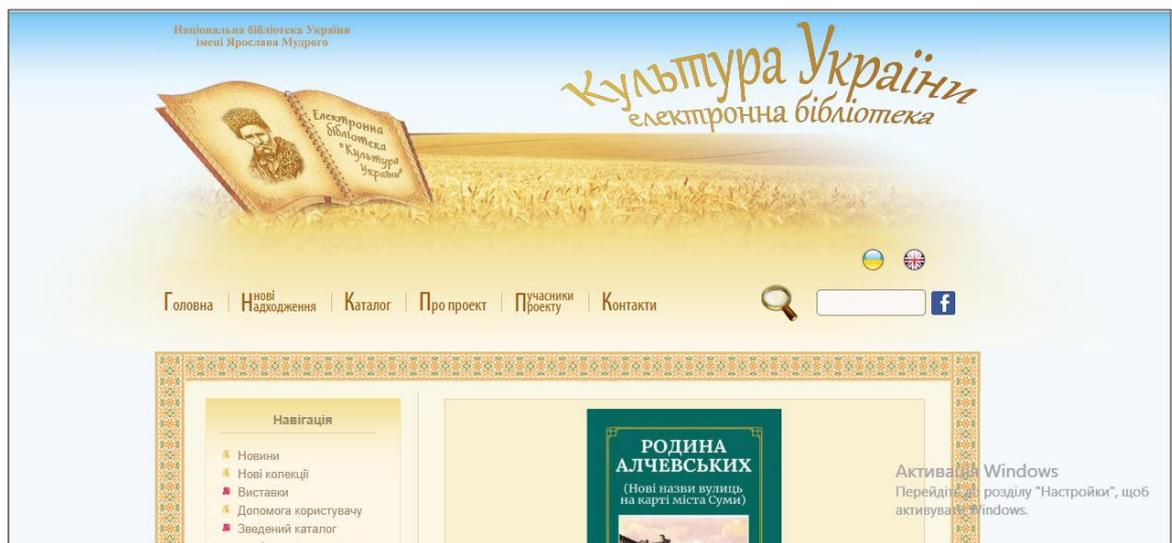

Рис. 3.1. Скріншот зі сторінки електронної бібліотеки «Культура України»
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого
(зроблено автором)

Метою цього проєкту є поширення знань про українську культуру в світі та задоволення потреби в інформації з питань культури українського суспільства. У Концепції цього проєкту вказано, що переведенню в електронний формат підлягають ті об'єкти, котрі не охороняються авторським правом або на які закінчився строк дії цього Закону та поширюється дія нормативно-правових актів із питань авторського права та суміжних прав, якщо є відповідний дозвіл

²⁰⁸ Положення про електронну бібліотеку. Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка : вебсайт. URL: <http://libkor.com.ua/elektronna-biblioteka-polozhennia>

²⁰⁹ Концепція нового інтегрованого ресурсу – електронної бібліотеки «Культура України» : наказ Міністерства культури України від 29.11.2011 р. № 1094/0/16-1. Про проєкт. Електронна бібліотека «Культура України». Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого : вебсайт. URL: <https://elib.nlu.org.ua/content.html?id=3>

автора або особи, яка володіє авторськими правами на твір; запозичення цифрових документів, які були вироблені іншими особами або організаціями, здійснюється на договірній основі з дотриманням усіх законодавчих норм з урахуванням взаємних інтересів. У Концепції також визначено основні вимоги до формування ЕБ, що є основою для визначення профілю комплектування, пріоритетів при відборі видань для переведення в електронний формат, вирішення інших технологічних питань.

У Концепції термін «електронна бібліотека» трактується як «комплексна інформаційна система, у якій документи зберігаються і можуть використовуватися в машиночитаній (електронній) формі, програмними засобами забезпечується єдиний інтерфейс доступу з однієї точки до електронних документів, що містять тексти і зображення»²¹⁰. ЕБ «Культура України» входить у систему електронних ресурсів НБУ ім. Ярослава Мудрого.

Для участі у проєкті залучаються бібліотеки, музеї, інші культурні установи, окремі автори, котрі можуть надавати інформаційні ресурси відповідно до профілю комплектування з дотриманням законодавства України про авторські та суміжні права. Цей механізм було розроблено на основі взаємних інтересів сторін із метою об'єднання зусиль щодо створення національного інтегрованого інформаційного ресурсу з єдиною точкою доступу. Архітектура ЕБ складається з таких трьох компонентів: фонд електронних ресурсів, каталог на цей фонд та комплекс апаратно-програмних засобів, котрі підтримують стабільне функціонування пошукових систем і дозволяють оперативно поповнювати, реєструвати та зберігати фонд електронної бібліотеки і розподіленого доступу до нього через інтернет.

Отже, до складу електронної бібліотеки «Культура України» включено ресурси, що фізично зберігаються у фондах інших бібліотек, у музейних

²¹⁰ Концепція нового інтегрованого ресурсу – електронної бібліотеки «Культура України» : наказ Міністерства культури України від 29.11.2011 р. № 1094/0/16-1. Про проєкт. Електронна бібліотека «Культура України». Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого : вебсайт. URL: <https://elib.nlu.org.ua/content.html?id=3>

колекціях, інших закладах культури та надаються авторами за договором на право використання об'єктів авторського права.

Зведений каталог оцифрованих видань містить інформацію про цифровий контент публічних бібліотек України²¹¹. Цей ресурс працює у режимі реального часу, об'єднує інформацію про понад 14 тис. електронних документів: численні праці з культурології, історії, мовознавства, архітектури, мистецтва тощо. Він орієнтований на широке коло користувачів і вирішує такі завдання:

- просвітництво – поширення знань про культуру України;
- наука – сприяння глибшому вивченню науковцями і фахівцями суспільних і гуманітарних дисциплін;
- освіта – задоволення потреби в інформації з гуманітарних питань.

ЕБ НБУ ім. Ярослава Мудрого є складною багатофункціональною системою акумулювання, зберігання та надання доступу до інформації багатьом користувачам одночасно. Цей вагомий ресурс орієнтований як на фізичних читачів самої книгозбірні, так і на віддалених користувачів. Будь-хто через інтернет може у будь-який час доби та з будь-якого місця на планеті, послуговуючись загальнодоступним сайтом і каталогом ЕБ НБУ ім. Ярослава Мудрого, переглянути повнотекстові документи.

Другим масштабним проєктом НБУ ім. Ярослава Мудрого є Відкрита електронна бібліотека (ВЕБ) – комплексна інформаційна система упорядкованого фонду електронних ресурсів, яка призначена для організації, зберігання і використання електронних об'єктів, що об'єднані єдиною логікою комплектування, структурою і точкою доступу²¹².

²¹¹ Про затвердження Порядку формування зведеного каталогу оцифрованих видань : наказ Міністерства культури України від 25.05.2016 р. № 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0867-16#Text>

²¹² WEB: Відкрита електронна бібліотека. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого* : вебсайт. URL: <https://web.nlu.org.ua/>

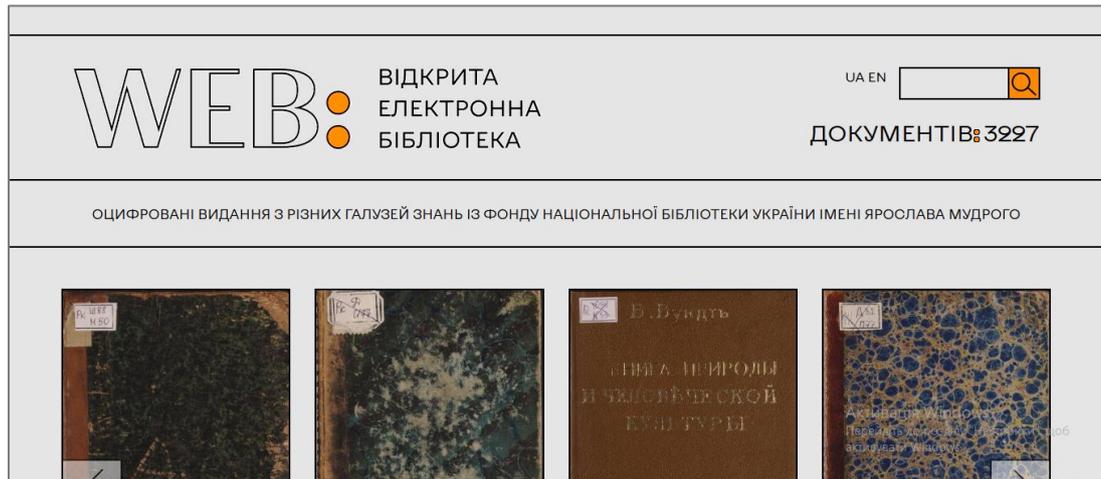

Рис. 3.2. Скріншот зі сторінки Відкритої електронної бібліотеки Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (зроблено автором)

Метою цього у перспективі потужного ресурсу є насамперед впровадження освітньої функції, адже колекція оцифрованих документів формується задля задоволення освітніх потреб користувачів у процесі формальної, неформальної або інформальної освіти. Другим напрямом є задоволення соціокультурних, естетичних та дозвіллевих потреб користувачів, а отже виконання культурно-просвітницької функції національною книгозбірнею. Ресурс виконує також наукову та довідково-інформаційну функції, адже спрямований на задоволення інформаційних і дослідницьких потреб користувачів²¹³.

Планується, що функціонування Відкритої електронної бібліотеки буде спрямовано на досягнення таких цілей:

- створення електронних копій тих документів, які мають історико-культурну цінність або є об'єктами авторського права, для надання доступу до яких отримано згоду автора з усіх галузей знань з фонду НБУ ім. Ярослава Мудрого, що у перспективі запобігатиме їхньому фізичному зносу та удоступненню цих документів для широкого загалу;
- забезпечення права громадян на вільний доступ до інформації 24/7;

²¹³ WEB: Відкрита електронна бібліотека. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого : вебсайт. URL: <https://web.nlu.org.ua/>

– забезпечення можливостей доступу до одного документа багатьом користувачам одночасно.

Створення такої повнотекстової БД сприятиме як розкриттю змісту фонду Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, так і підвищить ефективність його використання. Тим самим буде забезпечено надійне збереження документів. Ресурс складається з дев'яти колекцій: Довідкові видання; Філософія. Психологія; Релігія. Теологія; Суспільні науки; Математика. Природничі науки; Прикладні науки. Медицина. Техніка; Мистецтво. Ігри. Спорт; Мовознавство. Література; Географія. Біографії. Історія²¹⁴.

Отже, публічні бібліотеки України, провідними завданнями яких є формування документально-інформаційних ресурсів, їх зберігання та бібліотечно-інформаційне обслуговування, перебувають у самому центрі цифровізації українського суспільства. Бібліотеки, музеї, архіви мають у своїх фондах велику кількість рідкісних і цінних документів, доступ до яких обмежено через їхній незадовільний фізичний стан та постійну загрозу знищення. Саме створення їх цифрових копій на сьогодні є єдиним можливим варіантом для збереження та забезпечення вільного доступу до них усіх бажаючих. За твердженням В. Добровольської, «однією з основних тенденцій сьогодення є накопичення цифрового контенту шляхом оцифрування культурної спадщини за допомогою інформаційно-комунікативних технологій»²¹⁵.

Загалом, функціонування українських ЕБ спрямовано на досягнення таких цілей:

- інтеграція культури українців у європейський та світовий інформаційний простір;
- зміцнення культурних зв'язків;
- формування позитивного іміджу України у світі;

²¹⁴ WEB: Відкрита електронна бібліотека. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого* : вебсайт. URL: <https://web.nlu.org.ua/>

²¹⁵ Добровольська В. Інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору культури в Україні : монографія. Київ : НАКККиМ, 2020. С. 262.

- забезпечення рівних можливостей щодо доступу через інтернет користувачів до всіх надбань української культури а мистецтва;
- надання якісно нових можливостей для користувачів роботи з українським інтегрованим бібліотечно-музейним ресурсом з єдиної точки доступу;
- створення страхового фонду цифрових копій друкованих документів задля збереження української культурної спадщини;
- створення реальних можливостей для роботи з одним і тим самим документом багатьом користувачам одночасно²¹⁶.

У межах проєкту «Скарби України: цифрова колекція книжкових пам'яток» (започатковано у 2019 р.) Одеської національної наукової бібліотеки (ОННБ) (здійснено за сприяння Українського культурного фонду) було оцифровано та надано віддалений доступ до документів, що становлять виняткову цінність з огляду історії, культури та науки України та підлягають занесенню до Державного реєстру національного культурного надбання²¹⁷.

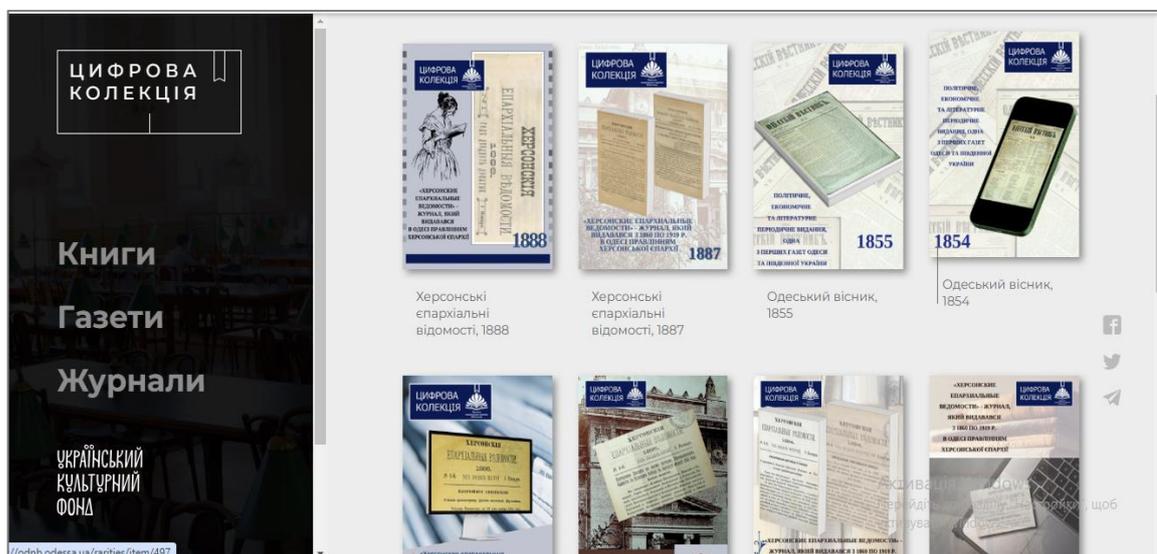

Рис. 3.3. Скріншот зі сторінки «Цифрова колекція» Одеської національної наукової бібліотеки (зроблено автором)

²¹⁶ Концепція нового інтегрованого ресурсу – електронної бібліотеки «Культура України»: наказ Міністерства культури України від 29.11.2011 р. № 1094/0/16-1. Про проєкт. Електронна бібліотека «Культура України». Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого: вебсайт. URL: <https://elib.nlu.org.ua/content.html?id=3>

²¹⁷ Скарби України: цифрова колекція книжкових пам'яток у фонді Одеської національної наукової бібліотеки. Одеська національна наукова бібліотека: вебсайт. URL: <https://odnb.odessa.ua/rarities/>

Цей ресурс забезпечує віддалений доступ до найцінніших пам'яток із фондів ОННБ. На першому етапі було здійснено оцифрування україномовних видань 1801–1922 рр. Ця ЕБ слугує страховим фондом книжкових пам'яток, забезпечує віддалений доступ до документів із фонду цієї книгозбірні, задовольняє культурні, освітні, інформаційні, науково-дослідні та інші потреби користувачів, сприяє поширенню інформації про культурне надбання України та створенню сегмента Національної електронної бібліотеки²¹⁸.

Електронна бібліотека «Історична спадщина України» формується Національною історичною бібліотекою України з метою збереження рідкісних і цінних у науковому та історичному значенні документів з фонду цієї книгозбірні та забезпечення вільного доступу користувачам 24/7²¹⁹. Формується ЕБ з використанням програмного забезпечення з відкритим кодом ОМЕКА S, розробленого Центром історії та нових медіа Роя Розенцвейга при Університеті Джорджа Мейсона (США), що при оцифруванні друкованих документів дозволяє зберігати всі його особливості – оригінальний колір сторінок, надписи, примітки, штампи, печатки та екслібриси, потертості на сторінках тощо. Задля зручності користувачів документи на сайті ЕБ НІБУ можна переглядати як у складі тематичних колекцій, так і окремо.

Сьогодні у цій електронній бібліотеці представлено дві тематичні колекції, які наповнюються сучасними виданнями:

- Видання Національної історичної бібліотеки України;
- Сучасні видання (з дотриманням вимог авторського права).

В ЕБ забезпечено якісний пошук за такими параметрами: ключовими словами, автором, назвою, роком видання тощо, незалежно від того, в якій колекції зберігається документ.

²¹⁸ Бірюкова І. Цифрові проекти як складова культурно-просвітницької діяльності Одеської національної наукової бібліотеки. *Записки історичного факультету. Історія України*. 2020. № 31. С. 72–85. DOI: <https://doi.org/10.18524/2312-6825.2020.31.220037>

²¹⁹ Електронна бібліотека «Історична спадщина України». *Національна історична бібліотека України* : вебсайт. URL: <https://omeka.nibu.kyiv.ua/s/nibu/page/page2>

Зазначимо, що всі оцифровані матеріали в ЕБ належать до документів суспільного надбання. Право на копіювання та відтворення електронних копій з ЕБ регулюються Законом України «Про авторське право і суміжні права»²²⁰. Цитування будь-яких документів дозволяється за умов зазначення джерела та прямого посилання на сайт Електронної бібліотеки «Історична спадщина України».

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського на своєму сайті формує досить потужний електронний ресурс (<https://library.vn.ua/e-library/meta-e-biblioteku>) задля надання віртуальним користувачам нових можливостей роботи з фондом книгозбірні. Електронна бібліотека представляє у мережі Інтернет оцифровані рідкісні і цінні видання, зокрема і краєзнавчі твори, які зберігаються у її фонді. Тим самим бібліотека намагається забезпечити рівні можливості безкоштовного доступу користувачів до творів вінницьких письменників і краєзнавчих досліджень із метою їх популяризації.

ЕБ ВОУНБ ім. Валентина Отамановського вміщує повнотекстові бази даних «Літературна Вінниччина» та «Історико-краєзнавчі дослідження», потужним складником є колекція бібліографічних покажчиків, збірників статистичних матеріалів тощо, підготовлених працівниками бібліотеки, краєзнавчі періодичні видання кінця XIX – початку XX ст.

²²⁰ Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

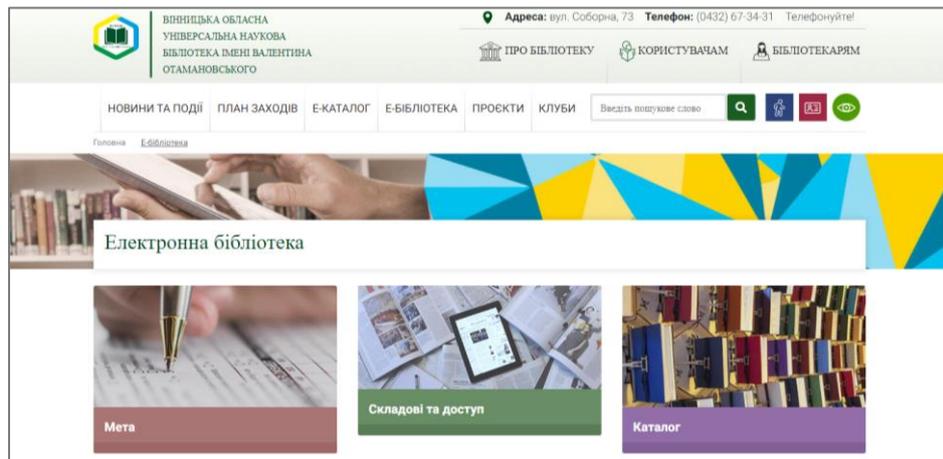

Рис. 3.4. Скріншот зі сторінки «Електронна бібліотека» Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського (зроблено автором)

Електронна бібліотека, яка створюється Чернігівською обласною універсальною науковою бібліотекою імені Софії та Олександра Русових, є комплексною інформаційною системою для вирішення просвітницьких, наукових та довідкових потреб користувачів²²¹.

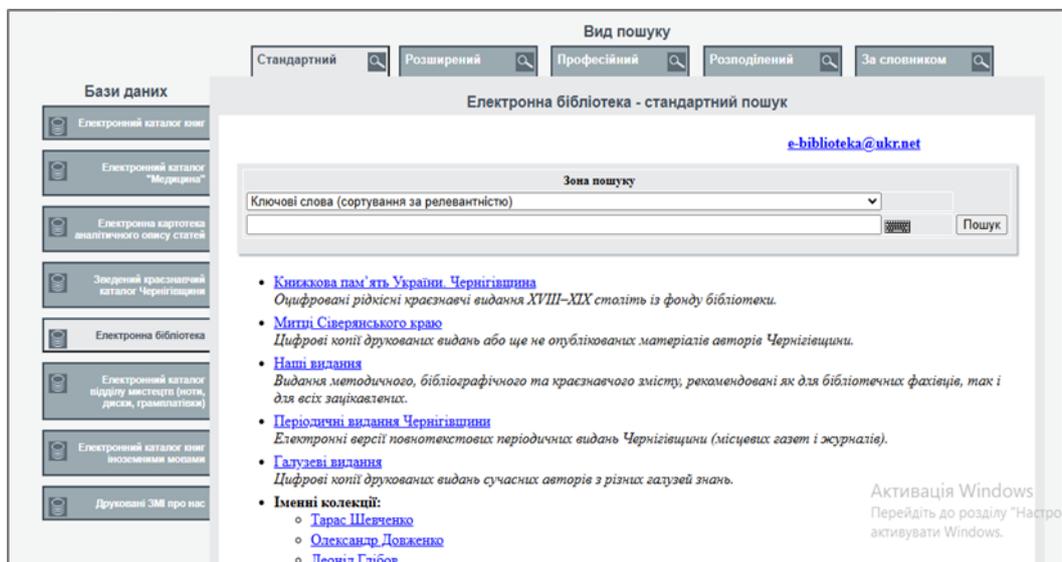

Рис. 3.5. Скріншот зі сторінки «Електронна бібліотека» Чернігівської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Софії та Олександра Русових (зроблено автором)

²²¹ Положення про електронну бібліотеку. Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка : вебсайт. URL: <http://libkor.com.ua/elektronna-biblioteka-polozhennia>

Метою створення ЕБ Чернігівської ОУНБ ім. Софії та Олександра Русових зокрема є збір та збереження електронних документів та електронних аналогів друкованих видань місцевих авторів, періодичних видань Чернігівщини, тобто ресурс слугує регіональним електронним депозитарієм краєзнавчої літератури.

Учасниками проєкту є публічні бібліотеки Чернігівщини, редакції місцевих газет і журналів, заклади вищої освіти, видавництва, окремі організації та автори. ЕБ Чернігівської ОУНБ ім. Софії та Олександра Русових складається з двох частин:

– краєзнавчі документи (колекція оцифрованих краєзнавчих видань «Книжкова пам'ять України. Чернігівщина»; БД е-документів та електронних аналогів друкованих творів чернігівських авторів і документів про Чернігівщину «Митці Сіверянського краю»; колекція оцифрованих видань видатних осіб, пов'язаних із Чернігівщиною «Іменні колекції»; колекція оцифрованих видань авторських творів та документальних матеріалів, пов'язаних із краєм, «Тематичні колекції»; БД аналітико-методичних та бібліографічних видань самої книгозбірні «Наші видання»; е-аналоги друкованих місцевих періодичних видань «Періодичні видання Чернігівщини»);

– документи універсального характеру (БД е-документи та електронні аналоги видань сучасних авторів із різних галузей знань «Галузеві видання»)²²².

Отже, українські книгозбірні ставлять за мету зберегти найцінніші, рідкісні, історично та національно значущі документи: книги, карти, альбоми, ноти тощо та максимально удоступнити їх, використовуючи інформаційне середовище. Учасниками проєктів із формування електронних ресурсів на сайтах провідних публічних бібліотек є книгозбірні міст та областей, редакції місцевих газет і журналів, регіональні заклади вищої освіти всіх рівнів акредитації, місцеві видавництва, музеї, архіви, окремі автори та митці. Зазвичай ЕБ складається з кількох частин, але обов'язковими складниками є бази даних краєзнавчих

²²² Електронний каталог. Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових : вебсайт. URL: <https://libkor.com.ua/plugin?type=lib>

документів та документів універсального характеру. До краєзнавчої бази даних входять документи, які є краєзнавчими за змістом, створені у певному регіоні та місцевими авторами, зокрема:

- ✓ колекції оцифрованих видань із серії «Книжкова пам'ять України»;
- ✓ електронні аналоги друкованих творів регіональних авторів і митців;
- ✓ колекції оцифрованих видань видатних осіб – уродженців або пов'язаних із певним регіоном;
- ✓ аналітико-методичні матеріали, краєзнавчі видання, бібліографічні покажчики підготовлені бібліотекою;
- ✓ електронні аналоги місцевої друкованої періодики тощо.

До колекції документів універсального характеру входять актуальні оцифровані видання та електронні аналоги друкованих видань різних авторів та галузей знань.

ЕБ розміщується на сервері обласної універсальної наукової бібліотеки, на жорсткому диску локального комп'ютера книгозбірні та архівна копія зберігається на зовнішньому носії для машинного зчитування. Також у практиці бібліотек спостерігається збереження інформації у хмарному сховищі.

Таким чином, формування ЕБ, накопичення електронних ресурсів, які там зберігаються, призводять у кінцевому підсумку до підвищення якості послуг, що надаються користувачеві, сприяють розбудові української науки, полегшуючи, а іноді й відкриваючи єдино можливий доступ до певного джерела інформації досліднику, надаючи зручний засіб та створюючи комфортні умови донесення своїх напрацювань до найширшої аудиторії.

Сьогодні ЕБ створюються як розподілені інформаційні системи, що дозволяє ефективно і надійно накопичувати, зберігати та використовувати цифрові інформаційні ресурси у зручний для користувачів спосіб. Створення ЕБ тісно пов'язано з формуванням цифрових колекцій та розподілених ресурсів, організацією широкого спектра віддалених інформаційних сервісів.

В аспекті функціональності колекції електронних інформаційних ресурсів можна поділити на інформаційні дані та метаінформацію. Перші презентують

відомості, що цікавлять користувача із предметної галузі самої колекції, а другі – характеризують властивості інформаційних ресурсів та властивості самої колекції.

Як зазначає В. Добровольська, широкого розповсюдження для ЕБ набув стандарт метаданих Ініціатива Дублінського ядра метаданих (*англ.* Dublin Core Metadata Initiative, DCMI)²²³. Популярності цей стандарт набув з огляду на його простоту застосування щодо опису інформаційних ресурсів у електронних бібліотеках та надання можливості побудови метаописів необхідної повноти.

На відміну від традиційних бібліотечних фондів, електронні ресурси створюються швидше. ЕБ – інформаційна система, що накопичує, зберігає та ефективно використовує різні електронні документи, які доступні користувачу у зручний спосіб через глобальну мережу Інтернет. Провідним принципом формування ЕБ є децентралізація процесу оцифрування з подальшою їхньою централізацією і диспетчеризацією та налагодженням єдиної точки доступу до неї.

Формування Зведеного каталогу оцифрованих видань має на меті об'єднати інформацію про всі наявні оцифровані видання у бібліотеках України задля створення Національної електронної бібліотеки України. Цей ресурс презентовано на сайті НБУ ім. Ярослава Мудрого та на сайті ЕБ «Культура України» (<http://digit.catalogue.nlu.org.ua/>).

Досі не вироблено єдиних вимог щодо упорядкування ЕБ на сайтах обласних універсальних наукових бібліотек, які б сповна відповідали очікуванням користувачів. Моніторинг функціонуючих електронних бібліотек продемонстрував їхню різноманітність на кількох рівнях: інформаційної моделі, яку вони забезпечують; підтримки користувачів; функціональних можливостей.

Отже, надання послуг сучасними публічними бібліотеками України базується не тільки на використанні фонду однієї бібліотеки. Перехід на нові технології та ґрунтовне осучаснення всіх бібліотечних процесів призвели до

²²³ Добровольська В. Інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору культури в Україні : монографія. Київ : НАКККіМ, 2020. 352 с.

використання принципово нових можливостей доступу до інформації 24/7, що не залежить ні від часу, ні від місцезнаходження як документа, так і користувача. Головна мета всіх бібліотечних інновацій – підвищення якості бібліотечно-інформаційної діяльності задля найповнішого оперативного задоволення інформаційних, освітніх, наукових, культурних, дозвіллевих тощо запитів усіх категорій користувачів.

Нині потребують вироблення єдині підходи щодо формування електронних бібліотек, яке має базуватися на координації й кооперації зусиль, адже загальноукраїнський електронний ресурс має формуватися як розподілений зі створеними взаємопосиланнями на ресурси колег на базі єдиного технологічного забезпечення. Широке представлення українського контенту у світовому інформаційному просторі, безумовно, матиме величезне значення для утвердження власної, заснованої на патріотизмі, національної інтелектуальної традиції, сприятиме збагаченню уявлення іноземців про Україну як важливого суб'єкта глобального цивілізаційного поступу, презентує культурний внесок українців у світову цивілізацію, інтелектуальний і духовний прогрес людства.

В умовах широкомасштабної російсько-української війни формування ЕБ в Україні має розглядатися як внесок у зміцнення української національної ідентичності – це справді завдання державної ваги. А втілення проєкту формування Національної електронної бібліотеки України, безумовно, сприятиме піднесенню патріотичного самоусвідомлення українців, швидшій реалізації політики національної пам'яті, тіснішій згуртованості громадянського суспільства.

3.2. Інтеграція інформаційних ресурсів публічних бібліотек України у межах корпоративних проєктів

Сучасний світ глобальної інформатизації поступово збагатив функції бібліотек як основних накопичувачів інформаційних ресурсів. У книгозбірнях за

останнє десятиліття значно розширилися методи та засоби роботи з інформаційними потоками, удосконалюються технології архівування джерел електронної інформації та їх аналітико-синтетичної обробки, створюються і впроваджуються нові інформаційні продукти і послуги.

Формування зведених електронних каталогів, наповнення інтегрованих тематичних баз даних, задоволення інформаційних потреб сучасного користувача в режимі 24/7, забезпечення оперативного доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів як власного виробництва, так і придбаних з єдиної точки доступу, – все це вимагає координації зусиль задля найефективнішого налагодження цих процесів. Адже зрозуміло, що сьогодні жодна бібліотека вже не в змозі самостійно придбати і переробити масиви документів на традиційних носіях, тому бібліотеки різних систем і відомств об'єднуються і працюють у корпораціях регіонального рівня, спільного тематичного спрямування тощо, координуючи свою діяльність у створенні й опрацюванні джерел.

Відтак питання співпраці та координації зусиль публічних бібліотек України у питанні реалізації проєктів з формування корпоративних електронних каталогів набуває особливого значення у світлі входження нашої держави у найближчій перспективі до Європейського Союзу.

В Україні ідея об'єднання бібліотек і бібліотечних мереж на основі корпоративної взаємодії зародилася майже від самого початку здобуття нашою країною незалежності у 1991 р. До того часу у світі вже було накопичено певний вагомий досвід у цій діяльності.

Проєкт – це послідовність кроків ефективної реалізації задуманої ідеї із залученням ефективних засобів і ресурсів. У результаті реалізації проєкту виникають нові інформаційні, культурні, соціальні послуги і нові можливості.

Фахівці вирізняють три групи проєктів, у яких беруть участь бібліотеки. Це – мегапроєкти, мультипроєкти і монопроєкти. Мегапроєкти – це цільові програми розвитку культури на державному чи регіональному рівнях. Мультипроєкти – це комплексні програми, що формуються в бібліотечній сфері

на рівні міст і громад. Монопроекти здійснюються на рівні окремої бібліотеки. Саме монопроекти вирізняються великою різноманітністю.

У системному плані будь-який корпоративний проєкт – це єдиний комплекс організаційних, технологічних, технічних, та інформаційних засобів, призначених для формування і використання спільних інформаційних ресурсів із метою якнайповнішого задоволення соціальних, культурних, наукових, пізнавальних тощо потреб користувачів, а також раціонального використання трудових і матеріальних ресурсів книгозбірень. Як зазначають Т. Вилегжаніна і Є. Одинець, «саме через упровадження корпоративних проєктів у великих інформаційних центрах, якими і є бібліотеки, стають можливими більш широкий обмін інформацією, збільшення потенціалу однієї, окремо взятої інформаційної установи, ефективнішою допомогою користувачеві у пошуку інформації та у використанні віддалених інформаційних джерел»²²⁴.

Нині в Україні вже чітко окреслено два напрями, які склалися у процесі реалізації проєктів з формування корпоративних електронних каталогів, а саме:

1. Система корпоративної каталогізації.
2. Корпоративні бібліотечні системи і мережі.

Є декілька причин, що спонукали українських бібліотекарів до об'єднання ресурсів у рамках корпоративної роботи, зокрема:

- гостра потреба українського суспільства у повному доступі до наявних інформаційних ресурсів;
- постійне швидке зростання обсягів світових інформаційних ресурсів;
- відсутність можливостей у бібліотек задовольняти зростаючі інформаційні потреби користувачів лише своїми фондами та базами даних;
- стрімкий розвиток інформаційних та телекомунікаційних технологій, відповідно, підвищення вимог до професіоналізації бібліотечних кадрів.

Отже, формування корпоративних електронних каталогів на основі об'єднання бібліотек потребує:

²²⁴ Вилегжаніна Т., Одинець Є. До питання створення центру корпоративної каталогізації: підходи і перспективи. *Бібліотечна планета*. 2005. № 1. С. 15–16.

- створення логічної мережі;
- гармонізації правил бібліотечної взаємодії при створенні розподілених ресурсів та їх використання;
- впровадження відкритих стандартів для всіх учасників об'єднання при формуванні баз даних та організації доступу до неї.

Корпоративна каталогізація стала невід'ємним складником корпоративних бібліотечних проєктів. За визначенням В. Білоус та С. Наугольних, корпоративна каталогізація «це – добровільне об'єднання бібліотек з метою спільного одноразового наукового оброблення документів та подальшого їхнього відображення в електронному каталозі»²²⁵.

В Україні функціонує три основні *форми корпоративної співпраці*:

1. Регіональні корпорації – в основу покладено загальні інтереси бібліотек, які розміщені в одному регіоні.
2. Тематичні корпорації – застосування переваг спільного використання ресурсів певної тематики.
3. Галузеві корпорації – об'єднання бібліотек певної галузевої приналежності.

Переваги використання корпоративної каталогізації очевидні, адже дозволяють суттєво скоротити витрати бібліотек на каталогізацію через уникнення дублювання у розписі видань, що значно покращує якість бібліографічних описів, економить час, енергетичні і технічні ресурси; створює умови для налагодження оптимального віддаленого пошуку для користувачів через забезпечення стандартизованого підходу при формуванні описів, рубрикаторів, авторитетних файлів, словників, тезаурусів та інших допоміжних баз даних. Все це вимагає від бібліографів постійного підвищення рівня своєї кваліфікації шляхом впровадження нових методів і методик, які пропонуються

²²⁵ Білоус В. С., Наугольних С. Г. Корпоративна каталогізація в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів. 2013. С. 3. URL: <https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2018/09/bilous.pdf>

колегами-бібліографами бібліотек-учасниць корпорацій, освоюючи нові програмні засоби й формати представлення даних²²⁶.

Сьогодні в Україні міжбібліотечна взаємодія з формування корпоративних ЕК відбувається переважно на регіональному рівні, що зумовлено соціально-економічними, культурними, науковими, освітніми та іншими чинниками розвитку регіонів. Таким чином, загальною тенденцією є функціонування практично в усіх регіонах країни корпоративних бібліотечних проєктів. Лідерами з корпоративної співпраці є публічні бібліотеки Кіровоградської, Рівненської, Дніпропетровської, Миколаївської, Харківської областей.

У 1990-х роках Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека імені Д. І. Чижевського стала однією з перших серед публічних бібліотек країни по впровадженню нових інформаційних технологій. З метою прискорення процесів бібліографічної обробки документів, виключення дублювань у процесі каталогізації та отримання реальних переваг при спільному використанні ресурсів ця книгозбірня ще у 2000 р. виступила з ініціативою створення на власному сайті онлайнного центру кооперативної каталогізації для українських бібліотек – Центрально-Українського кооперативного каталогу (ЦУКК)²²⁷. Програмне забезпечення для проєкту ЦУКК було розроблено фахівцями Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського. За правилами цього корпоративного проєкту, кожен його учасник повинен вносити свою частину даних до кооперативного каталогу, натомість отримувати доступ до бібліографічних записів, створених іншими учасникам ЦУКК. Нині ЦУКК об'єднує 13 бібліотек. Очолює проєкт Кіровоградська ОУНБ ім. Д. І. Чижевського.

Ця книгозбірня також є ініціатором проєкту зі створення на власному сайті онлайнного центру кооперативної каталогізації для бібліотек Кіровоградської області – Кіровоградського регіонального кооперативного каталогу (КРКК),

²²⁶ Білоус В. С., Наугольних С. Г. Корпоративна каталогізація в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів. 2013. С. 3. URL: <https://dnrb.gov.ua/wp-content/uploads/2018/09/bilous.pdf>

²²⁷ ЦУКК. *Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського* : вебсайт. URL: <https://library.kr.ua/>

учасниками якого є 14 бібліотек області. Модерує проєкт Кіровоградська ОУНБ ім. Д. І. Чижевського²²⁸.

Із 2016 р. формується Придніпровський корпоративний каталог, який адмініструє Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія. Задля реалізації цього амбітного проєкту фахівцями Дніпропетровської ОУНБ ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія для публічних книгозбірень області було започатковано регіональний проєкт «Електронний каталог», метою якого стало створення електронних каталогів книжкових фондів мережі публічних бібліотек області та їх перехід до системи корпоративної каталогізації з формування у подальшому зведеного краєзнавчого каталогу статей із періодичних видань «Дніпропетровщина». Першим кроком стала організація навчання бібліотекарів області у рамках семінарів-тренінгів у центральних публічних бібліотеках області та індивідуальних стажувань-практикумів на базі Дніпропетровської ОУНБ ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія. Другим – встановлення автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи та тестування електронних каталогів із їх подальшим редагуванням. Третім – організація контролю за їх наповненням та якістю.

Результатом співпраці публічних бібліотек області стало створення якісного інформаційного ресурсу – зведеної анотованої бібліографічної бази даних статей з українських періодичних видань «Дніпропетровщина». Таким чином, такий підхід дозволив зменшити витрати на бібліографічне опрацювання документів, налагодити обмін інформаційними ресурсами між бібліотеками-учасниками, забезпечити вільний доступ до цього інформаційного ресурсу користувачам²²⁹.

Централізоване комплектування фондів мережі публічних бібліотек міста Києва здійснюється відділом комплектування Публічної бібліотеки ім. Лесі

²²⁸ КРКК. Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського: вебсайт. URL: <https://library.kr.ua/>

²²⁹ Проєкт Придніпровський корпоративний каталог. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія : вебсайт. URL: <https://www.libr.dp.ua/pkk1.html>

Українки. Ця книгозбірня на своєму сервері формує електронний каталог зі зведеною книжковою базою. Ця робота книгозбірнею здійснюється із 1992 р. та комплектує фонди 90 столичних бібліотек. Користувач, зайшовши на сторінку Електронний каталог Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки та знайшовши потрібне видання, має можливість отримати його у найближчій до себе публічній бібліотеці²³⁰.

Рис. 3.6. Скріншот зі сторінки «Електронний каталог Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки» (зроблено автором)

Також в Україні успішно функціонують інші проекти з формування корпоративних ЕК, зокрема:

– Регіональна корпоративна бібліотечно-інформаційна система Рівненської області;

– Консорціум «Історична Волинь» (ініціатором виступила Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека, учасниками є: Національна історична бібліотека України, Хмельницька, Тернопільська, Житомирська, Волинська обласні універсальні наукові бібліотеки, обласні архіви і музеї цього великого історичного регіону України);

²³⁰ Електронний каталог. Публічна бібліотека ім. Лесі Українки : вебсайт. URL: <http://ecatalog.kiev.ua/>

- Зведений каталог періодичних видань, які надійшли до бібліотек Дніпра, Івано-Франківська, Харкова;
- База даних «Ресурси бібліотек м. Миколаєва» – зведений електронний каталог публічних бібліотек міста;
- Корпоративна мережа публічних бібліотек м. Харкова;
- Корпоративний проєкт «КОРДБА» – здійснення на корпоративних засадах розпису періодичних видань, передплачених бібліотеками для дітей, який адмініструє Національна бібліотека України для дітей.

Окремо треба зазначити про діяльність публічних бібліотек Маріуполя у межах проєкту «Корпоративна мережа бібліотек м. Маріуполь». До початку повномасштабної фази російсько-української війни Центральна міська публічна бібліотека ім. В. Г. Короленка м. Маріуполь зі своїми філіями перейшла на новий рівень обслуговування користувачів – із вересня 2020 р. було впроваджено нову систему управління бібліотечним фондом «Е-книга». Таким чином, фонди всіх бібліотек міста було відображено в єдиному електронному каталозі, а з лютого 2021 р. у місті було введено повністю автоматизовану систему обслуговування користувачів.

Все закінчилося 24 лютого 2022 р. Після кількомісячного штурму місто майже повністю було знищене та нині перебуває в російській окупації. Відродження Маріуполя, його культурних, наукових, освітніх закладів – справа честі України та світової спільноти.

Усна історія – це перспективний напрям соціогуманітарних досліджень в Україні, який надзвичайно динамічно розвивається. Нині до усної історії проявляють інтерес бібліотеки, музеї, архіви, громадські організації. Зазначимо, що бібліотеки не лише зберігають, надають у суспільне використання та широко популяризують результати досліджень усної історії, але також використовують її методи досліджень²³¹.

²³¹ Слотюк Г. М. Усна історія як інструмент дослідження у бібліотечній практиці (Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва). URL: <https://www.calameo.com/books/005337104a3f5a6a889c3>; Пастушенко Т. Метод усної історії та усно історичні дослідження в Україні. URL: http://klio-mukolaiv.at.ua/prochutatu/usna_istorija.pdf

Рівненська ОУНБ має вагомий досвід у проведенні усноісторичних досліджень та збереження історичної інформації. Зокрема, цей метод було використано щодо дослідження історії становлення головної книгозбірні Рівненщини та розбудови її діяльності. Зауважимо, що цінним джерелом у проєкті з дослідження 80-річного шляху розвитку регіональної бібліотеки є біографії та автобіографії її працівників. Також на сайті установи оцифровано і представлено понад 400 фотографій із домашніх архівів співробітників, фотоальбому бібліотеки, які є свідченням історичних подій із життя книгозбірні у різні періоди її функціонування²³².

Концепція розвитку Національної історичної бібліотеки України визначає свої інформаційні ресурси стратегічним складником усієї ресурсної бази українських книгозбірень, тому наукове опрацювання документних масивів, їх оперативна популяризація та повне висвітлення результатів аналітико-синтетичної обробки інформації – пріоритет діяльності НІБУ²³³.

Із 1960-х років НІБУ є координатором із бібліографічного забезпечення великого проєкту з підготовки багатотомної енциклопедії «Історія міст і сіл Української Радянської Соціалістичної Республіки», який втілювався Інститутом історії України. У результаті бібліотекою було напрацьовано велику бібліографічну картотеку, яку після завершення проєкту трансформовано у Зведену картотеку матеріалів з історії міст і сіл України. Цей ресурс містить бібліографічні описи друкованих краєзнавчих документів за великий проміжок часу, систематично поповнюється новими матеріалами та є вагомим підґрунтям для історичних і краєзнавчих досліджень.

У рамках проєкту «Історична спадщина України – світовий доступ в електронному форматі» у 2011 р. Зведену картотеку матеріалів з історії міст і сіл України було відскановано та у форматі імідж-каталогу представлено на

²³² Ярошук В. П. 80 визначних подій з життя бібліотеки : до 80-річчя з дня заснування Рівненської ОУНБ / наук. ред. О. Л. Промська ; ред. З. М. Тирак, О. М. Борилук-Міськов. Рівне : О. Зень, 2021. 440 с.

²³³ Проєкт краєзнавчого електронного ресурсу «Історія міст і сіл України». *Національна історична бібліотека України* : вебсайт. URL: https://nibu.kyiv.ua/projects/proekt_kraieznavchoho_elektronnoho_resursu_istoriia_mist_i_sil_ukrainy/

сайті НІБУ. Але цей формат виявився надзвичайно незручним для користувачів: обмеження доступу, повільний пошук тощо.

У 2012 р. у рамках проєкту «Історія міст і сіл України» було започатковано створення краєзнавчого електронного ресурсу. Цим проєктом передбачено створення унікального інформаційного продукту – бібліографічної бази даних «Історія міст і сіл України», яка концентрує інформацію про всі населені пункти України, забезпечує реалізацію історичних розвідок, генеалогічних, етимологічних, культурологічних, пам'яткознавчих та інших досліджень²³⁴.

Важливим фактором для відбору документів для включення до цього краєзнавчого ресурсу є історична, культурна та етнографічна цінність наявної там інформації, що розкриває соціально-економічне, історико-культурне, політичне або релігійне життя українців у різні історичні періоди. Для цього вагомому бібліографічному ресурсу було спеціально розроблено пошуковий інтерфейс, який забезпечує пошук краєзнавчої інформації за багатьма аспектами.

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ДЯКУЄМО ВОІНАМ, ЯКІ ЗАХИЩАЮТЬ КРАЇНУ!

Прізвище: Увійти 17.11.2024
Номер читального квитка: Реєстрація
Пошук по сайту 🔍

Головна Каталоги Електронна бібліотека «Історична спадщина України» Прокти НІБУ Бібліотекаро-краснавицю Наші видання Інформаційні ресурси на допомогу науковцям

Пошук у каталозі "Історія міст і сіл"

Географічна назва:	<input type="text"/>	Словник
Ключові слова:	<input type="text"/>	Словник
Назва документу (статті):	<input type="text"/>	Словник
Автор, редактор, укладач, упорядник, художник, скульптор, архітектор:	<input type="text"/>	Словник
Колективний автор (установа, організація):	<input type="text"/>	Словник
Персоналія (особа):	<input type="text"/>	Словник
Персоналія (об'єкт, колектив):	<input type="text"/>	Словник
Місце видання:	<input type="text"/>	Словник
Видавництво:	<input type="text"/>	Словник
Рік:	<input type="text"/>	Словник

Активація Windows
Перейдіть до розділу "Настройки", щоб активувати Windows.

Рис. 3.7. Скріншот зі сторінки «Пошук у каталозі «Історія міст і сіл»»

Національної історичної бібліотеки України (зроблено автором)

Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека у межах проєкту «Аркасівська спадщина» створює потужний електронний ресурс – сьогодні оцифровано понад 350 матеріалів, які стосуються знаної у цьому південному

²³⁴ Проєкт краєзнавчого електронного ресурсу «Історія міст і сіл України». Національна історична бібліотека України : вебсайт. URL: https://nibu.kyiv.ua/projects/proekt_kraieznavchoho_elektronnogo_resursu_istoriia_mist_i_sil_ukrainy/

регіоні родини Аркасів. Серед документів: офіційні та приватні листи, книги, рукописи наукових та художніх творів, унікальні фотографії, карти тощо. Всі ці матеріали розпорошені та зберігаються у різних установах: Державному архіві Миколаївської області, Миколаївському обласному краєзнавчому музеї, Першій українській гімназії ім. Миколи Аркаса. Переважна частина архівних і музейних матеріалів ніколи не публікувалися. Тож реалізований Миколаївською ОУНБ проєкт є надзвичайно цінним як загалом для української культури, так і істориків, краєзнавців та всіх зацікавлених. Електронний ресурс акумулює статті і монографії про життя та діяльність членів родини Аркаса, авторами яких є члени Громадської організації «Українське товариство «Просвіта» Миколаївщини» та незалежні краєзнавці. Проєкт «Аркасівська спадщина» здійснюється за сприяння Українського культурного фонду²³⁵.

Проєкт «Оцифрована історія» було започатковано Чернівецькою обласною універсальною науковою бібліотекою імені М. Івасюка наприкінці 2021 р. Це спільний проєкт бібліотеки і Громадської організації «Товариство «Український Народний Дім в Чернівцях»». Як зазначають самі бібліотекарі Чернівецької ОУНБ ім. М. Івасюка, поштовхом до співпраці було бажання удоступнення небайдужим людям рідкісних і цінних видань із фондів книгозбірні задля популяризації та збереження документів, котрі незаслужено були забуті. Зокрема, у межах проєкту було оцифровано та виставлено кварталник «Буковина», друкований варіант якого зберігається у бібліотеках Інституту Святого Володимира в Торонто (Канада) та Українського Народного Дому в Чернівцях (Україна)²³⁶.

²³⁵ Аркасівська спадщина. Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека ; Український культурний фонд : вебсайт. URL: <https://arkasfamily.mk.ua/>

²³⁶ Український незалежний журнал «Буковина» – Ukrainian Quarterly «Bukovina». Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Івасюка : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/bawr6sm4>

Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Івасюка

Про бібліотеку | Бібліотека для фахівців | Читачам | Каталоги | Блоги | Корисні посилання | Контакти

Український Незалежний Журнал «Буковина» – Ukrainian Quarterly «Bukovina»

Виходив в 1975-1986 роках у м.Торонто (Канада) заходом і коштом Українсько-Буковинської Громади в Торонто для висвітлення життя буковинців в Канаді, Україні та в цілому світі.
 Часопис ніколи не був зареєстрований як пресовий орган, він не зафіксований в жодному каталозі української преси в Канаді. Жодна бібліотека Європи чи Америки не має повного комплексу торонтонської «Буковини».
 Найповніші збірки мають бібліотека Інституту Святого Володимира в Торонті (25 чисел) та бібліотека Українського Народного Дому в Чернівцях (16 чисел). У жодній із цих бібліотек не має 13 чисел.
 Редагував часопис Олександр Ковальський, активними співробітниками були Олександр Соколишин, Дністровий Щупак, Віталій Лехтер, Всеволод Магас (художник).
 Торонтонська «Буковина», крім оригінальних матеріалів, містила передруки з української преси, друкувала окремі статті англійською та німецькою мовами, її ілюстрували відомі українські художники.
 Особливу цінність мають матеріали про переслідуваних в СРСР українських дисидентів, жертв совєтського режиму, таких як Володимир Івасюк, матеріали мемуарного характеру про Буковинських Курінь 1919 року та численні некрологи українських діячів.
 Головним спонсором видання торонтонської «Буковини» був Ярослав Коваль, довголітній голова Українсько-Буковинської Громади в Торонто.
 Список відомих та оцифрованих чисел квартальника «Буковина» в бібліотеках Інституту Святого Володимира в Торонто (Торонто) та Українського Народного Дому в Чернівцях (Чернівці)

Рік	Число 1	Число 2	Число 3	Число 4
1975	Торонто	Торонто		

Листопад 2024

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
			1	2	3	
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

« ЖОВ

Рис. 3.8. Скріншот зі сторінки «Український незалежний журнал «Буковина» – Ukrainian Quarterly «Bukovina»» Чернівецької обласної універсальної наукової бібліотеки імені М. Івасюка (зроблено автором)

Проект зі створення Зведеного електронного каталогу бібліотек Житомирської області за ініціативи Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олега Ольжича було розпочато ще у 2013 р. Сьогодні у проєкті беруть участь 15 бібліотек:

- Житомирська ОУНБ ім. О. Ольжича;
- чотири міські централізовані бібліотечні системи (МЦБС):
- Бердичівська МЦБС;
- Коростенська МЦБС;
- Новоград-Волинська МЦБС;
- Житомирська МЦБС;
- 10 центральних районних бібліотек (ЦРБ):
- Андрушівська ЦРБ;
- Баранівська ЦРБ;
- Бердичівська ЦРБ;
- Житомирська ЦРБ;
- Коростенська ЦРБ;
- Малинська ЦРБ;

- Народицька ЦРБ;
- Радомишльська ЦРБ;
- Овруцька ЦРБ;
- Олевська ЦРБ.

Метою проєкту є забезпечення доступу до ресурсів БД бібліотек Житомирщини віддаленим користувачам для якісного довідково-бібліографічного обслуговування та навігації по наявним ресурсам книгозбірень-учасниць проєкту. Цей ресурс щоденно поповнюється бібліографічними записами. Пошук здійснюється за різними пошуковими елементами як у Зведеному каталозі, так і в каталогах окремих бібліотек, що беруть участь у цьому проєкті²³⁷.

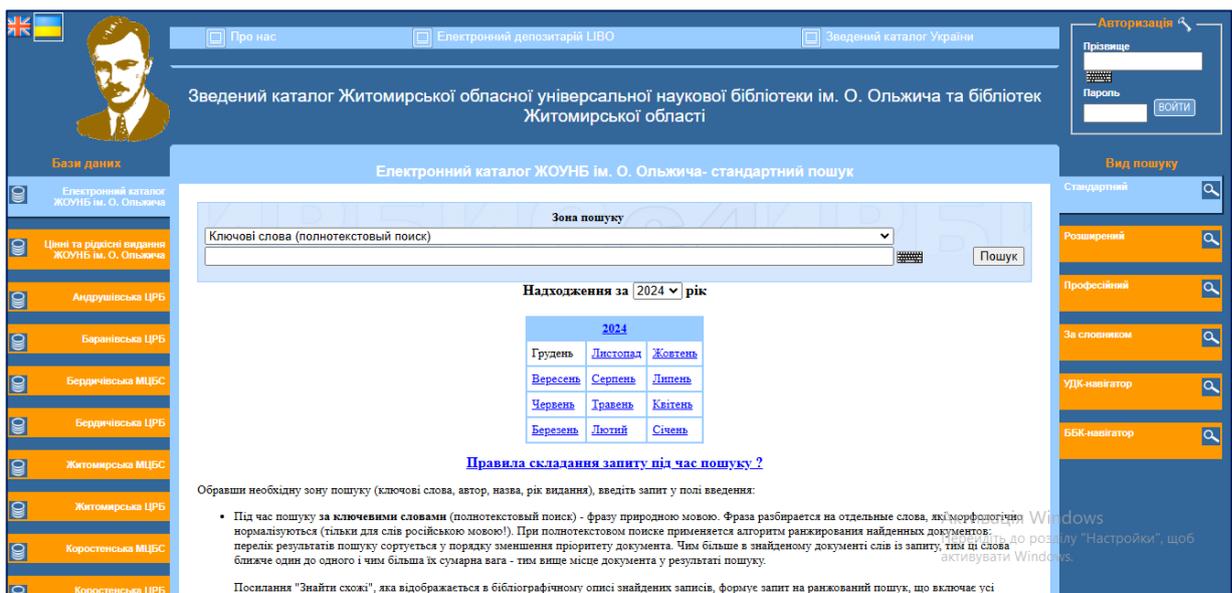

Рис. 3.9. Скріншот зі сторінки Зведений каталог Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Ольжича та бібліотек Житомирської області (зроблено автором)

Пріоритетним напрямом роботи Публічної бібліотеки імені Лесі Українки є проєктна діяльність. Нині ця книгозбірня реалізує 32 проєкти, зокрема:

- Зведений електронний каталог до фондів публічних бібліотек для дорослих міста Києва – ведеться з 1992 р. на програмному забезпеченні АБІС

²³⁷ Зведений каталог Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Ольжича та бібліотек Житомирської області. URL: <https://tinyurl.com/5ydm4cx2>

Alerph, доступ до бібліографічних записів документів, що зберігаються у фондах 90 публічних бібліотек для дорослих Києва²³⁸;

Рис. 3.10. Скріншот зі сторінки Електронний каталог Публічної бібліотеки імені Лесі Українки

(зі зведеною базою даних записів книжок, що із 1992 року надійшли у фонди 90 бібліотек для дорослих м. Києва) (зроблено автором)

– Fit in Fakten – підвищення медіаграмотності через використання ігор та вікторин. Реалізується спільно з Goethe-Institut Ukraine, партнерами з медіа «Куншт» (Київ), Фондацією розвитку інформаційного суспільства (Варшава), Fundacia FRSI, освітньою платформою Facts for Friends (Гамбург) і бібліотечними асоціаціями Німеччини та України²³⁹;

– Я – жінка – тренінгові зустрічі у форматі живого спілкування жінок із психологом. Напрями роботи: креативна арттерапія, бібліотерапія, образотерапія, фелттерапія, колажування, тілесно-орієнтована терапія, робота з метафоричними асоціативними картами та пластичними матеріалами²⁴⁰;

– Майстерня звуку – обговорення становлення української електроакустичної музики, її важливі постаті і події з музикантами української електроакустичної асоціації²⁴¹;

²³⁸ Проект «Зведений електронний каталог до фондів публічних бібліотек для дорослих міста Києва». Публічна бібліотека імені Лесі Українки : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-zvedenyu-elektronnyu-kataloh/>

²³⁹ Fit in Fakten. Публічна бібліотека імені Лесі Українки : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/fit-in-fakten-2/>

²⁴⁰ Проект «Я – жінка». Публічна бібліотека імені Лесі Українки : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-ya-zhinka/>

²⁴¹ Проект «Майстерня звуку». Публічна бібліотека імені Лесі Українки : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-maysternya-zvuku/>

– Я Є! – психологічна робота, спрямована на покращення відчуття контролю життя та самоефективності працівниками ПБ ім. Лесі Українки у часи травматичного воєнного сьогодення. Спільний проєкт книгозбірні з Благодійним фондом «Мрію жити»²⁴²;

– Жіноче коло з Тана Sribna – зустрічі і спілкування у бібліотечному безпечному просторі, наповненому книгами про Київ та його традиції, для соціокультурної адаптації та реабілітації засобами змістовного дозвілля²⁴³;

– Пригости мене розмовою – українською мовою – пізнавальні бесіди, інтерактивне спілкування, обговорення художніх творів. У межах проєкту працюють розмовні клуби: Душі криниця, Мовні перлинки, Жива українська²⁴⁴;

– 10 хвилин з бібліотекарем – презентація цікавих фактів до теми уроку та розповіді про книжки з бібліотечних полиць, які розширюють та поглиблюють знання учнів старшої школи²⁴⁵;

– Київський Літературний Клуб (КЛІК) – виявлення талановитих поетів, їх підтримка у процесі поетичної творчості, інтересу до читання та розвитку літературного таланту. Діяльність клубу направлена на формування у його членів компетенцій та умінь працювати у команді, опановувати фах ведучого культурного заходу, популяризацію сучасної української поезії²⁴⁶;

– БібліоПРОБА – долучення до читання, культурної та творчої діяльності осіб, які вчинили правопорушення, що у перспективі сприятиме ресоціалізації через зміну їх мислення та поведінки²⁴⁷;

– Бібліотека для кожного – співпраця у взаємній популяризації національної культурної спадщини та здобутків сучасної культури між

²⁴² Проєкт «Я Є!». Публічна бібліотека імені Лесі Українки : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-ya-ye/>

²⁴³ Проєкт «Жіноче коло з Тана Sribna». Публічна бібліотека імені Лесі Українки : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-zhinoche-kolo-z-tana-sribna/>

²⁴⁴ Пригости мене розмовою – українською мовою. Публічна бібліотека імені Лесі Українки : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/pryhosty-mene-rozmovoyu/>

²⁴⁵ 10 хвилин з бібліотекарем. Публічна бібліотека імені Лесі Українки : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/10-khvylyn-z-bibliotekarem/>

²⁴⁶ Положення Про Київський Літературний Клуб (КЛІК). Київ, 2021 р. Публічна бібліотека імені Лесі Українки : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/yvk4yxu5>

²⁴⁷ Проєкт «БібліоПРОБА». Публічна бібліотека імені Лесі Українки : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/biblioproba/>

Публічною бібліотекою імені Лесі Українки та Воєводською публічною бібліотекою у Кракові (Польща), а також обмін професійним досвідом²⁴⁸;

– Видима бібліотека – орієнтація на освіту громадян задля підтримки їхнього креативного та інноваційного потенціалу під час перебування в установах виконання судових покарань та слідчих ізоляторах, сприяння формуванню компетентностей із врахуванням новітніх технологічних розробок, які впроваджуються у бібліотечний простір, формування культури навчання упродовж життя²⁴⁹;

– Твоя інформаційна та медіа-броя – розвиток медійно-інформаційної грамотності користувачів похилого віку до актуальних інформаційних ресурсів, організація навчання комп'ютерної грамотності задля підвищення інформаційної культури. У межах проєкту на регулярній основі працюють безкоштовні навчальні курси з комп'ютерної та інтернет-грамотності «З ІТ на «ти»» і «Як захистити себе та близьких від інформаційних вірусів»²⁵⁰;

– Правопросвітницькі проєкти – підвищення юридичної грамотності українців та сприяння формуванню правової культури суспільства. Бібліотека здійснює інформування громадян щодо їх прав, а також навчає захищати їх через організацію зустрічей з юристами у межах проєктів «Правова допомога онлайн» та «Правос»²⁵¹;

– Що читає бібліотекар? – популяризація читання в українському суспільстві²⁵²;

– Гра зі смислами – привернення уваги користувачів до художніх та мистецьких творів, які вплинули на суспільну свідомість та людське мислення. Цей проєкт спонукає користувачів до активнішого ознайомлення з культурними

²⁴⁸ Проєкт «Бібліотека для кожного». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-biblioteka-dlya-kozhnogo/>

²⁴⁹ Проєкт «Видима бібліотека». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/pilotnuu-proyekt-vuduma-biblioteka/>

²⁵⁰ Проєкт «Твоя інформаційна та медіа-броя». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-tvoya-informatsiyna-ta-media-bronya/>

²⁵¹ Правопросвітницькі проєкти. *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/pravoprosvitnytsky-proyekt/>

²⁵² Проєкт «Що читає бібліотекар?». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-shcho-chytaye-bibliotekar/>

надбаннями людства, розширення власного світогляду, правильної комунікації з однодумцями²⁵³;

– Київ кризь призму домашніх фотоархівів киян – у межах цього проекту Публічна бібліотека ім. Лесі Українки пропонує послугу реставрації старих фотографій із домашніх архівів, що передбачає сканування, опрацювання у спеціальній програмі, запис на будь-який носій. Фотографії київських вулиць, об'єктів архітектури, старовинних домашніх інтер'єрів тощо бібліотека реставрує та оцифровує і розміщує у цифровій бібліотеці «Київ»²⁵⁴;

– Бібліотерапія: твоя книга щастя – за допомогою книги і читання бібліотека прагне допомогти користувачу подолати важкі психологічні моменти: нудьгу, депресію, ностальгію, відчай тощо. Складниками проекту є: просвітницька та консультативна допомога психолога; фаховий підбір рекомендованої літератури із психології; укладання переліку художньої літератури, яка має терапевтичний ефект при різних психологічних станах; проведення співбесіди з користувачем-пацієнтом з акцентом на найважливіші моменти, здатні переламати ситуацію, в якій опинився хворий²⁵⁵;

– Оцифрований малюнок – у межах цього проекту бібліотека пропонує оцифрування та збереження дитячих малюнків на будь-якому зручному носії²⁵⁶.

Отже, цифровізація збільшила та розширила доступ до інформації, дозволивши бібліотекам перейти на новий етап розвитку – роботу у межах конкретних проєктів. Сьогодні формує новий тип бібліотеки – «бібліотека без стін». Сутність культурно-мистецьких проєктів полягає у консолідації громади і залучення її у різноманітні заходи.

²⁵³ Проєкт «Гра зі смислами». Публічна бібліотека імені Лесі Українки : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-hra-zi-smyslami/>

²⁵⁴ Проєкт «Київ кризь призму домашніх фотоархівів киян». Публічна бібліотека імені Лесі Українки : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/kyiv-kriz-pryzmu-domashnikh-fotoharkhiviv/>

²⁵⁵ Проєкт «Бібліотерапія: твоя книга щастя». Публічна бібліотека імені Лесі Українки : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-biblioterapiya-tvoya-knyha-shchasttya/>

²⁵⁶ Проєкт «Оцифрований малюнок». Публічна бібліотека імені Лесі Українки : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-otsyfrovanyu-malyunok/>

Сучасна бібліотека – це соціокультурний простір, куди приходять різні категорії відвідувачів для діалогу, проведення дозвілля, співтворчості пошуку нових ідей та рішень. Публічні бібліотеки України вже мають багаторічний напрацьований досвід впровадження новітніх технологій у роботу з відвідувачами, у проведенні різного рівня мистецьких, культурних та просвітницьких заходів.

Слід зазначити, що сьогодні створюються великі проекти, в яких задіяна значна кількість обласних і сільських бібліотек. Позитивним прикладом одного з таких проектів є «Бібліотечний туризм: пізнай Україну та її бібліотеки» (за ініціативою Молодіжної секції УБА). У межах цього проекту Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка проводить віртуальні екскурсії по історичним місцям Харкова (екскурсії проводяться у форматі презентацій PowerPoint з аудіо- та фотоматеріалами на офіційному сайті книгозбірні).

Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека імені Івана Франка стала частиною соціокультурної інфраструктури Прикарпаття²⁵⁷. Велика частина роботи пов'язана з організацією та проведенням різноманітних художньо-мистецьких проектів – фестивалі української книги, книжкові виставки, виставки фото-, кіноматеріалів із використанням 3D-технологій.

Важливий аспект діяльності бібліотеки – це пошук нових ідей у сфері популяризації художньо-мистецьких та літературно-поетичних творів Прикарпаття. Створений Арт-центр «Мистецька академія» об'єднав творчих людей міста Івано-Франківська. У межах Арт-центру проводяться театралізовані читання «Барвіста мелодія слова», ерудит-шоу «Коли мистецтву затишно», інтерактивні зустрічі-знайомства «Мандрівка на хвилі пам'яті», мистецька інсталяція «Дружба. Долі людські», мистецький лекторій та інформаційні

²⁵⁷ Проекти бібліотеки. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка : вебсайт. URL: <https://lib.if.ua/projects.html>

спілкування²⁵⁸. Ці проєкти широко використовують різноманітні технологічні прийоми та інноваційні ідеї, присутність читача у книгозбірні чи читальній залі перестає бути необхідністю. Змінюються способи доступу до фондів бібліотек.

Публічні бібліотеки, які активно впроваджують та розвивають у своїй роботі цифрові технології, перебудовують свій творчий простір з акцентом на креатив, залучаючи користувачів до різних мистецьких і культурних практик. Проводять заходи у форматах онлайн- та офлайн-зустрічей – конкурси, творчі фестивалі, подорожі, екскурсії музеями, виставки художників і дизайнерів та інші творчі проєкти.

Рівненська ОУНБ реалізує проєкти «Живе краєзнавство». Бібліотека стала своєрідним і оригінальним об'єктом туристичної мапи міста. Бібліотекарями проводяться безкоштовні екскурсії найстарішими вулицями центральної частини Рівного, огляди колекцій рідкісних і цінних видань, стендів краєзнавчих експозицій тощо. Створено та підтримується сайт «Рівненщина туристична», який комплексно подає відомості про туристичну інфраструктуру області та її обласного центру в інтернет-просторі. У ході проєкту створено віртуальну карту найстаріших вулиць Рівного, 3D-панорами цих вулиць та найцікавіших об'єктів, опубліковано аудіоверсії екскурсійних маршрутів, понад 40 інформаційних повідомлень, 40 фото сучасних видів найстаріших вулиць міста, вісім аудіорозповідей, 3D-панорам вулиць²⁵⁹.

Подібні проєкти з широким використанням цифрових технологій здійснюються багатьма публічними бібліотеками України: бібліотека м. Гадяч Полтавської області – інтелектуальний клуб «Пальміра», Харківська аудіовізуальна музично-театральна бібліотека ім. К. Станіславського – «Слобожанське коло», Незвиська бібліотека-філія Городенківської бібліотечної системи (Івано-Франківська обл.) – «Актуальний туризм як інноваційна діяльність бібліотеки» тощо.

²⁵⁸ Барвіста мелодія слова. *Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І Франка* : вебсайт. URL: <https://lib.if.ua/posts/1391380418.html>

²⁵⁹ Кращі бібліотечні проєкти і програми для підлітків та молоді : Інформаційний методичний огляд з досвіду роботи бібліотек області / підготувала К. І. Благодар. Одеса, 2019. 24 с.

Заходи з популяризації культурних надбань української та світової літератури на своєму YouTube-каналі проводить Публічна бібліотека імені Є. Чикаленка Куяльницької сільської ради. Відеопроєкт «Бібліотечний меридіан» популяризує книжкові новинки та пропонує тематичні літературні огляди переважно для юнацтва²⁶⁰.

Центральна бібліотека для дітей Луцької ЦБС створила інноваційний проєкт «Бібліотека-студія ДіМ». Це проєкт трансформації книгозбірні у відкритий простір та комфортну зону для проведення дозвілля. Тут обладнані ігрові зали, мистецький простір, приміщення для проведення тренінгів, семінарів, кінозал. Обладнані всі ці зони новітньою технікою, комп'ютерами, інтерактивними пристроями, сенсорними екранами, індивідуальними навушниками²⁶¹.

Подібні проєкти сприяють підвищенню привабливості того чи іншого регіону, залученню громадян до вивчення історії свого краю і народу, інформують про цікаві події, роботу мистецьких осередків тощо. Завдяки використанню новітніх цифрових технологій ця діяльність набирає яскравості, змістовності, широкої інформативності, естетичного забарвлення.

Проєктна діяльність на базі цифрових технологій – це вже вимога часу і реальна необхідність сьогодення. Широке впровадження цифрових технологій в усі сфери людської діяльності відбувається надзвичайно стрімко. Цифровізація формує новий спосіб життя, нове мислення, впроваджує кращі механізми управління, розширює доступ до освіти, науки, культури, медицини, банківської справи, активізує співпрацю людей і установ, надає доступ до різних послуг. Безперечним є той факт, що цифровізація визначає напрями і зміст соціальних, економічних і науково-технічних перетворень.

Сучасна бібліотека – це багатофункціональний, вільний і доступний простір для особистісного розвитку, навчання, творчості, організації різних

²⁶⁰ Публічна бібліотека імені Є. Чикаленка Куяльницької сільської ради : вебсайт. URL: <https://kotovsk-srb.ucoz.ua/>

²⁶¹ Бібліотека року 2021: огляд проєктів. *Українська бібліотечна асоціація*. URL: <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/4893-biblioteka-roku-2021-ohliad-proiektiv> (дата звернення: 4.03.2024).

дозвілєвих проєктів тощо. «У сучасній бібліотеці зливаються у єдиному комплексі всі види інформації на всіх носіях. І в такому форматі вона незмінна», стверджує О. Онищенко – почесний генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського²⁶². Також він наголошує на зростанні ролі бібліотеки як консультаційного центру: «Розвиток консультаційних служб – перспективний шлях підвищення престижу бібліотеки, збереження і примноження її прихильників»²⁶³.

Останнім часом серед українських публічних бібліотек набуває популярності такий метод документування, вивчення та популяризації минулого, як усна історія. Цей метод дозволяє фіксувати особисті спогади людей, які брали безпосередню участь у певних історичних подіях або пережили складні етапи свого життя, тобто усноісторичні дослідження базуються на збиранні та аналізі історичних фактів у вигляді усних свідчень, отже на біографічній розповіді окремої людини досліджується історія регіону та країни в цілому. Це дає можливість науковцям розглядати історичне минуле не лише з висоти подій здебільшого політичного характеру, але й здійснювати науковий аналіз повсякденного життя людей, які перебували у самому епіцентрі подій. Зауважимо, що донедавна долі простих людей та їхні емоції і переживання сприймалися як щось побічне, не варте уваги у дослідженнях.

Вінницька ОУНБ ім. Валентина Отамановського визначила усну історію пріоритетним напрямом своєї наукової роботи і вже понад десять років системно працює з усноісторичними дослідженнями та має великий досвід у цій сфері. Із 2018 р. книгозбірня реалізує проєкт «Голоси живої історії» задля збереження пам'яті про історичні події недалекого минулого та сьогодення. Від самого початку це був проєкт із формування усноісторичної джерельної бази «свіжих» спогадів про події новітньої української історії, зокрема свідчення вінничан–учасників Революції Гідності, добровольців та кадрових військових–учасників

²⁶² Онищенко О. Бібліотеки в цифровому середовищі: курс на індивідуальний інтегрований сервіс. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 53. С. 17.

²⁶³ Онищенко О. Бібліотеки в цифровому середовищі: курс на індивідуальний інтегрований сервіс. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 53. С. 5.

Антитерористичної операції на Донбасі, збір життєвих історій внутрішньо переміщених осіб на Вінниччину та розповіді волонтерів. Як зазначає Г. Слотюк, «важливість цієї роботи була зумовлена подіями в нашій країні, що сколихнули не тільки українське суспільство, а й увесь світ»²⁶⁴.

Анексія Російською Федерацією українського Криму та розв'язання війни на Донбасі поставили перед бібліотекарями завдання щодо прискорення роботи зі збору свідчень учасників та очевидців подій. Таким чином, були зафіксовані розповіді волонтерів, учасників бойових дій, свідчення жителів прифронтових населених пунктів. Як зауважує Г. Слотюк, отримана інформація зазвичай є об'єктивнішою за офіційні повідомлення, які в умовах гібридного протистояння не завжди правдиво відображають реальну картину подій²⁶⁵. За перший рік дії цього проєкту було зібрано і зафіксовано понад 100 інтерв'ю, розповідей та важких спогадів.

До збору свідчень Вінницька ОУНБ ім. Валентина Отамановського долучила бібліотекарів територіальних громад. До прикладу, Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради збирає усноісторичні свідчення внутрішньо переміщених осіб під час російсько-української війни, які опинилися в їхньому населеному пункті.

Відділом краєзнавства Вінницької ОУНБ ім. Валентина Отамановського здійснюється систематизація та надання оперативного доступу до зібраних матеріалів, виокремлено Фонд усних свідчень та наповнюється електронна база даних «Усна історія». Збережену інформацію про учасників бойових дій (біографічну інформацію та інтерв'ю) за їхньою згодою буде оприлюднено через десять років.

Актуальним залишається питання архівування інформації та її оприлюднення на спеціально створених ресурсах. Із метою збереження та архівування оригінальних джерельних записів свідків та надання доступу до

²⁶⁴ Слотюк Г. Проєкт «Голоси живої історії»: формуємо електронну карту пам'яті України. *Бібліотечна планета*. 2023. № 2. С. 26.

²⁶⁵ Слотюк Г. Проєкт «Голоси живої історії»: формуємо електронну карту пам'яті України. *Бібліотечна планета*. 2023. № 2. С. 25–27.

зібраних колекцій усноісторичних свідчень Вінницькою ОУНБ ім. Валентина Отамановського було створено окремий вебсайт «Голоси живої історії»²⁶⁶. Спогади-інтерв'ю на цьому ресурсі розподілені так:

- Голодомор 1932–1933 рр.;
- Репресії;
- Друга світова війна;
- Післявоєнний період (відбудова);
- Голодомор 1946–1947 рр.;
- Відлига;
- Українське дисидентство;
- Російсько-афганська війна;
- Чорнобиль в долях вінничан;
- Перебудова. Розпад СРСР;
- Незалежна Україна. Національне відродження;
- Помаранчева революція;
- Майдан (2013–2014 рр.). Революція Гідності;
- Російсько-українська війна.

Як слушно наголошує Г. Слотюк, цей ресурс у перспективі слугуватиме платформою для налагодження плідної співпраці фахівців соціогуманітарних галузей задля вивчення правдивого минулого через усну історію безпосередніх учасників подій²⁶⁷. Важливим є об'єднання зусиль і ресурсів українських інституцій для гідного представлення на єдиній платформі усноісторичних досліджень, свідчень та наративів.

Чернігівська ОУНБ ім. Софії та Олександра Русових долучилася до проєкту «Зміцнення соціальної згуртованості та заснування суспільного

²⁶⁶ Слотюк Г. Проєкт «Голоси живої історії»: формуємо електронну карту пам'яті України. *Бібліотечна планета*. 2023. № 2. С. 25–27.

²⁶⁷ Слотюк Г. Проєкт «Голоси живої історії»: формуємо електронну карту пам'яті України. *Бібліотечна планета*. 2023. № 2. С. 25–27.

договору у постраждалій від війни Чернігівській області»²⁶⁸. Мета проєкту – збір усних свідчень очевидців війни, які проживають у Чернігові. Це спогади людей, які пережили окупацію, облогу та досі перебувають під шаленими обстрілами і регулярними бомбардуваннями. На основі записаних 36 усноісторичних інтерв'ю бібліотекою було підготовлено вуличну виставку, яка після презентації в обласному місті перемістилася до прикордонного міста Городня, а звідти до Нідерландів. Важливий результат цього проєкту – зафіксувати не лише хронологію подій, а й почуття та настрої людей, які перебували і переживали трагічні моменти, гуртувалися і виживали, боролися і перемагали. Такий підхід дозволяє зрозуміти не лише зовнішні обставини, а і внутрішні переживання.

Нині важливим завданням публічних бібліотек України є максимальне поширення інформації про воєнні злочини проти культурної спадщини та культурних цінностей України. І ця робота повною мірою здійснюється через реалізацію проєктів, упорядкування бібліографічних покажчиків, формування тематичних баз даних, підготовку виставок, проведення заходів тощо.

Національна історична бібліотека України як провідна установа держави з історико-краєзнавчої бібліографії у перші місяці повномасштабної фази російсько-української війни започаткувала культурологічний проєкт «Міста і села України. Втрати воєнного часу» на основі інтегрованого краєзнавчого ресурсу «Історія міст і сіл України» та актуальних публікацій у мережевих ресурсах²⁶⁹. Мета проєкту – оперативне відображення інформації про зруйновані або пошкоджені об'єкти культурної спадщини у різних регіонах України.

Вивчення досвіду інтеграції інформаційних ресурсів публічних бібліотек України через формування корпоративних проєктів дає можливість охарактеризувати загальну ситуацію, що склалась нині, як сукупність локальних бібліотечних об'єднань, що виникли у межах певного регіону та здебільшого

²⁶⁸ Зміцнення соціальної згуртованості та заснування суспільного договору у постраждалій від війни Чернігівській області. *Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових* : вебсайт. URL: <https://libkor.com.ua/nashi-proekti/54>

²⁶⁹ Міста і села України. Втрати воєнного часу. *Національна історична бібліотека України* : вебсайт. URL: https://nibu.kyiv.ua/msu_vtraty/

обмежуються співпрацею або за певним тематичним напрямом діяльності, або видовою спрямованістю. Варто зазначити, що, попри відсутність загальної концепції бібліотечного корпоративного руху, в Україні створено позитивні приклади співпраці і партнерства бібліотек на регіональному і міжрегіональному рівнях, за відомчим і міжвідомчим принципом, галузевою і міжгалузевою взаємодією.

Досить розвиненою є регіональна міжбібліотечна взаємодія. Набуває подальшого розвитку тенденція залучення до неї інформаційних та культурних установ різних типів і видів. Позитивним моментом має стати розширення участі публічних бібліотек України у створенні соціальних проєктів. Сьогодні бібліотеки працюють над створенням для користувачів єдиного інформаційного простору. Проблема налагодження його спільного використання досі в Україні залишається актуальною, адже поки ще є недостатньо теоретично і методично опрацьованою. Чинники, що впливають на ефективне функціонування бібліотечних об'єднань, досі вивчено неповно, а процеси їхнього розвитку розглядаються в українському бібліотекознавстві локально, як правило, в організаційно-методичному аспекті.

3.3. Традиційні та інноваційні форми популяризації інформаційних ресурсів публічних бібліотек України

Сьогодні відбуваються суттєві зміни філософії бібліотечної роботи, сучасні бібліотеки дедалі активніше переходять від традиційного зберігання документів та надання їх у користування на певний термін до надання доступу до затребуваної інформації у віддаленому режимі 24/7. Цей підхід потребує вироблення та впровадження нових організаційних, теоретичних, методичних та технологічних засад формування бібліотечно-інформаційних ресурсів та шляхів і способів доступу до них.

Послуги, які нині реалізуються українськими книгозбірнями в електронному середовищі, адресовані широкому колу віддалених користувачів та розвиваються надзвичайно швидкими темпами впровадження нових інформаційних технологій. Це висуває нові вимоги як до теоретиків, так і практиків бібліотечної галузі, змушуючи уважно поглянути на професію та переосмислити традиційні бібліотечні функції.

Провідне місце у структурі бібліотечно-інформаційної та культурно-просвітницької діяльності посідає виставкова робота, яка є візитівкою будь-якої бібліотеки. Саме книжкова експозиція є чи не головним засобом у розкритті інформаційних ресурсів книгозбірні²⁷⁰. На переконання Л. Трачук, «віртуальна книжкова виставка є способом висвітлення інформаційних ресурсів книгозбірні, її візитною карткою, відтворенням стилю бібліотеки і творчих можливостей персоналу. В сучасних умовах бібліотечна виставка стає активним помічником і читача, і бібліотекаря в організації читання; їй притаманні такі риси, як актуальність, динамізм, оперативність. Відсутність жорстких рамок в організації виставок сприяє розвитку творчості, збагаченню бібліотечного досвіду»²⁷¹.

У сучасних надскладних умовах, які переживає наша країна, електронна виставка стає не тільки ефективним інструментом у наданні віддаленого доступу до інформаційних ресурсів, а й дійовим засобом інформування про нові надходження. Варіативність інструментів, наявність зручних сервісів з багатим функціоналом, видова багатоманітність – все це сприяє підготовці цікавих і змістовних електронних виставок, розвиває творчість бібліотекарів та збагачує досвід. Таким чином, електронна виставка вже стала багатофункціональним інформаційним ресурсом, що надає необмеженому колу користувачів можливість підвищити ефективність пошуку потрібної інформації через текст, графіку, аудіо та відео тощо, отримуючи комплексне уявлення щодо питання, якому присвячено виставку, сприяючи розвитку особистості та підвищення

²⁷⁰ Павленко Т. Віртуальна книжкова виставка як інформаційний ресурс бібліотеки (з досвіду діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського). *Вісник Книжкової палати*. 2020. № 7. С. 29–34.

²⁷¹ Трачук Л. Веб-технології в технологічному процесі обслуговування користувачів бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 2. С. 23.

культурного рівня суспільства через доступ до предмета дослідження за допомогою бібліографічного, фактографічного, енциклопедичного матеріалу.

У фаховій літературі найпоширенішим визначенням «електронна книжкова виставка» є: публічна демонстрація у мережі Інтернет за допомогою вебтехнологій віртуальних образів спеціально підібраних і систематизованих творів друку та інших носіїв інформації, інших загальнодоступних електронних ресурсів, рекомендованих віддаленим користувачам для огляду та використання²⁷². Під цим поняттям фахівці розуміють «і презентацію книг в електронному форматі Power Point, і електронну виставку суцільно оцифрованих видань, і повні цифрові авторські колекції творів»²⁷³.

Професійно підготовлена електронна виставка дозволяє бібліотеці привернути увагу користувача до додаткових інформаційних джерел, запропонувати скористатися іншими бібліотечними послугами, комплексно висвітлити обрану тему під різними кутами. Таким чином, електронна виставка є компактним і мобільним джерелом інформації, виступає у ролі надійного провідника у загальному інформаційному потоці.

Як зазначає Л. Туровська, перші електронні виставки мали мистецьке спрямування, публікувалися на сайтах арт-галерей, музеїв, мистецьких салонів та сповна відповідали поняттю «виставка»²⁷⁴. Поряд із *мистецькими* в інтернеті почали функціонувати *бізнес-виставки*, які презентували і рекламували товари і послуги, *поліграфічні*, які представляли сучасні досягнення поліграфії та технологій друку тощо²⁷⁵.

Упроваджуючи інноваційний досвід, українські публічні бібліотеки стрімко модернізували традиційний бібліотечний процес – виставкову діяльність почали здійснювати через віртуальне середовище. Поширюючи прогресивний

²⁷² Бондаренко В. Віртуальні виставки як дистантна бібліотечна послуга. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2015. Вип. 41. С. 467–478.

²⁷³ Туровська Л. Віртуальна бібліотечна виставкова діяльність: бібліографічний аспект. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 2. С. 6.

²⁷⁴ Туровська Л. Віртуальна бібліотечна виставкова діяльність: бібліографічний аспект. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 2. С. 6–7.

²⁷⁵ Трачук Л. Віртуальна виставка: нова послуга бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2007. № 11. С. 36–38.

доступ до інформації, бібліотеки поступово сформували власний віртуальний простір, а електронні книжкові виставки як різновид віддаленого сервісу посіли належне місце в українському сегменті інтернету бібліотечно-інформаційних послуг.

Сьогодні існують різні моделі електронних виставок, зокрема: фотовиставки, бібліобанери, виставки з аудіосупроводом, виставки-листівки, електронні вітрини, виставки-ілюстрації з підібраним мультимедійним контентом, великі розгорнуті тематичні виставки, виставки-вікторини, виставки-презентації, виставки-подорожі, виставки-кросворди, виставки-питання, виставки-казки, виставки-цитати, виставки-хроніки тощо. Основною перевагою електронної виставки перед традиційною є можливість доступу до першої необмеженої кількості користувачів 24/7.

Бібліотекарі при створенні електронних виставок використовують різні підходи та прийоми щодо їх упорядкування: від консервативного, який полягає у підборі зображень сканованих обкладинок книжок, анотацій до них та бібліографічний перелік у форматі MsWord, до прогресивного – включення до презентації аудіо, відео, анімації тощо. На виставках останнього типу може бути представлено різноманітний ілюстративний матеріал, включено аудіосупровід та ретельно підібрано відеоконтент. Використання вебдизайну та можливостей штучного інтелекту – це вже наступний крок у розвитку концепції електронної виставки.

Бібліотечні фахівці однозначні у твердженні, що електронні виставки поступово перестають дублювати традиційні книжкові виставки, що експонуються у стінах бібліотек, а створюються спеціально для оприлюднення тільки в інтерактивній формі із залученням та використанням усіх переваг віртуального середовища. У сучасних електронних виставках велика увага приділяється не лише традиційним прийомам розкриття інформації про документ, а й широкому залученню додаткових джерел інформації (оцифровані сторінки, рецензії, ілюстрації, цитати, інтерактивні посилання тощо).

Отже, сучасні бібліотеки мають чималий арсенал засобів та напрацьованого досвіду з донесення інформації до користувача зручним для нього способом, адже впровадження віртуального складника щодо здійснення традиційних бібліотечних процесів значно збагатило можливості сучасних книгозбірень. Впровадження віртуальної форми представлення тематично підібраних документів переведених в електронний формат дозволяє бібліотекам вирішувати одночасно кілька завдань:

- збереження документів;
- надавання можливості користувачам переглядати виставку, перебуваючи поза фізичним простором книгозбірні;
- можливість її регулярного поповнення;
- необмеженість у термінах її експонування;
- розкриття обраної тематики виставки через підготовку розширеної анотації до неї;
- можливість публікації анотації та змісту кожного представленого на виставці документа;
- залучення документів, які фізично відсутні у фонді бібліотеки²⁷⁶.

Таким чином, вагомими перевагами електронної виставки перед традиційною є:

- необмеженість по часу її експонування на сайті бібліотеки;
- можливість ознайомитися з нею у будь-який зручний час 24/7 та у комфортному для себе місці;
- наявність зручних інструментів для розміщення, крім текстової частини, ще й графічної і мультимедійної, що сприяє повнішому розкриттю теми експозиції.

До переваг фахівці також відносять: можливість користувача самостійно працювати з поданим матеріалом; різноманітність форм подачі інформації;

²⁷⁶ Шестопалова О. В. Віртуальна книжкова виставка як сучасна форма бібліотечного обслуговування (з досвіду роботи бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету). *Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, НТБ ДНУЗТ, 1–2 груд. 2016 р.). URL: <https://tinyurl.com/r5e4n35s>

наочність; можливості структурування інформаційних ресурсів²⁷⁷. Таким чином, користувачі-послугувачі електронної виставки отримують вичерпну інформацію за затребуваною тематикою без часових і географічних обмежень та додаткових витрат. Все це у підсумку впливає на імідж бібліотечного інституту країни через збільшення звернень користувачів до вивіреної та консолідованої інформації, активніше відвідування бібліотечних сторінок у соціальних мережах та офіційних вебсайтів.

Українські публічні бібліотеки досі продовжують практику паралельної підготовки як традиційної виставки у приміщенні самої книгозбірні, так і публікації аналогічної у віртуальному просторі на сайті бібліотеки та у соціальних мережах задля залучення ширшої аудиторії та популяризації самої бібліотеки і розкриття її фондів.

Використовуються різні форми представлення віртуальної виставки – від великої виставки-презентації із розділами, підрозділами, ілюстраціями, ґрунтовною текстовою частиною, багатим відео- та аудіоконтентом до виставки-листівки, віртуальної вітрини, виставки-ілюстрації тощо з певним набором мультимедійного контенту. Як зауважує Т. Павленко, «завдяки застосуванню мультимедійних технологій у процесі підготовки віртуальних експозицій отримують сучасний інформаційний продукт (ресурс), що характеризується такими властивостями, як мультимедійність, інтерактивність і гіпертекстовість»²⁷⁸.

Найпопулярнішим інструментом для створення віртуальних виставок залишається додаток Microsoft Office – PowerPoint. Використовуються також інші інтернет-сервіси, які допомагають представити експозицію якнайкраще, зокрема:

– authorStream (www.authorstream.com) – безкоштовна платформа для обміну презентаціями, яка зберігає анімацію, спецефекти та текст презентації

²⁷⁷ Бондаренко В. Віртуальні виставки як дистантна бібліотечна послуга. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2015. Вип. 41. С. 467–478.

²⁷⁸ Павленко Т. Віртуальна книжкова виставка як інформаційний ресурс бібліотеки (з досвіду діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського). *Вісник Книжкової палати*. 2020. № 7. С. 31.

у PowerPoint. Презентації на цій платформі можна публікувати у блогах, на бібліотечних вебсайтах, у соціальних мережах, месенджерах та YouTube;

– Calameo (<https://www.calameo.com/>) – зручний сервіс для створення інтерактивних публікацій та налагодження спільної діяльності;

– Canva (<https://www.canva.com/>) – платформа графічного дизайну, що дозволяє бібліотекарю створювати графіку, електронні виставки, презентації та інший візуальний контент для вебсайтів і соціальних мереж. Доступна як вебверсія, так і мобільна;

– Prezi (<https://prezi.com/>) – хмарне презентаційне програмне забезпечення, яке дозволяє розробляти інтерактивні презентації. Цей сервіс надзвичайно зручний для створення виставок-презентацій та виставок-оглядів;

– PhotoPeach (<https://photopeach.com/>) – безкоштовна онлайн-платформа, яка дозволяє створювати презентації з використанням фотографій, відео та музичного супроводу;

– Myebook (<https://myebook.com/>) – сервіс дозволяє створювати книжки у цифровому форматі, додаючи текст, фото, відео та звук. Платформа має багато інструментів для налаштування книжкової виставки;

– BannerSnack (https://www.creatopy.com/?from_bannersnack) – зручний сервіс для створення як рекламних банерів, так і презентацій книжкових виставок;

– Popplet (<https://www.popplet.com/>) – сервіс функціонує у вигляді інтерактивної дошки, що дозволяє бібліотекарю створювати діаграми і карти для кращої візуалізації;

– SlideShare (<https://www.slideshare.net/>) – сервіс дозволяє публікувати презентацію в інтернеті у вигляді слайд-шоу у форматі flash.

Кожен із представлених сервісів має свої особливості та функціональні можливості, які допомагають бібліотекарям при створенні електронних книжкових виставок. До прикладу, сервіси Myebook і Calameo дозволяють швидко і зручно створити презентацію у вигляді віртуальної книжки, PhotoPeach і Prezi – додавати у презентації мультимедійні елементи тощо. Ці платформи є

зручними не лише для бібліотекарів, а й для користувачів, а базові версії є безкоштовними. Для бібліотекарів надзвичайно важливо, перш ніж обрати певний сервіс для створення віртуальної книжкової виставки, адекватно оцінити свої потреби та можливості задля ефективного її представлення.

Отже, розроблення і подальше вдосконалення дистанційних сервісів для представлення електронних бібліотечних виставок є перспективним напрямом розвитку дистанційних послуг публічних бібліотек України. Віртуальні виставки допомагають книгозбірням у популяризації читання, сприяють розкриттю бібліотечних фондів, залучають нових користувачів, забезпечують ілюстрованою та фактографічною інформацією тощо. Динамічна і змістовна тематична віртуальна виставка є надійним провідником у величезному інформаційному потоці, презентує саму книгозбірню як сучасний заклад, підвищуючи її авторитет та імідж у суспільстві.

Електронні виставки нині стали невід'ємними від традиційної виставкової діяльності українських публічних бібліотек та одночасно слугують потужним інформаційним ресурсом. Добре організована виставкова діяльність є одним із потужних інструментів бібліотечного маркетингу, адже задовольняє як потреби користувачів, так і адекватно представляє ринок книгодрукування і допомагає у просуванні книжкової продукції.

Як зазначає І. Лопіт, вдало сформована і представлена електронна виставка вважається емоційною подією, яка покращує прийняття користувачем рішення щодо вибору певного видання або послуги²⁷⁹. Змістове наповнення виставки повністю пов'язано з функціональним навантаженням книгозбірні, зокрема, за допомогою професійно сформованої експозиції можна задовольнити певні маркетингові потреби та вирішити завдання, які відносяться до різних компонентів сфери послуг.

²⁷⁹ Лопіт І. Сутність та значення віртуальних книжкових виставок як нової форми бібліотечно-інформаційного простору. *Нова модель інформаційного образу бібліотеки: зміна традиційного сприйняття її призначення та функцій* : матеріали III наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 21 жовт. 2021 р.). Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2021. С. 80–86.

Книжкова виставка у бібліотечній діяльності – традиційна форма популяризації книжки, читання, фонду і самої книгозбірні. Українські публічні бібліотеки мають сталі традиції та значний накопичений досвід виставкової діяльності. Проте впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечні процеси призвело до суттєвих змін, що досі потребує теоретичного осмислення та методичних напрацювань щодо практичного використання у виставковій діяльності нових можливостей, які пропонує ринок інформаційних технологій.

Сьогодні в українській бібліотечній галузі формується нова модель бібліотеки, яка передбачає зміни в організації бібліотечного простору, оптимізацію доступу до бібліотечних ресурсів та впровадження прогресивної моделі обслуговування користувачів. Організація процесу створення електронної виставки може бути успішною за умови сприйняття її користувачем, його підвищеною зацікавленістю саме продуктом певної книгозбірні. Електронну виставку характеризує вдале поєднання візуального сприйняття та змістового розкриття, адже користувач позбавлений фізичного контакту із книжкою, і саме це обмежує його можливості в отриманні повноцінної змістової інформації. Але, на противагу традиційній виставці у бібліотечному приміщенні, коли користувач обмежений годинами роботи книгозбірні, через електронну експозицію бібліотека надає можливість користуватися нею 24/7 без географічних обмежень та висловлювати власні міркування про неї у соціальних мережах. Бібліотекар, використовуючи різні інструменти, може спрямовувати увагу користувача на додаткові інформаційні ресурси або скористатися іншими сервісами і послугами.

Упровадження у практику виставкової роботи електронного формату дозволяє бібліотекам вирішити ряд проблем, які неможливо розв'язати у традиційному середовищі, зокрема:

- збереження бібліотечного фонду;
- необмеженість термінами експонування документів;
- можливість перегляду змісту окремих документів;

- розкриття змісту документа через публікацію анотації;
- дистанційний перегляд електронної виставки²⁸⁰.

Беззаперечно, що електронна виставка є ефективним засобом поширення інформації про діяльність бібліотеки, підвищення її іміджу у суспільстві. На думку О. Воскобойнікової-Гузевої, запровадження бібліотеками процесу підготовки виставок в електронному форматі сприяє вирішенню важливих питань, зокрема:

- користувач отримує адекватну інформацію про бібліотечний фонд і якість послуг, які надає певна книгозбірня;
- увага користувача зосереджується на чітко визначених послугах і сервісах, що позиціонує бібліотеку як сучасну, професійну та потенційно сервісну установу;
- промоція бібліотеки та підтримка позитивної громадської думки;
- через професійну презентацію книжок просування культури читання у суспільстві відбувається швидше²⁸¹.

Фахівці виділяють кілька основних етапів щодо підготовки віртуальної книжкової виставки:

- визначення концепції виставки;
- відбір документів для експозиції;
- структурування та компоновання матеріалу;
- технічне оформлення текстового та ілюстративного матеріалів²⁸².

Таким чином, основними елементами електронної виставки виступають звуковий ряд, анімація і текст.

²⁸⁰ Лобузін К. В. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. С. 12.

²⁸¹ Воскобойнікова-Гузева О. В. Стратегія розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; наук. ред. Г. І. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2014. С. 105.

²⁸² Лопіт І. Сутність та значення віртуальних книжкових виставок як нової форми бібліотечно-інформаційного простору. *Нова модель інформаційного образу бібліотеки: зміна традиційного сприйняття її призначення та функцій* : матеріали III наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 21 жовт. 2021 р.). Ужгород : Вид-во Олександрів Гаркуші, 2021. С. 80–86.

Інтерфейс електронної виставки повинен бути зрозумілим і зручним для користувача, структурування документів – як у традиційних виставках. Оцифровані обкладинки книжок можуть бути розташовані по різному: за розділами, абеткою назв, хронологічно, мовами, іншими ознаками для зручності її перегляду користувачем. Організація електронної виставки передбачає також приділення значної уваги дизайнерському оформленню, адже від її позитивного візуального сприйняття залежить ефективність самої експозиції.

Електронна виставка – це складний процес популяризації бібліотечного фонду та її послуг, що дозволяє одночасно забезпечити якісну та ефективну рекламу, залучити нових та підтримати комунікацію зі своїми постійними користувачами. На переконання Л. Трачук, саме віртуальна книжкова виставка є засобом висвітлення її інформаційних ресурсів, її візитівкою, уособленням стилю книгозбірні та творчих можливостей бібліотекарів²⁸³.

Сьогодні якісно підготовлена електронна виставка виступає активним допоміжним засобом як для користувача, так і для бібліотекаря щодо організації та популяризації читання. Відсутність жорстких вимог щодо організації електронної виставки сприяє розвитку творчого потенціалу працівників бібліотеки, збагаченню їхнього досвіду. Отже, завдяки оперативності, актуальності, сучасному дизайну електронна виставка є незамінним навігатором для користувача в орієнтації серед джерел інформації, їхньому виборі та, загалом, організації читання.

Організація електронних виставок у бібліотеках вимагає підготовки високо професійних бібліотекарів, які володіють сучасними технологічними навичками, налагодженої співпраці між відділами, добре укомплектованої матеріально-технічної бази. Також потребує підвищення інформаційної грамотності самих користувачів. Сучасний бібліотекар вже зобов'язаний впроваджувати інноваційні підходи до традиційних для бібліотечної галузі видів діяльності. Як зазначають дослідниці О. Клименко і О. Сокур, «чим складніші завдання може

²⁸³ Трачук Л. Веб-технології в технологічному процесі обслуговування користувачів бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 2. С. 23.

вирішувати фахівець, тим вищою компетентністю він володіє»²⁸⁴, а отже, тим затребуванішим він є на ринку праці.

Позитивним прикладом є віртуальна виставкова діяльність Публічної бібліотеки імені Лесі Українки. На офіційному вебсайті книгозбірні у розділі «Віртуальні виставки та подорожі» (<https://lukl.kyiv.ua/virtualni-vystavky-ta-podorozhi/>) розміщено такі підрозділи:

- Тематичні виставки (матеріал згруповано у хронологічному порядку за роками опублікованих електронних виставок);
- Дивись і читай! (матеріал згруповано у двох підрозділах: 1) Цікаві факти з життя відомих людей (електронні виставки, присвячені Олені Пчілці, Миколі Амосову, Олександрю Кониському, Павлу Скоропадському, князю Ярославу Мудрому, Пилипу Орлику, Вінстону Черчіллю та іншим); 2) Електронні виставки, присвячені знаменним і пам'ятним датам (День конституції України, Києво-Печерська лавра, Україна – нація нескорених (до другої річниці вторгнення росії в Україну), Храм Софії (собор Софія Київська), Жінка – берегиня роду людського (до Дня Матері) тощо);
- Нові надходження від Українського інституту книги (у невеличких роликах презентовано книги із серії «Знамениті українці», книжки шведського журналіста Андерса Ріделла «Книжкові злодії», Олега Підлуцького «Лідери, що змінили світ», інші книжки сучасної української та світової літератури, отримані від Українського інституту книги);
- Віртуальні подорожі (у підготовлених бібліотекарями роликах згруповані відеоподорожі із 25 напрямів, зокрема «З історії київських вулиць», «Історична та культурна спадщина України», «Київ Лесі Українки», «Сумщина – дороги вражень», «Бібліотекарі мандрують на Волині» та інші).

Отже, електронна виставка у бібліотечній діяльності вирішує важливі завдання у відповідності із сучасними запитами користувачів, зокрема істотно

²⁸⁴ Клименко О., Сокур О. Професійні вимоги до бібліотекарів мережі наукових бібліотек Національної академії наук України. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. / Мін-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2022. Ч. 1. С. 141.

вдосконалює якість інформаційного обслуговування, сприяє ширшому розкриттю бібліотечних інформаційних ресурсів, полегшує доступ до наявного у бібліотечних фондах величезного ресурсу історико-культурних надбань українського народу. В умовах цифровізації суспільства електронна бібліотечна виставка стає ефективним інструментом забезпечення доступу до інформації віддаленого користувача. Сьогодні українські бібліотеки віддалено мають змогу ознайомити користувачів із книжковими колекціями національних історико-культурних пам'яток, художніми, музичними, ретельно підібраними відеоколекціями, оцифрованими рукописними пам'ятками – все це у перспективі сприяє підвищенню освітньо-культурного рівня громадян, підйому національної свідомості та гідному представленню України у глобальному інформаційному просторі.

Подальше вдосконалення дистанційних сервісів загалом та електронної виставкової діяльності зокрема є перспективним напрямом роботи бібліотечно-інформаційної сфери України. Віртуальні експозиції сприяють наданню користувачеві авторитетної бібліографічної, біографічної та фактографічної інформації. Також вони є ефективною формою інформування як про нові надходження, так і про вже сформовані колекції. Це дає змогу користувачеві отримати комплексне уявлення про наявні інформаційні ресурси з його інформаційного запиту, а також сприяє інтелектуальному розвитку особистості та піднесенню культурного рівня. А отже утверджується статус бібліотек у суспільстві як надійного джерела інформації, підвищується їхній імідж як поважних інституцій та відбувається таким чином залучення нових користувачів.

Висновки до розділу

В Україні створено систему інформаційного законодавства, котра закріплює правове поле функціонування електронної бібліотеки. Електронні

бібліотеки, які створюються на сайтах українських публічних книгозбірень, є комплексними інформаційними системами, що мають своїм завданням накопичення, зберігання та ефективного використання документів, представлених в електронному вигляді задля вирішення просвітницьких, наукових та довідкових завдань, спрямованих на задоволення користувацьких потреб в інформації та дозвіллі.

Необхідне вироблення єдиних підходів щодо формування електронних бібліотек, яке має базуватися на координації й кооперації зусиль, адже загальноукраїнський електронний ресурс має формуватися як розподілений, зі створеними взаємопосиланнями на ресурси інших учасників, на базі єдиного технологічного забезпечення. Широке представлення українського контенту у світовому інформаційному просторі матиме величезне значення для утвердження власної, заснованої на патріотизмі національної інтелектуальної традиції, сприятиме збагаченню уявлення світової спільноти про Україну як важливого суб'єкта глобального цивілізаційного поступу, презентує культурний внесок українців у світову цивілізацію, інтелектуальний і духовний прогрес людства.

Корпоративний проєкт – це єдиний комплекс організаційних, технологічних, технічних та інформаційних засобів, призначених для формування і використання спільних інформаційних ресурсів з метою якнайповнішого задоволення соціальних, культурних, наукових, пізнавальних тощо потреб користувачів, а також раціонального використання трудових і матеріальних ресурсів книгозбірень.

Вирізняються три групи проєктів, в яких беруть участь бібліотеки: мегапроєкти, мультипроєкти і монопроєкти. Мегапроєкти – це цільові програми розвитку культури на державному чи регіональному рівнях. Мультипроєкти – це комплексні програми, що формуються в бібліотечній сфері на рівні міст і громад. Монопроєкти здійснюються на рівні окремої бібліотеки. Саме монопроєкти вирізняються великою різноманітністю.

В Україні чітко окреслено два напрями, які склалися у процесі реалізації проєктів із формування корпоративних електронних каталогів: система корпоративної каталогізації та корпоративні бібліотечні системи і мережі.

Провідне місце у структурі бібліотечно-інформаційної та культурно-просвітницької діяльності посідає виставкова робота, яка є візитівкою будь-якої публічної бібліотеки. Електронна виставка є ефективним інструментом у наданні віддаленого доступу до інформаційних ресурсів, дійовим засобом інформування про нові надходження. Основною перевагою електронної виставки перед традиційною є можливість доступу до першої необмеженої кількості користувачів 24/7.

Перспективним напрямом роботи публічних бібліотек України є удосконалення дистанційних сервісів загалом та електронної виставкової діяльності зокрема, адже остання – потужний інструмент бібліотечного маркетингу, що задовольняє як потреби користувачів, так і адекватно представляє ринок книгодрукування і допомагає у просуванні книжкової продукції.

ВИСНОВКИ

1. Український бібліотечний інститут має потужний інтелектуальний потенціал, здатний генерувати нові ідеї та практично їх упроваджувати. Праці теоретиків і практиків інформаційно-бібліотечної сфери становили студії бібліотекознавчої проблематики, що охоплюють вивчення:

- інноваційного розвитку бібліотек України на етапі інформатизації суспільства, трансформації в їхній організаційній структурі;
- розбудови українського інформаційного середовища, електронних ресурсів та їхнього місця у системі комунікацій;
- корпоративної взаємодії бібліотек у питаннях формування інформаційних ресурсів та обслуговування користувачів на нових засадах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у різних аспектах;
- бібліотечної взаємодії, співпраці, співробітництва, партнерства, кооперації, інтеграції;
- залучення в активний обіг електронних ресурсів, зокрема і електронних бібліотек, для сучасної реалізації культурно-освітньо-наукових цілей, а також формування конкурентного національного інформаційного простору;
- інтеграції та кооперації бібліотечних, архівних та музейних фондів в єдині інформаційні центри.

У наукових працях акцентовано увагу на ролі бібліотек у цифровому суспільстві, змінах у їхніх функціях в умовах тотальної цифровізації, тенденціях цифрової трансформації у діяльності. Українські дослідники характеризують різні аспекти функціонування інформаційних ресурсів, спільних культурно-документальних комплексів, висвітлюють зарубіжний досвід, описують практичні напрацювання і досягнення бібліотечних проєктів. Досліджень, які виявили б основні тенденції та особливості розбудови інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах цифровізації, є вкрай недостатньо, враховуючи підвищену увагу до цієї проблеми в умовах російсько-української

війни, подальшого післявоєнного відновлення країни та інтеграції в європейське співтовариство.

2. Бібліотечно-інформаційний ресурс в умовах цифровізації – це організований комплекс джерел інформації та інформаційних послуг, які публічні бібліотеки надають своїм користувачам в електронній формі. Складниками бібліотечно-інформаційного ресурсу є власний оцифрований фонд бібліотеки, що виступає головною частиною, а також віддалені джерела інформації та дистанційні послуги, які надає книгозбірня своїм користувачам. Провідною метою інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів є забезпечення рівного доступу до інформації для всіх користувачів, незалежно від їхнього статусу, місця перебування, у будь-який час 24/7. Ця ідея реалізується бібліотеками на таких рівнях: організаційно-технологічному, фізичному, логічному, просторовому.

3. Організація знань у бібліотечному форматі характеризується стрімким нарощуванням масиву структурованих електронних інформаційних ресурсів, особливо актуальних в умовах зокрема повномасштабної воєнної агресії та інформаційної війни. Аналіз, синтез, структурування актуальної, а головне – достовірної інформації, виходять на передній план гарантування безпеки та загалом збереження української державності.

Цифровізація значно посилила традиційні бібліотечні функції, а організація знань у бібліотечному форматі характеризується стрімким нарощуванням масиву структурованих електронних інформаційних ресурсів. Електронні бібліотечно-інформаційні ресурси – це нематеріальна сукупність відомостей, які зібрані, опрацьовані та зберігаються на бібліотечних серверах, передаються за допомогою електронних, мережових або програмних засобів, завжди функціонують у режимі онлайн і використовуються задля підвищення ефективності бібліотечно-інформаційного обслуговування інформаційних потреб суспільства. Перехід на нові технології та докорінна модернізація всіх бібліотечних процесів уже призвела до використання принципово нових можливостей доступу до інформації незалежно від часу та місцезнаходження як

документа, так і користувача. Публічні бібліотеки нині формують такі види електронних інформаційних ресурсів: електронні каталоги; повнотекстові бази даних; електронні колекції текстових аналогів друкованих видань; колекції оцифрованих видань; електронні документи, які не мають друкованих аналогів; електронні публікації аудіо- та відеоінформації; мультимедійні продукти.

4. Запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність публічних бібліотек призвело до вирішення внутрішніх технологічних завдань, створення клієнтоорієнтованих та сервісних технологій обслуговування, генерації власних інформаційних продуктів і послуг, забезпечення доступу до ліцензійних ресурсів. Все це стало можливим із широким впровадженням технічних засобів і програмних технологій. До перспективних можна віднести застосування мобільних технологій, штучного інтелекту, технологій віртуальної реальності, сенсорних інтерфейсів, візуалізації даних, формування цифрових ресурсів.

Інформаційно-комунікаційні технології, які поступово були впроваджені у бібліотечну сферу для роботи з інформаційними продуктами та розширення сервісних послуг, надали змогу: вести діалог із користувачем за допомогою електронної пошти; сканувати і копіювати документи, перекладати тексти; записувати інформацію на змінний накопичувач; виконувати замовлення на пошук інформації в інтернеті тощо. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій при наданні користувачам бібліотечних послуг сприяє ефективному використанню наявних бібліотечних ресурсів та розширює користувацькі можливості в отриманні необхідної інформації, тим самим підвищуючи суспільну роль бібліотеки.

5. Сучасна публічна бібліотека – це потужний ресурс для розвитку громади та становлення українського громадянського суспільства. Вибір певної моделі діяльності залежить від рівня кадрового потенціалу, а потім – від рівня матеріально-технічної та технологічної бази. Тільки від активності і креативності бібліотекарів залежить чи стане їхня книгозбірня комунікативним центром із новими можливостями доступу до інформації.

Медіацентри на базі сучасних публічних бібліотек – це доступна платформа для проведення різноманітних освітніх проєктів, читацьких конференцій, дискусійних клубів, круглих столів, культурно-просвітницьких та мистецьких заходів, а також знайомства з авторами і новими творами. Усе це здійснюється у тісній співпраці з місцевою владою, різноманітними благодійними організаціями і фондами, за підтримки депутатського корпусу місцевих рад, активістів та самих працівників бібліотек. Тісна співпраця з керівництвом об'єднаних територіальних громад створює умови для трансформації самих книгозбірень та перетворення їх на інноваційний ресурс проведення успішних реформ у країні.

6. Бібліотечна виставкова діяльність є потужним інструментом бібліотечного маркетингу, адже задовольняє як потреби користувачів, так і адекватно представляє ринок книгодрукування і допомагає у просуванні книжкової продукції. Удосконалення дистанційних сервісів загалом та електронної виставкової діяльності зокрема є перспективним напрямом роботи бібліотечно-інформаційної сфери України.

Для української бібліотечної сфери нагальним є вироблення єдиних підходів щодо формування електронних бібліотек, яке має базуватися на координації й кооперації зусиль, адже загальноукраїнський електронний ресурс має функціонувати як розподілений, зі створеними взаємопосиланнями на ресурси інших учасників, на базі єдиного технологічного забезпечення. Також вимагає прискорення формування корпоративних електронних каталогів, адже на їх базі у перспективі має бути створений зведений каталог бібліотечно-інформаційних ресурсів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амельченко Ю. Бібліотеки Одещини: адаптація до потреб воєнного часу. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2023. № 1. С. 2–4.
2. Антоненко І., Баркова О. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення. *Бібліотечний вісник*. 2004. № 2. С. 11–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2004_2_5.
3. Аркасівська спадщина. *Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека ; Український культурний фонд* : вебсайт. URL: <https://arkasfamily.mk.ua/>
4. Артемов Ю. Аналіз деяких шляхів інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 11. С. 17–20.
5. Артемов Ю. І. Інформаційний прості і бібліотечне середовище: термінологічний дискурс. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2014. Вип. 4. Інтегрований галузевий інформаційний ресурс: стан, проблеми, перспективи створення та забезпечення доступу. С. 52–59.
6. Архів війни : вебсайт. URL: <https://ukrainewararchive.org/>
7. Бабій Л. Віртуальна книжкова виставка: нова форма інформаційних ресурсів бібліотеки. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Серія : Бібліотекознавство. Книгознавство*. 2015. Вип. 4. С. 272–276.
8. Бакан С. Ф. Електронний каталог. *Українська бібліотечна енциклопедія* : вебсайт Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article>
9. Бакуменко Л. Г. Репозитарії бібліотек вищих навчальних закладів України: принципи організації корпоративної взаємодії : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2013. 236 с.

10. Барвіста мелодія слова. *Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка* : вебсайт. URL: <https://lib.if.ua/posts/1391380418.html>
11. Баркова О. В. Технологічні засади формування інформаційних ресурсів універсальної електронної бібліотеки : автореф. дис. ... канд. тех. наук : 05.13.06 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 24 с.
12. Бережна К. Інформаційний сервіс публічних бібліотек України: напрями розгортання в комунікаційному просторі. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 11. С. 9–12.
13. Бережна К. С. Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в інформаційному суспільстві : автореф. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2018. 23 с.
14. БібліюМалин : блог. *Центральна публічна бібліотека імені Василя Скуратівського*. URL: <https://bibliomalin.blogspot.com/>
15. Бібліотека – інформаційний центр розвитку громади : метод.-практ. поради / Управління культури, національностей та релігій Хмельницької обл. держ. адміністрації ; Хмельницька ОУНБ ім. М. Островського. Хмельницький, 2014. 28 с.
16. Бібліотека року 2021: огляд проєктів. *Українська бібліотечна асоціація*. URL: <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/4893-biblioteka-roku-2021-ohliad-proiektiv> (дата звернення: 4.03.2024).
17. Бібліотеки стануть першими хабами проєкту «Дія. Цифрова освіта». *Міністерство цифрової трансформації України* : вебпортал. URL: <https://tinyurl.com/27nbtte2>
18. Бібліотеки у формуванні інформаційного ресурсу стратегічних комунікацій українського суспільства : монографія / Горовий В. М. та ін., наук. ред. В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2021. 249 с.
19. Бібліотеки як центри підтримки громади в умовах воєнної загрози: робота з внутрішньо переміщеними особами. *Вінницька обласна універсальна*

наукова бібліотека імені Валентина Отамановського : вебсайт. URL: <https://library.vn.ua/news-and-events/projects/2014-rik-projects/biblioteki-yak-czenti-pidtrimki-gromadi-2014>.

20. Бібліотечна Україна в цифрах (2021–2022 рр.) : Статистичний збірник / Мін-во культури та інформаційної політики України, Нац. б-ка України ім. Я. Мудрого ; упоряд. О. П. Лахно, О. В. Зозуля, відп. за вип. С. М. Кравченко. Київ, 2023. 73 с.

21. Бібліотечний простір – виставкова робота. URL: <https://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=615>

22. Бібліотечному фахівцю. Інформаційно-пошуковий тезаурус. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого : вебсайт. URL: <https://ipt.nlu.org.ua/>

23. Білоус В. С., Наугольних С. Г. Корпоративна каталогізація в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів. 2013. URL: <https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2018/09/bilous.pdf>

24. Бінківська К., Заріфі Г., Яковенко О. Цифрова трансформація у бібліотечній галузі: виклики й можливості в умовах несприятливих зовнішніх чинників. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених (Харків, 18–19 квіт. 2024 р.) / Харківська держ. акад. культури. У 2 ч. / за ред. Н. Рябухи та ін. Харків : ХДАК, 2024. Ч. 2. С. 112–114.

25. Бірюкова І. Цифрові проєкти як складова культурно-просвітницької діяльності Одеської національної наукової бібліотеки. *Записки історичного факультету. Історія України*. 2020. № 31. С. 72–85. DOI: <https://doi.org/10.18524/2312-6825.2020.31.220037>

26. Бондар А., Петрович В. Вебсайт як засіб інтеграції установи в сучасний інформаційний простір. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених (Харків, 18–19 квіт. 2024 р.) / Харківська держ. акад. культури. У 2 ч. / за ред. Н. Рябухи та ін. Харків : ХДАК, 2024. Ч. 2. С. 133–134.

27. Бондаренко В. Віртуальні виставки як дистантна бібліотечна послуга. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2015. Вип. 41. С. 467–478.
28. Бондаренко В. І. Дистантне інтернет-обслуговування користувачів сучасної бібліотеки (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 236 с.
29. Василенко О. М. Вступне слово. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації* : матеріали Міжнар. наук. конф., м. Київ, 6–8 жовт., 2020 р. Київ, 2020. С. 3–4.
30. Використання потенціалу електронних бібліотек та відкритого доступу для українських освіти і науки. Аналітична записка. *НІСД. Національний інститут стратегічних досліджень* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/wj39mh58>
31. Вилегжаніна Т. Інновації – визначальний фактор розвитку бібліотек України. *Бібліотечна планета*. 2009. № 3. С. 6–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2009_3_2
32. Вилегжаніна Т., Одинець Є. До питання створення центру корпоративної каталогізації: підходи і перспективи. *Бібліотечна планета*. 2005. № 1. С. 15–18.
33. Відомі люди Рівненщини. Цифрові колекції. *Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека* : веб-сайт. URL: <https://tinyurl.com/5dxtmju6>
34. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського : вебсайт. URL: <http://www.libragu.vn.ua>
35. Віртуальні виставки та подорожі. *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/virtualni-vystavky-ta-podorozhi/>
36. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегія розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Г. І. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.

37. Всесвітня доповідь ЮНЕСКО про комунікацію та інформацію в 1999–2000. URL: <http://www.polpred.com/free/unesco/2.htm>
38. Гавриш Н. Б. Формування корпоративних бібліотечно-інформаційних ресурсів як складової інформаційної інфраструктури фармацевтичної галузі України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харк. держ. акад. культури. Харків, 2012. 20 с.
39. Гарагуля С. Моделі інтеграції електронних джерел наукової інформації у бібліотеках. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 6. С. 18–20.
40. Гончар В. В., Богачов О. С., Онофрійчук О. П. Інформаційно-комунікаційні системи забезпечення управлінських рішень. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2019. Вип. 3 (36). С. 255–264.
41. Гончаров С. В. Методи та інформаційні технології формування галузевих електронних бібліотечних ресурсів : дис. ... канд. техн. наук : 05.13.06 / Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків, 2009. 191 с.
42. Горбан Ю. І., Гайсинюк Н. А. Оптимізація вебсайту бібліотеки закладу вищої освіти для покращення доступу до інформаційних ресурсів. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 83–90. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284669>
43. Горбань Ю. І., Гайсинюк Н. А. Цифровий медіапростір сучасної бібліотеки закладу вищої освіти: трансформація ролі та функцій. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2023. Т. 6. № 1. С. 32–43. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283937>
44. Гранчак Т. Ю. «Гнучка» бібліотека інформаційного суспільства. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Третьої міжнар. наук. конф. (Київ, 14–16 трав. 2020 р.) / упоряд. Л. Ф. Грінберг, М. М. Цілина. Київ : Ліра-К, 2020. С. 13–14.
45. Григоревська О. В. Сучасна бібліотека у швидкозмінюваному світі: моделі розвитку та партнерства. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : Міжнар. наук.

конф. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2015. URL: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/663>

46. Гулюк С. Як пройти в бібліотеку: 5 сучасних бібліохабів Києва. *БЖ: Журнал великого міста* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/3zkmuwuz>

47. Давидова І. О. Електронні бібліотеки: правові засади функціонування в Україні. *Імперативи розвитку електронних бібліотек: pro et contra = Imperatives of the Electronic Libraries Development: pro et contra* : матеріали Міжнар. веб-конф. (Харків, 27 берез. 2014 р.) / Нац. юридич. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : Нац. юридич. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2014. С. 50–57.

48. Данкевич Ю. Актуалізація інформаційно-аналітичних ресурсів бібліотек в умовах воєнного стану. *Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. бібліотечної конф. (Одеса, 17 листоп. 2022 р.) / упоряд. О. П. Спаськова, І. В. Панченко, О. А. Максим. Одеса : Південноукр. Нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. С. 79–82.

49. Денбновецький С. О. Цифрова трансформація українських бібліотек в умовах глобалізаційних перетворень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 26–33. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257256>

50. 10 хвилин з бібліотекарем. *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/10-khvylyn-z-bibliotekarem/>

51. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія : вебсайт. URL: <https://www.libr.dp.ua/>

52. Добровольська В. Інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору культури в Україні : монографія. Київ : НАКККіМ, 2020. 352 с.

53. Дригайло С. В. Створення комфортних умов роботи для користувачів і співробітників у бібліотеці. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 4. С. 63–72.

54. ДСТУ 5034:2008. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять / Національний стандарт України, УкрІНТЕІ, ТК 144 «Інформація і документація». Київ : Держспоживстандарт України, 2009. 38 с.

55. ДСТУ 7448:2013. Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять / Національний стандарт України, УкрІНТЕІ, ТК 144 «Інформація і документація». Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 41 с.

56. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Національний стандарт України, Держ. НУ «Книжкова палата України ім. Івана Федорова». Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2017. 16 с.

57. Дубровіна Л., Киридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 1. С. 3–10.

58. Дупляк Т., Ткаченко Д. Інтернет-технології у виставковій діяльності. *Маркетинг в Україні*. 2008. № 3. С. 26–29.

59. Е-каталог. *Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського* : вебсайт. URL: <https://library.vn.ua/e-catalog>

60. Електронна бібліотека. *Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського* : веб-сайт. URL: <https://library.vn.ua/e-library>

61. Електронна бібліотека «Історична спадщина України». *Національна історична бібліотека України* : вебсайт. URL: <https://omeka.nibu.kyiv.ua/s/nibu/page/page2>

62. Електронний каталог. *Публічна бібліотека ім. Лесі Українки* : вебсайт. URL: <http://ecatalog.kiev.ua/>

63. Електронний каталог. *Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових* : вебсайт. URL: <https://libkor.com.ua/plugin?type=lib>
64. Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів : монографія / Спирін О. М., Іванова С. М., Новицький О. В. та ін. ; наук. ред. В. Ю. Бикова, О. М. Спирін. Київ : Педагогічна думка, 2012. 176 с.
65. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / Онищенко О. С., Дубровіна Л. А., Горовий В. М. та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 235 с.
66. Електронні каталоги. *Одеська національна наукова бібліотека* : офіційний вебсайт. URL: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=323
67. Жабін А. Соціальні мережеві сервіси в бібліотеках. *Бібліотечний вісник*. 2017. С. 13–19.
68. Жукова В. П. Перспективи кооперації бібліотек у формуванні національного розподіленого інформаційного ресурсу. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.). Київ, 2013. С. 17–20.
69. Збанацька О. М. Сучасні підходи до організації інформаційно-пошукових систем культурних інституцій. *У пошуку нових сенсів полікультурного світу. Повоєнний діалог культур* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 2–3 лютого 2023 р.). Київ, 2023. С. 71–74. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/novyny/02_23/230210_Konf_DIaChUK_ZMIST.pdf (дата звернення: 03.03.2025).
70. Зведений каталог Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Ольжича та бібліотек Житомирської області. URL: <https://tinyurl.com/5ydm4cx2>

71. Зведений каталог періодичних видань – досвід багаторічної співпраці з провідними бібліотеками Харкова. URL: <https://www.calameo.com/read/0033067343bf85e07e1c6>

72. Зміцнення соціальної згуртованості та заснування суспільного договору у постраждалій від війни Чернігівській області. *Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових* : вебсайт. URL: <https://libkor.com.ua/nashi-proekti/54>

73. Зубко А. М., Жорова І. Я., Кузьменко В. В., Слюсаренко Н. В., Кохановська О. В. Інформаційно-комунікаційні технології як чинник професійного розвитку педагога в системі післядипломної освіти. *Інформаційні технології та засоби навчання*. 2020. № 3 (77). С. 262–281.

74. Івашкевич О. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50–56. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238782>

75. Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій : монографія / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 232 с.

76. Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія і розвиток : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 184 с.

77. Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / О. М. Василенко, Т. В. Добко, Н. Я. Зайченко, Н. Ю. Каліберда, О. Г. Кириленко, О. З. Клименко, Т. М. Коваль, Л. А. Литвинова, К. В. Лобузін, Н. Ф. Самохіна. Київ : НБУВ, 2017. 410 с.

78. Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять : ДСТУ 7448:2013. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. III, 41 с. Національний стандарт України.

79. Ісаєнко О. О. Інноваційні бібліотечні технології інформаційного обслуговування : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. О. В. Воскобойнікова-Гузєва. Київ, 2011. 158 с.
80. Календар пам'ятних дат загиблих воїнів АТО/ООС та Героїв Небесної Сотні Київщини. *Київська обласна бібліотека для дітей* : вебсайт. URL: https://child-library.kiev.ua/files/kalendar_geroi.pdf
81. Каліберда Н. Ю., Ясінська О. А., Півнюк О. В. Електронні інформаційні ресурси в системі бібліотечно-інформаційного обслуговування наукової бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 6. С. 21–28.
82. Каракоз О. Технології віртуальної реальності у сучасному бібліотечному середовищі: використання в умовах медіатизації суспільства. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2023. № 6. С. 121–129. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283974>
83. Касаткін В. Специфіка використання інформаційних технологій у бібліотечних інформаційних ресурсах. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2681>.
84. Касаткін В. Специфіка відображення інформаційних ресурсів на бібліотечних сайтах (інформація про фонди та користувачів). *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 35. С. 365–374.
85. Київська обласна бібліотека для дітей : вебсайт. URL: <https://child-library.kiev.ua/>
86. Клименко О., Сокур О. Інтеграція фондів бібліотек наукових установ НАН України в електронне середовище. *Інформаційні технології в культурі мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. / Мін-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2021. С. 246–248.
87. Клименко О., Сокур О. Національна електронна бібліотека України: нормативно-правове забезпечення. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 10–15.

88. Клименко О., Сокур О. Професійні вимоги до бібліотекарів мережі наукових бібліотек Національної академії наук України. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. / Мін-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2022. Ч. 1. С. 139–141.

89. Коваль Т. М., Туровська Л. О., Смоляр І. Е. Популяризація електронних книжкових виставок у соціальних мережах (на прикладі універсального підсобного фонду ВКБО НБУВ). *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2015. Вип. 42. С. 61–80.

90. Колесникова Т. О. Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2012. 255 с.

91. Коновал Л. В. Функціонування національних цифрових бібліотечних проєктів у контексті формування електронної бібліотеки «Україніка». *Бібліотечний вісник*. 2016. № 2. С. 11–16.

92. Концепція нового інтегрованого ресурсу – електронної бібліотеки «Культура України» : наказ Міністерства культури України від 29.11.2011 р. № 1094/0/16-1. Про проєкт. Електронна бібліотека «Культура України». *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого* : вебсайт. URL: <https://elib.nlu.org.ua/content.html?id=3>

93. Копанєва В. О. Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів Інтернету : монографія / наук. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 198 с.

94. Корисно знати – Переселенцям. Військовослужбовцям. *Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія* : вебсайт. URL: <https://www.libr.dp.ua/?do=korysno&id=27>

95. Корисно знати – Російська агресія. *Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія* : вебсайт. URL: <https://www.libr.dp.ua/?do=korysno&id=36>

96. Корнілова Є. Корпоративні технології у наукових бібліотеках. *Бібліотечний вісник*. 2007. № 4. С. 7–12.
97. Кращі бібліотечні проекти і програми для підлітків та молоді : Інформаційний методичний огляд з досвіду роботи бібліотек області / підготувала К. І. Благодар. Одеса, 2019. 24 с.
98. КРКК. *Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського* : вебсайт. URL: <https://library.kr.ua/>
99. Кропочева Н. М. Репозитарії закладів вищої педагогічної освіти: нові можливості для наукових бібліотек. *Бібліотечний меркурій*. 2021. Вип. 2. С. 118–133.
100. Кудря Л. М. Віртуальна книжкова виставка – нова форма популяризації документів. *Бібліотечна планета*. 2009. № 1. С. 37–39.
101. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Трансформація та розширення функцій бібліотек в сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38–44. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2021.244715>
102. Кузнєцова М. Регіональні електронні ресурси: від корпоративного створення до використання у соціально-комунікаційному середовищі ОУНБ. *Вісник Книжкової палати*. 2010. № 8. С. 25–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2010_8_10
103. Кулик Є. В. Інноваційні інтерактивні канали взаємодії бібліотек з юнацькою аудиторією як засіб модернізації бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва в Україні : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 256 с.
104. КультФронт. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого* : вебсайт. URL: <https://nlu.org.ua/article.php?id=561>
105. Кунанець Н. Е., Липак Г. І., & Жолна Д. Ю. Віртуальна реальність у бібліотеках: аналіз можливостей та викликів. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2024. Вип. 65. С. 83–95. DOI: 10.31516/2410-5333.065.06

106. Кунанець Н., Липак Г., Пасічник В. Формування консолідованого інформаційного ресурсу «розумного міста»: бібліотечний аспект. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 2. С. 3–8.

107. Левченко Н. П. Відкриті електронні ресурси у діяльності бібліотек закладів вищої освіти: специфіка формування, управління, доступ : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2020. 20 с.

108. Липак Г. І. Формування консолідованих інформаційних ресурсів бібліотек, архівів та музеїв територіальних громад : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 233 с.

109. Лисюк Ю., Літашова А. Мандрівна бібліотека, або як втриматися в інформаційному просторі у стані подвійної евакуації. *Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. бібліотечної конф. (Одеса, 17 листоп. 2022 р.) / упоряд. О. П. Спасскова, І. В. Панченко, О. А. Максим. Одеса : Південноукр. Нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. С. 42–45

110. Лобановська І. Взаємодія освітянських бібліотек України у формуванні інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу: організаційний аспект. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 9. С. 16–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2014_9_6

111. Лобановська І. Г. Співробітництво освітянських бібліотек України у формуванні інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу URL: http://conference.nbuv.gov.ua/up/report_1409564587.doc.

112. Лобузін І. В. Цифрові бібліотечні проєкти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекції : монографія / відп. ред. В. А. Широков ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 216 с.

113. Лобузiна К. Корпоративна бiблiотечна база знань : наук.-метод. посiбник / НАН України, Нац. б-ка України iм. В. I. Вернадського. Київ, 2016. 100 с.
114. Лобузiна К. В. Технологiї органiзацiї знаннєвих ресурсiв у бiблiотечно-iнформацiйній дiяльностi : монографiя / вiдп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України iм. В. I. Вернадського. Київ, 2012. 252 с.
115. Лобузiна К. В. Фундаментальна електронна бiблiотека «Україніка»: технологiчна органiзацiя та основнi принципи управлiння iнформацiйними ресурсами. *Бiблiотека. Наука. Комунiкацiя* : матерiали Мiжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). Київ, 2015.
116. Лобузiна К. В. Шляхи iнтеграцiї бiблiотечної дiяльностi до онлайнового середовища. *Вiсник Книжкової палати*. 2012. № 7. С. 30–34.
117. Лопiт I. Сутнiсть та значення вiртуальних книжкових виставок як нової форми бiблiотечно-iнформацiйного простору. *Нова модель iнформацiйного образу бiблiотеки: змiна традицiйного сприйняття її призначення та функцiй* : матерiали III наук.-практ. iнтернет-конф. (Ужгород, 21 жовт. 2021 р.). Ужгород : Вид-во Олександрi Гаркушi, 2021. С. 80–86.
118. Львiвська обласна унiверсальна наукова бiблiотека : вебсайт. URL: <http://www.lounb.org.ua/>
119. Макарова О. I. Технiчнi та програмнi засоби в дiяльностi сучасної бiблiотеки. *Iнформацiя, комунiкацiя та управлiння знаннями в глобалiзованому свiтi* : зб. матерiалiв Третьої мiжнар наук. конф. (Київ, 14–16 трав. 2020 р.) / упоряд. Л. Ф. Грiнберг, М. М. Цiлина. Київ : Лiра-К, 2020. С. 35–37.
120. Макарова М. В. Цифровi проєкти у бiблiотечній сферi України. *Цифрова платформа: iнформацiйнi технологiї в соцiокультурній сферi*. 2024. Т. 7. № 1. С. 123–138. DOI: 10.31866/2617-796X.7.1.2024.307014
121. Малиновський О. Б. Мультимедiйнi бiблiотечнi iнформацiйнi ресурси для осiб з особливими потребами : автореф. дис. ... канд. наук iз соц. комунiкацiй : 27.00.03 / Нац. б-ка України iм. В. I. Вернадського. Київ, 2016. 19 с.

122. Мандрикін І. Вдруге з самого початку: як працює Перша мандрівна бібліотека. *Читомо* : вебсайт. URL: <http://surl.li/uqtrх>

123. Маньковська Р. Пам'яткоохоронна діяльність Петра Тронька: актуалізація проблеми в умовах російсько української війни 2022–2023 рр. *Бібліотека. Люди. Війна. Втрати і звершення* : зб. тез і повідом. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 листоп. 2023 р.) / Нац. іст. б-ка України. Київ, 2023. С. 169–178.

124. Маранчак М. М. Стратегії репутаційного інтернет-маркетингу публічних бібліотек України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2021. 274 с.

125. Мар'їна О. Сучасні форми інформаційно-комунікаційної взаємодії в регіональних бібліотечних системах. *Вісник Книжкової палати*. 2009. № 2. С. 20–23

126. Мар'їна О. Ю. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 7. С. 19–21.

127. Мережа Пунктів доступу громадян (ПДГ) до інформації органів державної влади у бібліотеках України. URL: <https://tinyurl.com/24v5v8z2>

128. Методичні рекомендації для місцевих громад щодо збереження і вшанування пам'яті учасників, жертв та подій російсько-української війни. *Український інститут національної пам'яті* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/2p9vpедх>

129. Мишак А. Інформаційні ресурси сучасних бібліотек: світовий досвід. URL: <https://inb.dnsgb.com.ua/2020-4/15.pdf>

130. Міста і села України. Втрати воєнного часу. *Національна історична бібліотека України* : вебсайт. URL: https://nibu.kyiv.ua/msu_vtraty/

131. Міська спеціалізована молодіжна бібліотека : вебсайт. URL: <https://msmb.org.ua/>

132. Нагорнюк О. Сучасна бібліотека – ресурс для розвитку громади. *UPLAN* : вебсайт. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/suchasna-biblioteka-resurs-dlia-rozvytku-hromady/>

133. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого : вебсайт. URL: <https://nlu.org.ua>
134. Національна історична бібліотека України : вебсайт. URL: <https://nibu.kyiv.ua/>
135. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій : монографія / Онищенко О. С. та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 158 с.
136. Національні громади Запорізької області під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека* : вебсайт. URL: <https://zounb.zp.ua › resource>
137. Національні інформаційні ресурси як інтегративний чинник вітчизняного соціокультурного середовища : монографія / Онищенко О. С., Горовий В. М., Попик В. І. та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2014. 296 с.
138. Новальська Т., Бойчук Н. Публічні бібліотеки як інституції історичної пам'яті українського народу. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 13. С. 222–232. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307253>
139. Новальська Т. В., Горбань Ю. І., Бачинська Н. А., Пристай Г. І. Публічні бібліотеки України як складова інформаційного спротиву російській агресії. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2024. Вип. 65. С. 69–82. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.065.051>
140. Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. С. Грушевського. *Facebook*. URL: https://www.facebook.com/odessa.ounb/?locale=ru_RU
141. Онищенко О. Адаптація бібліотек до «життя в цифрі». *Бібліотечний вісник*. 2020. № 1. С. 3–8.
142. Онищенко О. Бібліотека і цифрове покоління: нова ситуація – нові форми роботи. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 5. С. 3–6.

143. Онищенко О. Бібліотеки в цифровому середовищі: курс на індивідуальний інтегрований сервіс. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 53. С. 9–18.
144. Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 3–9.
145. Оніпко Т. В., Козоріз Т. В. Сучасні бібліотечні технології. *Сучасний рух науки* : тези доп. XI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Дніпро, 8–9 жовт. 2020 р.). У 2-х т. Дніпро, 2020. Т. 2. С. 123–126.
146. Оніпко Т. В., Саліч Д. А. Інформатизація бібліотечної справи в Україні. *Структурні зміни у суспільстві та економіці під впливом комунікацій та інформатизації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 15–16 травня 2016 р.) / за ред. М. В. Макарової. Полтава : ПУЕТ, 2016. С. 247–249.
147. Павленко Т. Віртуальна книжкова виставка як інформаційний ресурс бібліотеки (з досвіду діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського). *Вісник Книжкової палати*. 2020. № 7. С. 29–34.
148. Пальчук В. Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія. Київ : НБУВ, 2014. 280 с.
149. Павлуша І. Створення та розвиток електронних бібліотек в Україні: бібліотекознавчий аспект (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд іст. наук : 07.00.08 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2002. 18 с.
150. Пастушенко Т. Метод усної історії та усно історичні дослідження в Україні. URL: http://klio-mukolaiv.at.ua/prochutatu/usna_istorija.pdf
151. Перелік послуг електронного урядування, доступ до яких надається у бібліотеці. *Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека імені Д. І. Чижевського* : вебсайт. URL: <https://library.kr.ua/elposl/>
152. Перенесієнко І. П. Організація тематичного доступу до електронних бібліотечних колекцій : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. 19 с.
153. Перша мандрівна бібліотека : вебсайт. URL: <https://nomlib.library.lg.ua/>

154. Петрова М. В. Управління формуванням електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів (кінець ХХ ст. – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 20 с.

155. Половинчак Ю. Сучасне інформаційно-комунікаційне середовище як простір трансформації української національної ідентичності : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. В. Горвий. Київ, 2017. 372 с.

156. Положення про електронну бібліотеку. *Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка* : вебсайт. URL: <http://libkor.com.ua/elektronna-biblioteka-polozhennia>

157. Положення Про Київський Літературний Клуб (КЛІК). Київ, 2021 р. *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/yvk4уху5>

158. Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського : вебсайт. URL: <https://library.pl.ua>

159. Попик В. Створення фундаментальної електронної бібліотеки «Україніка» як складник формування національного гуманітарного інформаційного простору. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 3–7.

160. Попик В. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 3. С. 3–11.

161. Правопросвітницькі проєкти. *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/pravoprosvitnytsky-proyekt/>

162. Пригости мене розмовою – українською мовою. *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/pryhosty-mene-rozmovoyu/>

163. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20/ed20241115#Text>

164. Про бібліотеки і бібліотечну справу : : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>

165. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека–XXI» : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.2011 р. № 956. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/244532297>

166. Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.05.2003 р. № 259-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259-2003-%D1%80#Text>

167. Про затвердження Положення про Українську цифрову бібліотеку : наказ Міністерства культури України від 08.08.2018 р. № 684. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0970-18#Text>

168. Про затвердження Порядку формування зведеного каталогу оцифрованих видань : наказ Міністерства культури України від 25.05.2016 р. № 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0867-16#Text>

169. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні : Указ Президента України від 31.07.2000 р. № 928/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text>

170. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

171. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text>

172. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022 р. № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>

173. Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 09.04.1999 р. № 595-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-14#Text>

174. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>

175. Про Національну програму правової освіти населення : Указ Президента України від 18.10.2001 р. № 992/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text>

176. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 219-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text>

177. Про схвалення Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577>

178. Проект краєзнавчого електронного ресурсу «Історія міст і сіл України». *Національна історична бібліотека України* : вебсайт. URL: https://nibu.kyiv.ua/projects/proekt_kraieznavchoho_elektronnoho_resursu_istoriia_mist_i_sil_ukrainy/

179. Проект Придніпровський корпоративний каталог. *Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія* : вебсайт. URL: <https://www.libr.dp.ua/pkk1.html>

180. Проект «БібліоПРОБА». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/biblioproba/>

181. Проект «Бібліотека для кожного». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-biblioteka-dlya-kozhnogo/>

182. Проект «Бібліотерапія: твоя книга щастя». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-biblioterapiya-tvoya-knyha-shchasttya/>

183. Проект «Видима бібліотека». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/pilotnyy-proyekt-vydyma-biblioteka/>

184. Проект «Гра зі смислами». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-hra-zi-smyslamy/>

185. Проект «Жіноче коло з Тана Срібна». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-zhinoche-kolo-z-tana-sribna/>

186. Проєкт «Зведений електронний каталог до фондів публічних бібліотек для дорослих міста Києва». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-zvedenyu-elektronnyu-kataloh/>

187. Проєкт «Київ крізь призму домашніх фотоархівів киян». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/kyuiv-kriz-pryzmu-domashnikh-fotoharkhiviv/>

188. Проєкт «Майстерня звуку». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-mausternya-zvuku/>

189. Проєкт «Оцифрований малюнок». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-otsyfrovanyu-malyunok/>

190. Проєкт «Твоя інформаційна та медіа-броня». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-tvoya-informatsiyna-ta-media-bronya/>

191. Проєкт «Що читає бібліотекар?». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-shcho-chytaye-bibliotekar/>

192. Проєкт «Я – жінка». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-ya-zhinka/>

193. Проєкт «Я Є!». *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-ya-ye/>

194. Проєкти. Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності. *Українська бібліотечна асоціація* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/3r53x5jx>

195. Проєкти бібліотеки. *Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка* : вебсайт. URL: <https://lib.if.ua/projects.html>

196. Простягни руку допомоги. Приходь! Спілкуйся! Відчуй підтримку! *Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека імені М. Івасюка* : вебсайт. URL: <https://sites.google.com/site/prostagnirukudopomogi/>.

197. Проценко Т. Формування іміджу сучасної бібліотеки. *Бібліотечна планета*. 2013. № 3 (61). С. 10–12.

198. Публічна бібліотека імені Є. Чикаленка Куяльницької сільської ради : вебсайт. URL: <https://kotovsk-crb.ucoz.ua/>

199. Ресурси наукових бібліотек як складова інформаційної основи сучасного національного розвитку : монографія / В. Горовий, С. Горова, М. Закіров та ін. ; відп. ред. І. Мищак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2024. 260 с.

200. Ржеуський А. В. Моделі, методи та засоби надання інформаційних послуг у сервіс-орієнтованих бібліотечних системах : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. 2016. 26 с.

201. Ржеуський А., Кунанець Н. Електронні інформаційні ресурси бібліотек галузевих закладів вищої освіти України під час карантинних обмежень та воєнного стану. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2023. № 11. С. 6–11. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282667>

202. Ржеуський А. В., Кунанець Н. Е., Добровольська В. В. Електронні інформаційні ресурси бібліотек технічних університетів України: порівняльний аналіз. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 3. С. 5–14. DOI: [10.32461/2409-9805.3.2022.266963](https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2022.266963)

203. Рибачок О. М. Інтеграційні проєкти бібліотечних та архівних ресурсів: європейські програми, українські здобутки. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : зб. тез та доп. Міжнар. наук. конф. (Київ, 8-10 жовт. 2013 р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. С. 54–55.

204. Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища : монографія / Онищенко О. С., Горовий В. М., Дубровіна Л. А. та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 194 с.

205. Салата Г. В. Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 7–13. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257253>

206. Сватула Т. Сучасна бібліотека – європейський рівень обслуговування (портфоліо Херсонської ОУНБ ім. О. Гончара). *Бібліотечна планета*. 2015. № 1. С. 6–8.

207. Салата Г. В. Тенденції і розвиток бібліотек у цифровому середовищі. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2022. № 61. С. 30–39. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.061.03>

208. Селиверстова Е. Т. Становление и пути развития единого библиотечного фонда. *Советское библиотековедение*. 1985. № 5. С. 3–14.

209. Селіверстова К. Бібліотеки та архіви як інформаційний ресурс суспільства. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2000. Вип. 5. С. 19–32.

210. Сербін О. «Публічні бібліотеки України в умовах російської збройної агресії»: аналітичний огляд далекоглядного аналізу. *Бібліотечна планета*. 2024. № 1. С. 4–5.

211. Скарби України: цифрова колекція книжкових пам'яток у фонді Одеської національної наукової бібліотеки. *Одеська національна наукова бібліотека* : вебсайт. URL: <https://odnb.odessa.ua/rarities/>

212. Слотюк Г. Проект «Голоси живої історії»: формуємо електронну карту пам'яті України. *Бібліотечна планета*. 2023. № 2. С. 25–27.

213. Слотюк Г. М. Усна історія як інструмент дослідження у бібліотечній практиці (Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва). URL: <https://www.calameo.com/books/005337104a3f5a6a889c3>

214. Солонська Н. Г. Електронні виставки в бібліотеках як форма створення нового інформаційного ресурсу. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2012. Вип. 34. С. 150–155.

215. Соляник А. Корпоративна взаємодія як основа реалізації функцій національної бібліотеки. *Короленківські читання – 2012. Взаємодія та партнерство бібліотек у регіональному інформаційному просторі* : матеріали XV всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 11 жовт. 2012 р.). Харків : Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, 2013. С. 18–25.

216. Спільне архівування документів про Війну в Україні 2022 року. *Українська бібліотечна асоціація* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/ух24j9рj>
217. Статистична аналітика. 6-НК Зведена Україна за 2023 р. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого : Бібліотечному фахівцю* : вебсайт. URL: <https://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=11476>
218. Статті про учасників Майдану та АТО. *Комунальний заклад «Бібліотека для дорослих» Хмельницької міської ради* : вебсайт. URL: <http://hm-library.com.ua/index.php?type=menu&ato&part4>.
219. Струнгар А. В. Інформаційно-аналітичний портал бібліотеки як засіб наукової комунікації : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 210 с.
220. Сумська обласна універсальна наукова бібліотека : вебсайт. URL: <http://ounb.sumy.ua>
221. Терентьєв С. О. Електронні ресурси в системі комунікацій публічних бібліотек України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 2. С. 21–26. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2022.263807>
222. Терентьєв С. О. Інформаційно-комунікаційне забезпечення розвитку мережі публічних бібліотек України: теоретичні підходи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 3. С. 81–86.
223. Ткачук Л. Веб-технології в технологічному процесі обслуговування користувачів бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 2. С. 23–26.
224. Ткачук Л. Віртуальна виставка: нова послуга бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2007. № 11. С. 36–38.
225. Туровська Л. Віртуальна бібліотечна виставкова діяльність: бібліографічний аспект. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 2. С. 6–7.
226. Туровська Л. Деякі аспекти стратегії інноваційного бібліотечного розвитку. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених (Харків, 18–19 квіт. 2024 р.) /

Харківська держ. акад. культури. У 2 ч. / за ред. Н. Рябухи та ін. Харків : ХДАК, 2024. Ч. 2. С. 114–116.

227. Туровська Л., Смоляр І. Електронна виставка як комунікаційна модель діяльності наукової бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 3. С. 29–31.

228. Туровська Л., Смоляр І. Організація електронних книжкових виставок у контексті інформаційно-комунікаційної діяльності наукової бібліотеки. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2016. Вип. 44. С. 44–53.

229. Український незалежний журнал «Буковина» – Ukrainian Quarterly «Вуковіна». *Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Івасюка* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/bawr6sm4>

230. Українські бібліотеки модернізують за моделлю «Чотири простори». *Гал-інфо* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/25aewpuy>

231. Фіксація подій російсько-української війни: аналітичний огляд діяльності обласних універсальних наукових бібліотек за 2022–2023 рр. Вип. 1. Бібліографічний аспект / Міністерство культури та інформаційної політики України, Нац. іст. б-ка України : підгот. М. Цінська ; ред. Н. Волошінська, В. Кисельова, О. Михайлова ; відп. за вип. А. Скорохатова. Київ, 2024. 29 с.

232. Філіппова Н. П. Документно-інформаційні ресурси медичної галузі України: теоретичний та прикладний аспекти : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 17 с.

233. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек та інформаційних центрів України : рішення засідання Міжвідомчої ради з координації фундаментальних досліджень від 03 грудня 2014 р. URL: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201412_artilces_field_dopmat_files/2.pdf.

234. Хамедюк А. І. Відомі люди Рівненщини. Цифрові колекції. Мапа бібліотечного досвіду : проєкт б-к Рівненщини за 2018 рік / Рівнен. обл. універс.

наук. б-ка, Рівнен. обл. від-ня УБА ; ред.-упоряд. Н. П. Волян. Рівне, 2018. С. 9–10. URL: <http://libr.rv.ua/data/library/img/55.pdf>

235. Харківська обласна універсальна наукова бібліотека : вебсайт. URL: <https://library.kharkov.ua/>

236. Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олесь Гончара : вебсайт. URL: <https://lib.kherson.ua/>

237. Центр регіональної інформації. *Центральна бібліотека Полонської міської ради об'єднаної територіальної громади* : вебсайт. URL: https://polonne-crb.at.ua/index/centr_regionalnoji_informaciji/0-27

238. Цифрові бібліотечно-інформаційні ресурси у розбудові наукового сегмента національного інформаційного простору : монографія / Л. А. Дубровіна та ін. ; відп. ред. К. В. Лобузін ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2021. 414 с.

239. Цифрові, інклюзивні, доступні: підтримка цифровізації державних послуг в Україні (Проект підтримки Дія). *UNDP* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/4d5um8ku>

240. ЦУКК. *Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського* : вебсайт. URL: <https://library.kr.ua/>

241. Чередник Л. А. Віртуальна бібліотека як новітній інформаційний центр. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2022 р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2022. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1618>

242. Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка : вебсайт. URL: <http://new.library.ck.ua/index.php/resursy>

243. Чотири простори. Модель сучасної публічної бібліотеки. *Методична служба публічних бібліотек Києва* : блог. URL: <https://tinyurl.com/y84am32c>

244. Чумак Є. Електронні бібліотеки як вагомий складник національного інформаційного простору України. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 16–23.

245. Чумак Є. Інтеграція ресурсів публічних бібліотек України через формування корпоративних електронних каталогів. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського* : зб. наук. пр. Київ, 2022. Вип. 66. С. 228–236.

246. Чумак Є. Інформаційно-комунікаційні технології в діяльності сучасних публічних бібліотек України. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матеріали Міжнар. наук. конф., присвяч. 95-річчю ХДАК (Харків, 21–22 листоп. 2024 р.). У 2 ч. / Харків. держ. акад. культури ; [під ред. доц. Н. Рябухи та ін.]. Харків : ХДАК, 2024. Ч. 1. С. 178–179.

247. Чумак Є. Трансформація інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в сучасних умовах. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 36–47. DOI: 10.31866/2616-7654.10.2022.269445.

248. Чумак Є. С. Бібліотека як мультифункціональний медіа-центр громади. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів, здобувачів, магістрів. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2023. С. 255–258.

249. Чумак Є. С. Бібліотека як сучасний центр цифрових технологій та бібліотечного сервісу. *Бібліотека. Люди. Війна. Втрати і звершення* : зб. тез і повідомлень Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 листоп. 2023 р.) / М-во культури та інформ. політики України, Нац. іст. б-ка України, Ін-т історії України НАН України, Центр дослідження історико-культурної спадщини України, Нац. спілка краєзнавців України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, кафедра інформ. технологій; ред. кол.: А. Скорохватава (голова), Н. Волошінська, Т. Спанчак, О. Михайлова, Р. Маньковська, Т. Новальська, О. Покропивна, М. Цінська. Київ, 2023. С. 370–373.

250. Чумак Є. С. Віртуальна виставка як інформаційний ресурс бібліотеки. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому*

світі : зб. матеріалів Сьомої міжнар. наук. конф. (Київ, 23–25 травня 2024 р.) / упоряд. Н. І. Кобижча, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2024. С. 145–146.

251. Чумак Є. С. Сучасні медіапрактики в роботі українських бібліотек з молоддю. *Філософія культурно-мистецької освіти* : матеріали II Всеукр. наук. конф. (Київ, 24 березня 2023 р.). Київ, 2023. С. 205–208.

252. Чумак Є. С. Цифрові технології в культурно-мистецьких проєктах бібліотек. *Філософія культурно-мистецької освіти* : матеріали III Всеукр. наук. конф. (Київ, 28 березня 2024 р.). Київ, 2024. С. 132–135.

253. Чумак Є. С. Цифровізація бібліотек: нові перспективи розвитку. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів, здобувачів, магістрів. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 139–141.

254. Швець М. Б. Обновлённая библиотека: бином фантазии: [беседа с директором ЦБС Красногвардейского района М. Б. Швець] / записала М. Селивёрстова. *Современная библиотека*. 2013. № 9. С. 8–13.

255. Шемаєв С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2016. 20 с.

256. Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Харк. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2008. 289 с.

257. Шемаєва Г. В. Перспективні напрями розвитку електронних інформаційних ресурсів бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2012. № 3. С. 3–7.

258. Шестопалова О. В. Віртуальна книжкова виставка як сучасна форма бібліотечного обслуговування (з досвіду роботи бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету). *Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, НТБ ДНУЗТ, 1–2 груд. 2016 р.). URL: <https://tinyurl.com/r5e4n35s>

259. Щербан Р. Зберігаємо пам'ять: спогади очевидців війни Росії проти України (досвіду роботи бібліотек Рівненщини). *Бібліотека. Люди. Війна. Втрати і звершення* : зб. тез і повідомлень Всеукр. наук.- практ. конф. (Київ, 8 листоп. 2023 р.). Київ, 2023. С. 373–378.

260. Що таке «ресурс» і звідки його брати. *Факультет соціології і права* : вебсайт. URL: <https://fsp.kpi.ua/ua/shho-take-resurs-i-zvidki-jogo-brati/>

261. Щоденник війни очима бібліотекарів. *Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олега Ольжича* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/mwkmf7kd>

262. Яковенко О. Г., Туровська Л. О. Популяризація електронних книжкових виставок у системі бібліотечних наукових комунікацій (на прикладі вітрин нових надходжень до фонду НБУВ). *Бібліотечний вісник*. 2021. № 3. С. 39–49. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2021.03.039>

263. Ярошук В. П. 80 визначних подій з життя бібліотеки : до 80-річчя з дня заснування Рівненської ОУНБ / наук. ред. О. Л. Промська ; ред. З. М. Тирак, О. М. Бориліук-Міськов. Рівне : О. Зень, 2021. 440 с.

264. About this Collection. *Library of Congress: Collection World Digital Library* : website. URL: <https://tinyurl.com/bdeare9m>

265. DELOS. *Gentaur Genprice Group* : website. URL: <https://delos.info/>

266. Europeana : website. URL: <https://www.europeana.eu/en>

267. Fit in Fakten. *Публічна бібліотека імені Лесі Українки* : вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/fit-in-fakten-2/>

268. Klymenko O., Sokur O. Partnership as an effective form of consolidation and integration of information resources of libraries of Ukraine. *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference proceedings*. 2020. № 5. С. 8–12.

269. National Diet Library, Japan : website. URL: <https://www.ndl.go.jp/en/>

270. Project Gutenberg : website. URL: <https://www.gutenberg.org/>

271. Varnum K. J. Predicting the future: library technologies to keep in mind. *International Information and Library Review*. 2017. № 3 (49). P. 201–206.

272. WEB: Відкрита електронна бібліотека. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого* : вебсайт. URL: <https://web.nlu.org.ua/>

273. Wiebe T. J. The library and undergraduate research in the liberal arts: present contributions and future opportunities. *College and Undergraduate Libraries*. 2016. № 3 (23). P. 223–251.

274. UNESDOC. Цифровая библиотека. Манифест цифровой библиотеки Международной федерации библиотечных ассоциаций и учреждений (ИФЛА). *UNESCO* : website. URL: <https://unesdoc.unesco.org/>

ДОДАТОК

ДОДАТОК А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Чумак Є. Трансформація інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в сучасних умовах. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 36–48.

2. Чумак Є. Інтеграція ресурсів публічних бібліотек України через формування корпоративних електронних каталогів. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського* : зб. наук. пр. Київ, 2022. Вип. 66. С. 228–236.

3. Чумак Є. Електронні бібліотеки як вагомий складник національного інформаційного простору України. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 16–23.

Опубліковані праці апробаційного характеру

4. Чумак Є. С. Цифровізація бібліотек: нові перспективи розвитку. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів, здобувачів, магістрів. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 139–141.

5. Чумак Є. С. Бібліотека як мультифункціональний медіа-центр громади. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів, здобувачів, магістрів. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2023. С. 255–258.

6. Чумак Є. С. Сучасні медіапрактики в роботі українських бібліотек з молоддю. *Філософія культурно-мистецької освіти* : матеріали II Всеукр. наук. конф. (Київ, 24 березня 2023 р.). Київ, 2023. С. 205–208.

7. Чумак Є. С. Бібліотека як сучасний центр цифрових технологій та бібліотечного сервісу. *Бібліотека. Люди. Війна. Втрати і звершення* : зб. тез і повідомлень Всеукр. наук.- практик. конф. (Київ, 8 листоп. 2023 р.) / М-во культури та інформ. політики України, Нац. іст. б-ка України, Ін-т історії України НАН України, Центр дослідження історико-культурної спадщини України, Нац. спілка краєзнавців України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, кафедра інформ. технологій; ред. кол.: А. Скорохватава (голова), Н. Волошінська, Т. Спанчак, О. Михайлова, Р. Маньковська, Т. Новальська, О. Покропивна, М. Цінська. Київ, 2023. С. 370–373.

8. Чумак Є. С. Цифрові технології в культурно-мистецьких проєктах бібліотек. *Філософія культурно-мистецької освіти* : матеріали III Всеукр. наук. конф. (Київ, 28 березня 2024 р.). Київ, 2024. С. 132–135.

9. Чумак Є. С. Віртуальна виставка як інформаційний ресурс бібліотеки. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Сьомої міжнар. наук. конф. (Київ, 23–25 травня 2024 р.) / упоряд. Н. І. Кобижча, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2024. С. 145–146.

10. Чумак Є. С. Інформаційно-комунікаційні технології у діяльності сучасних публічних бібліотек України. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матер. міжнар. наук. конф., присвяч. 95-річчю ХДАК (21–22 листоп. 2024 р.) У 2 ч. Ч. 1 / Харків. держ. акад. культури ; [під ред. доц. Н. Рябухи та ін.]. Харків : ХДАК, 2024. С. 178–179.